



# ČÍTANKA

PRE

III.—IV. TRIEDU EV. A. V. LUDO-  
VÝCH ŠKÔL.

SOSTAVIL :

ŠTEFAN KVAS,  
EV. UČITEĽ.



NÁKLADOM A  
VLASTNOSŤOU EV. A. V. SENIORÁTU BÁCANSKÉHO.

1915.

Pedagogická knižovna  
J. A. Komenského

0050.

636/30.

Šeťte knihy

Nevpisujte do nich  
mek, nepodtrhujte a neštr-  
hujte v nich nič, neboť tím  
se knihy poškozujú!

1976  
REVÍZIA

Revízia  
1965

U  
Signatúra:

Čís. prírast.:

Čís. inv. den.:

19938  
4890/50  
Knižnica Štátneho pedagogického  
ústavu v Bratislave.

## PREDMLUVA.

---

**B**OLA doba v živote nášho evanjelického školstva, keď školy slovenských cirkví nemaly povolené čítanky vo svojom materinskom jazyku; škola mala vyučovať dietky aj v ich materinskej reči — a nebolo k tomu potrebnej knihy. Roku 1912-ho vydržiavaný konvent báčanskeho seniorátu v povedomí, že jeho povinnosťou oproti slovenským cirkvám a jemu od Pána svereným veriacim je postarať sa o to, aby ich školy potrebnými knihami zaopatrené byly a to čím skôr, lebo každá zameškaná hodina sa pomstí, — a že poukázanie na nedostatok, bedákanie nad ním nepomôže, odhodlal sa, že nečakajúc na cudziu pomoc, sám svojim nákladom vydá potrebné slovenské čítanky.

Stalo sa: čítanky pre III. a IV., tak tiež pre V. a VI. triedu na vyzvanie seniorátu zostavili pp. učitelia: *Štefan Kvas, Ján Čaják, Vladimír Podhradský, Július Kubány* a pod tlač ich usporiadal seniorátom k tomu požiadaný vp. *Martin Braxatoris*, slov. B. kazateľ senický.

Čítanky sú hotové, zostavené. Sú na ceste ku našim evanjelickým sborom. Kritik, ktorý prísny okom hľadá na ne, najde zaiste nie jednu chybu, nedokonalosť pri nich, — kto ich ale, ako dávno čakaného priateľa prijme, spozná, že ony z lásky ku evanjelickému školstvu povstaly, s láskou idú ku cirkvám, školám a rodinám,

by v nich vzbudily, udržaly lásku ku svojej reči, ku vlasti Uhorskej a ku cirkvi našej evanjelickej.

Knížočky! «Pán Bůh požehnej vašemu vcházení i vycházení.» Amen.

*Dunagálos*, v deň vzkriesenia Pána r. 1915.

**Ján Dedinszky,**  
konsenior  
seniorátu báčanského.

# I. ŠKOLA.

---

## 1. Modlitba.

V Tvojom mene, Bože večný,  
začíname prácu zas,  
k Tebe vzdychá hlas srdečný  
Tvojich dietok v tento čas.

K práci našej daj nám sily,  
chuti, vytrvalosti,  
by život náš, Bože milý,  
slúžil Tebe k sláve, cti.

Duše naše, také telo  
nechže z Tvojej milosti  
kvitnú a potom veselo  
dôjdu slávy večnosti.

## 2. Na počiatku školského roku.

Prázdniny prešly. Počiatok školy je vyhlásený. Pred pár týždňami som spomínal mojim kamarátom: kedy že už príjde ten tak ťažko čakaný deň. A hľa tu je. Moja drahá matka nemyslela, akú radosť mi urobí, keď

hovorila: „Janíčko, pober si svoje školské veci, dnes ideme k zápisu.“ Dávno tie boly pospolu. Poriadny žiak pečuje o svoje školské veci. V školskej sieni vítali ma už moji kamaráti. Pán učiteľ do jednej väčšej knihy zapísal aj mňa. Milo sa mi usmial a pohladkal mi líce, z čoho som mal veľkú radosť. Výraz radosti videl som i na tvárach mojich spolužiakov. Akoby aj nie. Veď sme v škole. V tej milej miestnosti, kde tak mnoho naučíme sa od nášho dobrého učiteľa. Tak nás rád má, ako dobrý otec svoje dieťa. Radosť naša bola ešte väčšia, keď nám dovolil, aby sme sa ihrali na dvore. Jak milo to tam bolo! Nebude to ale vždy tak. O tomto i uistoval nás pán učiteľ. Prijde vážna práca učenia. Ja sa ale neľakám ani toho. Svedomite zachovám napomínanie pána učiteľa, že pilnosť, poslušnosť, poriadnosť, úctivosť okrášľuje žiaka. Budem vždy pozorným, urobím a naučím sa zadané úlohy. Viem to veľmi dobre, že nenie dovolené v škole šantovať, znepokojovať kamarátov. Ja tak nerobím nikdy. Dobré nažívam s kamarátmi, pomáham im, kde len môžem. Šaty, knihy, školské veci držím si čisto. Pán učiteľ ma preto veľmi rád má. I ja sa viniem k nemu s láskou. Dobrý Pán Boh dá mi sily a chuti i v tomto roku, aby som statočne vykonával svoju povinnosť. Budúže sa z toho radowať moji rodičia a pán učiteľ. K dobrému Pánu Bohu sa budem každodenne utiekať o pomoc a posilu.

### 3. Knižka.

My žiaci nosíme do školy knihy, z ktorých učíme sa všeličo krásneho a užitočného. Žiaci našej triedy nosia už viac kníh, ako menší. I ja mám potrebné knihy. Kniha je z papieru. Dnukajšie čiastky knihy sú listy alebo karty, ktorých papier je tenší, a vonkajšie menujú sa obálkami, a ich papier je hodne hrubší. Na stranách listov najdeme písmeny. Knihy nám tlačí kníhtlačiar. K tomu potrebný papier zaopatrí si on v tapierni. Tento pripravuje sa z handár, ktoré chudobní ľudia sbierajú po dedinách a odpredajú do dielne papierovej. V tapierni handry najprv rozkúskujú a potom vo veľkých kotloch varia, kým sa z nich neurobí hustá tekutina, ako kaša. Z tejto potom pridaním gleju stláčajú papier. Túto tekutinu naberajú v tapierniach do furiem a pripravujú takzvaný naberaný papier. Dnes ale prácu dorábania papieru konajú zväčša stroje. Tie shotovia mnoho tisíc hárkov za deň. Tento menujeme mašinovým papierom.

Za starodávna ľudia nepoznali papieru. Pamätné deje písali alebo vryli na črep, dosky, na kôru a listy stromové. Po vynajdení spôsobu dorábania papieru za dlhé časy mali len písané knihy. Knihy tlačiť nevedeli. Práve preto byly ony aj drahé. Málo kto si mohol knihu zadovážiť. Nie je div, že národy byly v tom čase menej vzdelané.

Medzi knihami nachodia sa mnohé dobré, ale často aj zlé, škodlivé. Dobré máme pilne



čítať, zlých sa ale treba veľmi varovať. Každá kniha má svoje meno. Obyčajne ich obsah určuje im meno. V škole užívané knihy voláme školskými.

Knihy viaže kníhväzač a predáva kníhkupec.

#### 4. Školský poriadok.

Zápis sa skončil. V škole nás je mnoho. V troch radoch postavené lavice sú plné žiakov. Dnes sme už započali vážnu prácu učenia. Driev ale rozpovedal nám pán učiteľ, čo požaduje od žiaka ohľadom jeho chovania sa v škole, na ulici a doma.

„Dobrý žiak — hovoril pán učiteľ — keď sa ráno prebudí, má sa Pánu Bohu vrúčne pomodliť, tvár, ruky umyť, šaty, obuv očistiť a tak pred vyučovaním pohnuť sa do školy. Poriadny žiak na ceste ide pokojne, nebehá, nekričí, nešantuje. Úctive sa pokloní starším. Do školskej sieni nev kročí so zablatenou alebo zaprášenou obuvou. V učebni na hlave len nezbedný, slušnosť nevediaci žiak nechá kloúk alebo čiapku. Keď žiak otvorí školské dvere, má sa slušne pozdraviť. Potom sadne na svoje miesto a v tichosti čaká príchod učiteľa. Nebehá, nekričí, ale preopakuje si svoje úlohy. Učiteľa privíta povstaním s miesta. To isté má činiť, keď príjde do školy niekto starší. Vyučovanie sprevádza s najväčšou pozornosťou. Osloví-li ho učiteľ, vstane a odpovedá hlasite na jeho otázku. Poriadny žiak pod vyučovaním

neobzerá, nehniedi sa, iných neznepokojuje. Do odpovedi svojich spolužiakov nemieša sa šopkaním. Nekazí, nešpiní školské náradie.

Keď číta, povstane s miesta a zodvihne knihu. Pri písaní neshrbí sa. Černidlom nezašpiní si ruky, šaty, písanku ani podlahu. V dobrom poriadku, čisto drží svoje školské veci. Nedotkne sa cudzieho. Na dvore nevreští, nelúča, nebije svojich spolužiakov, nekazí stavisko, stromy. Po skončení vyučovania posbiera svoje veci, pokloní sa úctive a v tichosti odchádza domov. Poriadny žiak pokloní sa aj rodičom svojim.“

Napomenutie toto zapamätal som si dobre a umiienil som si to svedomite plniť, lebo viem, že len tak bude so mňa človek, keď budem dobré rady a napomenutia pána učiteľa plniť.

## 5. Šuhaj bez páru.

*Hej, ten Miško Kalinovie,  
kto ho len zná, každý povie:  
to je šuhaj, ako kvet,  
tomu chlapcu páru niet.*

*A vo škole čo počuje,  
dobré si to zamerkuje,  
bo mu hlava do sveta  
za vtáčikmi nelieťa.*

*Mamke dobrú vôľu hľadá,  
a nech čo najmenšie zbadá  
na očiach tatuškovi,  
hneď je spraviť hotový.*

*Katechismus, históriu,  
a trebárs akú lekciiu,  
čo pán rektor naručí,  
bez chyby sa naučí.*

*Cestou švárno má držania,  
každému sa pekne klania;  
šantú, krik a nezdoby  
po ulici nerobí.*

*A pri tom je pisár taký,  
že nerobí haky, baky;  
jeho písma, formule  
čisté sú od machule.*

*Šuhaj driečny Kalina,  
bude z neho chlapina!  
Nebude sám Janko náš,  
zo mňa rovesníka máš.*

## 6. Spachtoš.

Už slniečko nad krajinou  
dost vysoko stálo,  
a Ďuríkovi sa ešte  
sladko buvikalo.

„Stávaj, Ďurko!“ matka k nemu  
už po tretie vraví;  
ale Ďurkovi je dobre,  
on sa hluchým spraví.

„Čakaj, spachtoš!“ a tichúčko  
ku posteli kročí;  
plný pohár čerstvej vody  
šuchne mu do očí.

Vychytil sa ako jeleň,  
a dal sa do plaču:  
„Vidíš, Ďurko, tak s posteľe  
bystrí chlapi skáču!“

## 7. Povinnosť je najprednejšia.

Jednu jasennú nedeľu po obede dvaja bratia,  
Janko a Palko, sedeli doma v izbe. Pred nimi  
boly ich školské knihy, z ktorých učili sa svoje

úlohy. Dokým sa Janko pilne učil, kukal Palko vždy častejšie von oblokom. Akoby aj nie. Bol utešený čas. Deti chodily po ulici veselo. Palko im závidel a na to myslel: či že by dobre bolo medzi nimi aj jemu. „Palko, Palko, rečie starší brat, uč že sa. Hľadže do štvrtej hotovým byť s úlohami, lebo nepôjdeš s nami na salaš.“ Otecko im totižto sľúbil, že ich o štvrtej odvezie na ich obďalečný salaš. Bola to pre nich vždy radostná udalosť, keď mohli ta ísť. Podmienka otcova ale vždy bola, aby hotoví boli s úlohami, s učením. „Ved' sa ja naučím, nestar sa toľko do mňa. A keď aj nebudem hotový do štvrtej, naučím sa pozdejšie.“ „Palko, pamätaj na napomenutie oteckovo a pána učiteľovo: Povinnosť je najprednejšia.“ O dobrú chvíľu Janko radostne vyskočil od stola: „Buď Bohu chvála, ja som ku zajtroku pripravený“, hovoril. Knihy si hneď sviazal a odložil. Za tým vrátil sa ku bratovi, aby mu pomohol. Ale ten ho zpúrne odbil: „Netreba mne pomoc, nechaj ma, naučím sa aj sám.“ Janko tedy vzal svojho obľúbeného „Robinsona“ a počal ho pozorne čítať. Kedy-tedy pozrel na brata, ale ten díval sa viac po nad knihu na ulicu, než do nej. Pokrútil hlavou a čítal ďalej. — V tom vstúpil do izby ich otecko. „No, deti, rečie, kone sú zapriahnuté, kto vie úlohy, pojde so mnou.“ — Janko veselo skočil a hovoril: „Otecko, ja viem.“ „Čujme, ako si sa naučil.“ Janko počal odriekať svoje úlohy. Išlo mu to veľmi dobre. „Chlap si, syn môj, choď k maminke, nech ti dá teplý kabát, lebo sa vrátíme

len pozde večer.“ Janko na to s radosťou odbehnul k maminke. Keď sa vrátil do izby, našiel Palka v slzách a počul tieto slová otcove: „Syn môj, Palko, ty nepojdeš s nami. Nenaučil si sa svoje úlohy, preto sedieť budeš celé odopoludnie v izbe. Večer, keď sa vrátíme, vypočujem ťa zase a zkusím, či si bol usilovný. Dieťa moje, prácu svoju konaj, kým máš čas. V práci nesmieš byť spozdilým, a uspávať svedomie tým, že veď si urobím prácu svoju aj pozdejšie. Povinnosť má byť každému najprednejšou.“

Teraz už banoval Palko a horko oplakával svoju spozdilosť. Veľmi trpko mu padlo, keď videl ich koč prejsť popod obloky a na ňom sedieť veselého brata, Janka. Pevne si umienil, že viac nebude spozdilým a na dôkaz toho dal sa do práce a s učením čo chvíľa bol hotový.

## 8. Dobré a zlé svedomie.

Niet nič horšie, ako koho  
zlé svedomie pichá;  
zas niet lepšie, koho duša  
spokojná a tichá.

Hej, keď sa Martinko dobre  
naučí z pamäti,  
len ako by krídla dostal,  
tak do školy letí.

Ale keď lekciiu nezná  
tam po dobrej vôli!  
ako slimák pomaličky  
leze do tej školy.

Keď je dobrý, len sa mu tak  
svieti jasné čelo,  
a pred každým, nech je kto chce  
postaví sa smelo.

Ale keď niečo zaprášil,  
od každého bočí,  
tvár mu horí — a od hanby  
nesmie zdvihnuť oči.

Ej, nuž nech si kto chce strojí  
figľov pestva mnoho:  
ja sa síce budem striehnúť  
od všetkého toho.

Moja duša musí bývať  
spokojná a tichá;  
a kto je zlý — nechže ho tam  
zlé svedomie pichá.

## 9. Trpelivosťou mnoho zmôžeš.

Pán učiteľ naložil žiakom svojim, aby dobre naučili sa báseň: „Sláva šlachetným.“ Už keď im ju pán učiteľ prečítal a vysvetlil, zapáčila sa Miškovi veľmi. Umienil si, že sa ju dobre naučí. Prijdúc domov pripravila mu matka svačinu. Chutnalo mu to znamenite. Po čas jedenia myslel si: „Len čo sa najiem, dám sa do roboty a báseň musím do večera vedieť.“ Po svačine vzal knihu, sadol k stolu. Učil sa, učil, ale išlo to veľmi ťažko. Proboval o pol hodinu, či si už zapamätal niečo. Nešlo to. To isté zkusil aj o hodinu pozdejšie. Sám na seba namrzený vstal od stola, vyšiel do zahrady a tam sa dal do učenia. Čím ďalej stal sa znechutenejším, bo jeho práca nemala žiaden výsledok. Hneval sa sám na seba. Už bol na tej ceste, že odloží knihu. V tom zamyslený zastal pri jednej hriadke. Spatril tam malú cestičku, po ktorej mravce znášaly pokrm do mraveniska. Práve v ten čas niesol ku mravenisku jeden mravec veľkú omrvinku, ktorá bola o moc väčšia, než on. Usilovný živočích zastal a viac rás složil korisť, keď si ale vydýchol, oddal sa na novo do práce. A ťažké bremeno podarilo sa mu odniesť do spoločného domu. Vidiac toto Miško, takto prehovoril k sebe: „Hľa! toto maličké, ne-

rozumné stvoreniatko dalo mne teraz zname-  
nité naučenie. Ako sa namáhalo odniesť ťažké  
bremä. Koľkoráz ho složilo a keď si oddýchlo,  
na novo dalo sa do práce. Trpeliivosťou ale  
konečne premohlo všetky prekážky. A ja roz-  
umné, najkrajšie stvorenie Božie mám ostať  
za ním? Nie. Dám sa na novo do učenia.“ —  
Tak aj urobil. Vytrvanlivá práca jeho doniesla  
mu o nedlho tú veľikú radosť, že báseň dobre  
vedel. Naučenie toto nezabudol nikdy. Bol vždy  
prvým žiakom, rodičom a učiteľovi veľmi milým.

## 10. Včely.

*V peknom múranom včelinci  
včeličky si vyhrávajú,  
chlapci sa tu aj s dievčenci  
z blízka na ne prizerajú.*

*Hľadte, hľadte na včeličku,  
na včeličku, na neborkú,  
Pán Boh ju stvoril maličkú,  
predsa má plnú komôrku.*

*Ale pamätajte, dietky,  
včelka lieta hneď za rosy,  
hľadá cez deň vonné kvietky  
a sladký med domov nosí.*

*Tak kto sa chce dobre mávať,  
musí záčas rána vstávať,  
učiť, cvičiť sa od mladi:  
to mu pilná včelka radí.*

## 11. Lenivý žiak.

Nerád učieval sa Mišo Klasoň. Rodičia jeho mali pre toto nie len zármutok, lež i omrzlosť. Vonkoncom nechcel im chodiť do školy. Matka ho každé ráno s pekným naučením vypravila do školy, on ale miesto toho, aby bol šiel s druhými dietkami, potíkal sa, za zahradami, pod mostami, po uliciach. Dobrý učiteľ za každým dal sa spýtať rodičov, čo je s Miškom, prečo zameškal školu? Musela ho matka temer deň po deň odprevádzať po samú školu. Nešlo to ale hladko. Mišo plakal celou cestou, mnohokrát chcel ujsť svetom, mocná ruká matkina odviedla ho ale až po dvere školské. V škole Mišo nedával pozor. Nebol vstave dať istú, dobrú odpoveď. Čítať, písať naučil sa horkoťažko. Úlohy zadané vyhotovil málokedy. Nemohly ho z lenivosti vyrušiť ani hrozby, prosby, napomínanie, ani tresty. Medzi žiakmi bol vždy posledným. Vstúpil do 13-ho roku a vtedy sa už striasol ním tak nenávidenej každodennej školy. Rodičia dali ho na remeslo. Ale ako mu nechutilo učenie v škole, tak isto i pri remesle ostal tým, čím bol: leňochom. Ak mali jeho rodičia žiaľ a trápenie dokým bol mladý, teraz pribudlo im toho dvojnásobne. Mišo premenil veru za jeden rok šesť majstrov. Ledva že započal učňovstvo u jedného, o mesiac-dva odoslali ho pre lenivosť, alebo on vystúpil pre rozhodnú nechť k tomu remeslu. Vandroval teda stále od jedného remeselníka k druhému. Počiatkom druhého roka zahrozil



mu otec, že sa neobzre oňho, jestliže bude i ďalej tak robiť. Prísneho napomenutia otcovho naľakal sa a potom už stále pridržal sa jedného remesla a majstra. Ale ani za tým nebolo z neho nič. Učiť sa mu nechcelo a robiť tým menej. Zo strachu pred majstrom a otcom už len šuškal, robil, ale aká to bola robota? Pomocníkom, spoluučňom bol len ku posmechu. Po štyroch rokoch prepustili ho za pomocníka. V ten deň prepustil ho z práce i jeho majster. Osoh veľký nemohol mu i tak vziať. Za pomocníka prepustený Mišo potom na naliehanie rodičovské počal si prácu hľadať. Našiel ju, ale len do týždňa. Po uplynutí jedného týždňa vypovedal mu každý majster. Potlkal sa teda radom po dielňach. Tak pre nezdar, ako i pre ustavičné karhanie otcovo počal sa hanbiť, mrzeť sám na seba. Teraz už oplakával svoju lenivosť. Z rodného miesta ztratil sa jedon deň. Nepočulo sa dlho o ňom, kde je, čo robí? Až potom po mnohých rokoch vrstovníci jeho dočítali sa, že v jednej dedinke na hranici čo vandrovník zamrzol.

## 12. Priateľská vďačnosť.

Miško malý ziačik  
makový koláčik  
veľmi chutne si ujedal;  
Janík od súsedov  
tiež by si zajedol:  
či bys mi vraj kúštik nedal?

Ej, to nie pre teba,  
mne samému treba,  
čo by som ja dával komu!  
Janík na tú reč  
hneď sa odvrátil preč,  
a smutný kráčal do domu.

Ale raz on zase  
po nedlhom čase  
dostal hrozno od maminky.

Ach, to Miška pichlo,  
len sa mu tak vzdychlo,  
bo mu hroznešly našlinsky.

Stojí Miško, stojí,  
a pýtať sa bojí;

tu náš Janko, dobrý chlapec:  
«Dobrí, vŕaj, priatelia  
so všetkým sa delia»  
a podal Miškovi strapec.

### 13. Úslužnosť.

Do školy záleskej chodil veľmi chudobný chlapček. Bol sirotou. Po smrti rodičov jedna tetka jeho prijala ho k sebe. Ako chudobná vdova, nemohla malú sirotu odievať Pán Boh vie ako nádherne. Šaty chlapčeka, ač boly staré, obdraté, boly ale vždy čisté. Chlapec bol veľmi usilovný a nadmier skromný. Spolužiaci sirotu-chlapca radi mali nielen pre túto jeho vlastnosť, ale i pre veľikú úslužnosť. Keď bolo treba niekomu pri učení pomôcť, on to ochotne urobil. Jestli niekto ztratil nejakú vec, nemal pokoja, kým tú nenašiel a neoddal majiteľovi. Niečo doniešť, alebo kamaráta v práci zameniť? ponúknul sa sám. Úslužným bol nie len v škole a pri hraní, lež i na ulici a doma. Ak ulicou išlo dieťa a nieslo ťažšiu vec, nečakal na oslovenie, vzal mu to z rúk a veselo besedujúc pomohol mu niešť na hodný kus. Proti psom alebo iným nebezpečiam spolužiak a alebo menšie dieťa obrániť bol hneď hotový. Pre svoju veľikú úslužnosť trpeť musel neraz krivdy, ba i bitku, lebo keď videl, že samopašní chlapci chceli niekomu na ulici alebo v škole ublížiť, bránil každého. Samo-

pašníka vážnymi slovami napomenul ku slušnému držaniu sa.

Jedon deň idúc po ulici zpozoroval, že samopašný divoch jeho spolužiacke, nesúcej domov zo sklepu cukor a iné potravné články, chce vyrvať nakúpené balíky. Neváhal ani chvíľu, ale pospiechal napadnutej na pomoc. Samopašník v hneve, že sa mu nevydaril úmysel, oddal sa do nášho Janka. Bol by zle obstál, ak by ho nebol obránil celý výjav od počiatku sprevádzajúci starý, veľmi vážny pán. Tento divocha prinútil k úteku tými slovami: „Hanbi sa, ty divoch.“ Náš Janko poďakoval sa starcovi srdečnými slovami a chcel ísť ďalej. Starý pán ale, ktorému zapáčilo sa počínanie chlapca, povypytoval sa ho o všeličom, o jeho rodičoch, živobytí, o škole a len potom ho prepustil domov. Náš Janko ponáhlal sa za dievčatkom ešte vždy naľakaným, aby mu pomohol a uspokojil ho.

Áké bolo jeho prekvapenie, keď na druhý deň videl prichádzať do školy včerajšieho starého pána. Ten sa dlho shováral s pánom učiteľom. Pod rozmlúvaním oboch pánov v škole bola úplná tichosť, každý si konal svoju prácu. Konečne sa odobral stariec domov. Po odchode jeho prihovoril sa učiteľ k dieťkam takto: „Deti moje, chcem vám sdeliť radostnú zvesť. Úslužný a dobrosrdečný spolužiak váš, Janko Mráz nebude viac sirotou. Dobrý Pán Boh dal mu otca v onom starom pánovi, ktorý sa vyslovil práve pred chvíľou, že sa on bude starať napozatým o Jankovu výchovu a bu-

dúcnosť. Janko Mráz, po škole odídeš k nemu. O 11-tej ostaň máličko tuná, ja ti poviem, kde ho máš hľadať.“

Veselé tváre a od radosti niskriace oči všetkých dietok boly dôkazom, že jak milujú svojho spolužiaka a ako sa radujú jeho šťastiu.

#### 14. Pokazená Dora.

*Dore nikto nechcel veriť,  
lebo vždy cigánila,  
a za každým temer slovom  
v rozprávke sa božila.*

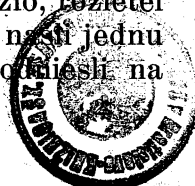
*Pán učiteľ ju trestával  
za tak špatné držanie,  
najmä prísne pokutoval  
pri nej každé luhanie.*

*Lež môžu byť deti v škole  
trebárs ako cvičené,  
všetko darmo, ak sú doma  
zlým príkladom vedené.*

*Tak sa to aj s Dorou stalo,  
do školy len chodila,  
ale sa tam v svojich mravoch  
za mak nepolepšila.*

#### 15. Zlaté srdce.

V decembri, keď najväčšmi mrzlo, rozletel sa chýr v dedine N., že pri cintoríne našli jednu zamrznutú ženu. Mrtvolu občania odniesli na



hrobitov. Pri žene našli jedon balík šatový. Keď tentô zvedaví občania rozkrútili, usmievaly sa na ich zadivené tváre očká drobného chlapčeka. Ženy lútosťou pohnuté, malé dieťa hneď odniesly do domu jedného občana a prvé bolo, že ho tam nakrmily. A potom sa už počala porada, že čo robiť s dieťaťom? V prúde reči vkročila do izby jedna chudorľavá ženička. Táto urobila rečiam koniec, lebo bola náchylná dieťa prijať k sebe. „Načo že vám je? hovorily, veď vy máte syna.“ Ona ale bez ďalších slov, vzala dieťa. Zamrznutú pochovali občania. Pod opaterou vdovy pekne riastol náš najdený chlapček. Pomenovala ho Miškom. Bohabojná žena nemala príčinu ľutovať, že ho prijala k sebe, lebo v jej kríži, v ktorom polihovala mnoho, obsluhoval ju najviac úslužný a dobrý Miško. Vlastný, asi 16-ročný syn Janko zaujatý bol gazdovstvom. Aj on veľmi rád mal Miška a matkin skutok, že prijala chúďa sirotu, schvaľoval veľmi. Choroba a slabosť vdovina zmáhala sa čo deň väčšmi. Konečne keď mal Miško 5 rokov, tej i podľahla. Jednu noc ticho zaspíac, oddala svoju dobrú dušu do rúk Pána svojho. Obe dietky, už teraz sirotky, s plačom a s veľkým žiaľom v srdci vyprevadily pozostatky zosnulej na večný odpočinok. Po pohrabe počali sa ľudia starať, čo bude s Jankom, tým väčšmi ale s Miškom, kde sa podeje, kto ho prijme? Dľa ich mienky Miško nemohol ostať pri Jankovi. Veď mal sám so sebou dosť trápenia a ešte na starosti mať i sirotu najdenú? Na druhý deň prišiel k nemu rychtár, aby

urobil poriadok ohľadom dieťaťa. Aj on narádzal sirotu preč dať. Mal už i miesto pre Miška. Pastier obecný chcel ho prijať k sebe. Rychtárovu nábidku rozhodne odoprel Janko, a na jeho reči takto odpovedal: „Miško je môj brat, zneuctil by som pamiatku matkinu, keď by som ho vyhnal z domu. Ako by hľadela na mňa z neba tá drahá zosnulá duša, ktorá nás požehnala oboch pred smrťou? Nie, nech sa netrápia o nás. Kým ja mám tieto moje zdravé ruky, nebude dieťa trpeť hlad a núdzu. Opatríme sa my pomocou dobrého Otca sirôt.“ Dobrosrdečný Janko sľub svoj splnil na vlas. Malého Miška, vždy za brata považovaného pilne ošetroval, do školy posielal a pečoval, aby sa z neho stal poriadny človek. Občania Janka pre to veľmi radi mali a vždy ho len tak spomínali, že je človek srdca dobrého, zlatého.

## 16. Žiacke časy dra Martina Luthera.

Rodičia Martina Luthera boli veľmi pobožní, statoční, pracovití ľudia. Pán Boh im požehnal viac dietok. Medzi nimi najstarší bol Martin. Veľmi pečovali o svoje dietky a snažili sa, aby sa staly z nich Pánu Bohu milí a človečenstvu osožní ľudia. Preto ich vo svojej tichej a bohabojnej domácnosti od mladi viedli k modlitbe a milovaniu Pána Boha. O duševné a telesné potreby dietok svojich obzvlášte pečovala celým srdcom Pánu Ježišovi oddaná matka. Otec bol chudobný baník. Musel denne

pilne pracovať, aby mohol zabezpečiť potreby rodiny. Milý Pán Boh jeho usilovnosť požehnal, pozdejšie nadobudol si dve pece, maše. Malý Martin, ako 5-ročný chlapček, chodil do školy. Po uliciach mestečka Mansfeldu často bolo blato, často sňahové záveje kryly mesto, dážď sa lial, ale Martin nezameškal školu ani vtedy. Starostlivý otec v taký čas vzal malého syna na ruky a odniesol do školy. Martin vývodil medzi žiakmi. Bol nadmier usilovný, pozorný, tichý, poslušný žiak. Pod krátkym časom bol pýchou a okrasou školy. V škole krem sbehlosti vo vedách, vynikal pravou nábožnosťou a krásnym spevom. Akú radosť a potešenie mala matka jeho, keď jej, pre svoje krásne vlastnosti všeobecne obľúbený Martin prijdúc domov zo školy rozprával, čo sa učil o milom Pánu Bohu, odriekal modlitby a počal spievať naučené piesne. V tomto ho i matka vyučovala veľmi starostlive. Rodičia vidiac veľikú nadanosť, dary syna, umienili si, že ho pošlú na vyššie školy. Ledva že skončil 10 rokov, už ho najdeme v Magdeburgu. Tu krem starosti o učenie ešte musel pečovať i o svoju výživu. Otec jeho ešte vždy chudobný človek zaopatril mu len čo najpotrebnejšie. O chybujúce sa veru starať musel Martin sám. Pán Boh mu pomáhal v tomto divne. Vo zvyku bolo v tom čase, že chudobní žiaci magdeburskej školy chodili spievať do domov bohatších mešťanov. Medzi nimi bol i Martin Luther. Jedon deň prišli žiaci do domu pobožného a majetného mešťana, Konráda Kottu spievať. Veľmi pobožní, statoční

Ľudia títo veľikú radosť mali z toho, keď počuli spev Martina, ktorý ich dojal až k slzám. Pod krátkym časom obľúbili si ho tak, že ho prijali k sebe. Takto hľa pomohol dobrý Pán Boh Martinovi a zachránil ho od starosti.

## 17. Terka dobré dieťa.

Sabínka na svoju kamarátku  
Terku sa raz veľmi hnevala,  
len pre pletku, že jej z rozmarínu  
najkrajší býl zlomiť nedala.

Od tej doby ani pekným okom  
na Terku viac hľadeť nechcela,  
a vo škole za celé dva týždne  
ako nemá pri nej sedela.

Čo sa stalo? hnevlivá Sabínka,  
že jej dobrá družka chybela,  
v ničom už tak neznala sa tešiť,  
až napokon aj ochorela.

Sotva dobrá to počuje Terka,  
očko sa jej slzou zarosí,  
a že beží Sabínku navštíviť,  
mamku svoju pekne poprosí.

Bože! aká radosť, — keď tu zrazu  
pri posteli chorej zastala:  
«Odpusť, odpusť, Terka moja ľúba,  
že som sa na teba hnevala!»

Tak dobrota odstránila hnev,  
že sa chorá lepšie cítila,  
a keď vstala nad ostatné družky  
najviac svoju Terku ľúbila.



## 18. Pyšný a nesnášanlivý.

Školské dietky hrávaly sa v slobodnom čase blízko dediny na trávniku. Bolo že to tam radosti, spevu. Shoda medzi dietkami trvala, ale len dotedy, dokiaľ sa nezjavil medzi nimi syn bohatého rychtára. Od rodičov svojich v pýche vychovaný syn požadoval od svojich spolužiakov vždy prednosť a ústupčivosť, či pravdu mal, alebo nemal. Chlapci ho preto neradi medzi seba brali. Že ich ale vždy napomínal pán učiteľ, aby medzi nimi panovala svornosť, keď prišiel, voľky-nevoľky prijali ho medzi seba. Ako v obcovaní s inými, tak i v hre bol horenos. V prúde hry pre najmenšie počal sa vadiť na spolužiakov, im špatné mená nadávať, každého vysmievať. Jeho namyslenosť zapríčiňovala roztržitosť, lebo keď hra bola v najlepšom prúde, pre bárs jakú maličkosť vystal z radu a bolo na dlhý čas po hre. Že bol ku každému pyšný, nadutý, obyčajne stál na strane sám a posudzoval ďalej sa bavivších hlasne, posmešne. Dietky to na toľko roztrpčilo, že onedlho už nemal celkom nikoho. Videl on to, ale pýcha jeho nedala mu to otvorene uznať a polepšiť sa. Jednu nedeľu popoludní v prúde hry udrel ho lobdou jedon veľmi tichý, dobrý spolužiak. Nad tým sa horenos tak rozpálil, že v každom ohľade príkladného, ale chudobného spolužiaka svojho pár ráz udrel kričiac: „Ty žobrák, ako sa ty opovážiš zahodiť do mňa lobdu?“ Ostatným to tak zle padlo, že jedon najsmelší zastal

pred neho a povedal mu toto: „Všetci sme dietky Božie, či je z nás niekto bohatý, alebo chudobný. Počul si to isté viac ráz i od nášho pána učiteľa. Tvoje srdce je ale na toľko pyšné, vysokomyseľné, že si do neho vstúpiť nevieš toto naučenie a tak ďaleko ideš v svojej náruživosti, že ubližuješ všetkým. Ostaň tedy s tvojou pýchou a nadutosťou, nechceme ňa viac medzi seba do hry.“ Horenos odišiel s hanbou. Dietky prísne previedly svoje predsavzatie a viac neobzrely sa o hrdoša. Toto malo na neho taký účinok, že sa cele zmenil. Prvý krok jeho pokánia bol, že srdečnými slovami odprosíl ukrivdeného spolužiaka. Spolužiaci nemuseli sa potom už nikdy viac žalovať na neho.

### 19. Naproti starobe úctu preukazuj!

Veľmi statočný a poriadny otec mal dvoch synov. Pramáličko radosti mal ale z nich. Oba synovia mali tú veľikú chybu, že sa vysmievali z malého i zo starého. Starcom na miesto pozdravenia sa vyplazovali jazyk, lúčali do nich hrudy, prach, robili im protiveň. Otec chudák cele strápený ledva vedel uchlácholiť občanov na synov žalujúcich. Dost on napomínal synov, prísne karhal, trestal, ľahkomyseľníkom to toľko bolo, akoby hádzal hrach na múr. Všetku nádejú zložil tedy v Pánu Bohu, od neho prosil a čakal pomoc, obrat.

Trápenie duševné a k tomu ešte i telesné uložilo jedon deň statočného a poriadneho človeka tohoto na nemocné lúžko. Jeho stav

sa zhoršoval so dňa na deň. Lekár denne viac ráz prišiel ku chorému. Nad jeho stavom krútil hlavou. Jednu noc bol tak zle, že plačúca manželka-matka bojac sa jeho smrti, zobudila a zavolala do izby oboch synov. Títo, keď videli ťažko chorého otca, s veľkým plačom padli na kolená. Otec otvoril oči, pozrel na nich a slabým hlasom takto k nim preriekol: „Nechajte ma odísť k môjmu Pánovi v pokoji. Nechcem sa dožiť toho, aby sa z mojich šedin vysmievaly moje vlastné dietky.“

Chlapci ľutujúc svoje chyby a zlé skutky, s plačom prosili otca za odpustenie. Sľúbili mu, že viac nepočuje žiadnu žalobu na nich. Tento sľub uspokojil a veľmi dojal chorého otca. Po odriekaní vrúcnej modlitby za zdravie otca, poslala ich matka spať. V tú noc vzala choroba radostný obrat. Na druhý deň lekár oznámil domácim, že je otec zachránený. Pod krátkym časom prinavrátilo sa mu zdravie. A hodný človek tento nepočul viac žalôb na svojich synov. Sľub si zadržali.

## 20. Ukradený nožík.

Stružlikal za stolom Janko,  
v izbe nenie ani duch;  
hup tu otec — a Janičok  
nožík do kapselky šuch.

Čo to tam máš — povie otec —  
hneď a zaraz ukáž sem;  
prešaknutý stál tu Janko,  
až sa pod ním triasla zem.

Čo že skrýva ten nožíček,  
či sa hádam bojí zaň?  
Veru bojí! — bo ho kúpil  
za päť prstov šiestu dľaň.

Kde si dostal ten nožíček?  
To si iste ukradnul;  
a medzitým rezký korbáč  
otec s klinca dopadnul.

Jaj, otčc mŕj, nebite ma  
tým korbáčom pľuhavým ;  
odpusťte mi, už to nikdy,  
nikdy viacej nespravím.

## 21. Vrabce má pod klobúkom.

Jano Hlaváň hral sa so svojimi kamarátmi na trávniku. Lobda veselo lietala. Chutne to išlo chlapcom. Nezunoval to ani jedon. Pred samým večerom zarázil lobdu jedon mocný chlapec veľmi vysoko. Tá letela vysoko, vysoko hore a potom padla na strechu jednej šopy a odtiaľ na zem. Letiaca lobda znepokojila vrabca, ktorý na hniezde sediac, zakryl svoje mladé. Vyletel teda z hniezda a sadol na vrkoč šopy. Zočil to Jano Hlaváň a hneď bol s úsudkom hotový: „Chlapci, tu musí byť hniezdo.“ Dost mu hovorili ostatní kamaráti: „Daj pokoj hniezdu, hrajme sa.“ Nie. On nechal všetko tak. Znaleckým okom popozeral škáry ústrešia, a potom pomocou jedného dreva vyštvieral sa hore. Ledva že strčil ruku do škáry, radostne skríkol: „Mám ho, tu je, a aké krásne mladé sú v ňom!“ Na dôkaz svojej reči hneď vytiahol jedno mladé. Deti sa shrkly ku stavisku. Dost ony kričaly: „Nechaj že tie chúďatká na pokoji.“ Jano si nedal riečť. Vybral ich do jedného. Sniesol ich dole. A že iného miesta nemal, položil ich pod klobúk na hlavu. Potom si už pyšno vykračoval, ako by bol vyviedol nejaký slávny skutok. Keď ešte pospolu boli, cez trávnik prechodil pán farár. Strhnúc svoje klobúky, poklonili sa mu úctive. Jano to pravda

urobiť nemohol. Nápadné to bolo pánu farárovi, preto prišiel blízko a takto ho napomenul k slušnosti: „Pozri, syn môj — hovoril — tvoji spolužiaci sňali si klobúky, lebo vedia slušnosť, tak si mal urobiť i ty,“ a s tým, aby ukázal ako to treba robiť, zdvihol mu klobúk. — Mladé vrabce — pravda že — dali sa hneď na krídla. „A — tak — teraz ja viem, prečo si nesložil klobúk, mal si vrabce pod ním.“ Udalosť táto rozniesla sa po celej dedine a od toho času Jana len tak spomínali, že „to je ten chlapec, čo má vrabce pod klobúkom.“ To isté hovoria i o tom, kto si pri pozdravovaní sa nestrhne klobúk.

## 22. Porekadlá.

*Pomaly ďalej ujdeš. — Kto druhému jamu kope, sám do nej padne. — Kto nemá chuti, ľahko vykrúti. — Vlastná chvála smrdí. — Pýcha peklom dýcha. — Čas tratí, čas platí. — Bez ochoty zlé roboty. — I pekne ľuďať je hriech. ✕ Milšia cnosť s chudobou, nežli hriech s ozdobou. — Kto jako robí, tak sa mu vodí. — Komu sa nelení, tomu sa zetení. — Jaká práca, taká pláca. — Kto do teba kameňom, ty do neho chlebom. — Čím kto hreší, tým trestaný býva.*

---

## II. RODINA.

---

### 1. Otec — hlava rodiny.

Najväčšiu časť nášho života trávim v dome. Dom je naším príbytkom. V ňom bývame, on nás chráni pred zlým počasím a pred rozličnými nehodami. Človek ale nebýva osámote. V jednom príbytku býva spolu viac osôb. Osoby tieto tvoria jednu rodinu. Jednotlivé osoby sú údovia rodiny. Rodina má nasledujúcich údoj: otca, matku, dieťa, niekde starého otca a starú matku. Ja bývam s mojím milým otcom a drahou matkou. Oni sú moji rodičia, ja som ale ich dieťa. Mnohí rodičia majú aj viac detí: chlapcov, dievčence. Hlavou rodiny je otec. On udržiava dom tak, že usilovnou, mnohokrát ťažkou prácou zarába peniaze, za ktoré sa kúpi potrebné do domácnosti. On tedy zaobstaráva domácom bývanie, odev, obuv, potravu a všetko, čo je k výžive potrebné. Otec vedie, riadi hospodárstvo, každému údovi výkáže jeho dennú prácu. Jeho má poslúchať každý úd rodiny. Kde údovia neplnia rozkazy otca, tam sa nemôže hovoriť o dobrom hospodárení. Dom rozdvojený padá. Otec ale svojou prácou či v dome, či von z

domu nielen že zaopatruje svojich domácich, lež on ich zastupuje na vonok, často i bráni, keď je toho potreba. Veľké nešťastie je pre rodinu, keď ochorie otec. Vtedy musí trpeť rodina často i núdzu. Ale ešte väčšie nešťastie je, jestli on umre. Náramne veľká ztrata je to pre rodinu, lebo ztratila svoju oporu, hlavu, pre dietky ešte i pre to, ponevác ztratily toho, ktorý im umožnil a zabezpečoval výchovu. Dobré dieťa musí cítiť veľký žiaľ za svojim milým otcom. A ako že je s tým dieťaťom, ktoré nechcelo poslúchať svojho otca, alebo snád urazilo ho? Musí ho svedomie ťažko obviňovať a hrýzť. Oj, nie jedno dieťa by vyhrabalo otca i z hrobu, len aby ho mohlo odprosiť. Pozde, pozde. Preto, dietky, nasledujte príklad Ježiša, „ktorý poslušný bol rodičom svojim, a prospieval vekom, múdrosťou a milosťou u Boha i u ľudí.“

## 2. Matka.

Matka je dušou domu. Kým zaopatrovanie rodiny núti otca pracovať i von z domu, za ten čas domácnosť obstaráva matka. Ona varí, šije, perie, pláta, pradie, čistí, slovom jej usilovná a neunavná ruka drží celý dom v poriadku a čistote. Jej najväčšia starosť a úloha je ale vychovávať svoje dietky. Počnúc od malička, keď dieťa nezná ešte ani hovoriť, ani chodiť, ona ich kojí, ošetruje, učí prvý krok urobiť, hovoriť a má pečlivú starosť o ne i vtedy, keď už nosia šediny na hlave,

do smrti. Hotová je obetovať i život za svoje dieťa. Aký strach a trápenie podstúpi, keď ochorie jej dieťa? Prebdie nie jednu noc. Úzkostlivo pozerá, či nám je lúžko v poriadku, či sme prikryté, podáva liek, potešuje, uspí. Veru bez nej by prišlo dieťa o zdravie a život. Preto sa dietky i hrnú k nej, k jej materinskému srdcu, a či ich potká radosť, alebo žalosť, ona sdiela s nimi všetko. Človeka môže zastihnúť bárs aké nešťastie, väčšie ale nemôže byť, ako keď musí dieťa pochovať svoju milú matku. Jestli človeka potká nejaká škoda či na majetku, alebo snád na tele, činí to každému bôľ a žiaľ. Človek sa ale časom poteší, lebo škodu možno vynahradiť. Odumretú matku nevynahradí nič. A tak šťastné to dieťa, ktoré má ten najväčší dar, matku.

Otec a matka, naši drahí rodičia, starajú sa o svoje dietky, aby maly čo jiesť, čím sa odievať. Zvlášte ale starajú sa o vývin duše dietok svojich. Tým cieľom ich posielajú do kostola, do školy. Ich najsrdečnejšia žiadosť je, aby sa stali statoční, bohabojní, a tak šťastní ľudia.

Za tú veľkú rodičovskú lásku zaviazané sú im dietky tou najväčšou vďakou a majú sa odplácať svojim rodičom vždy len dobrým. Odpláca sa dieťa drahým rodičom, keď im pekným držaním sa činí radosť, pri prácach pomáha, za nich sa modlí, ich poslúcha a nezpustí z pamäti nikdy, čo nakladá prikázanie Božie: „Cti otce svého i matku svou, abys' dlouho živ byl na zemi.“



### 3. Láska k rodičom.

*Ó! jak sa radujem  
a Bohu ďakujem,  
že dobrí rodičia  
od mladi ma cvičia,  
vedú ku mravnosti  
a božskej známosti!*

*Pri tom, čo mi treba,  
mám šatky, mám chleba;*

*chcem, že by ste so mňou  
vždy spokojní boli!*

*mám klobúk, čižmičky,  
do školy knižtičky.*

*Ó rodičia moji,  
pri vás si v pokoji  
žijem bez starosti  
dni mojej mladosti!*

*Budem vás poslúchať,  
chcem vám byť po vôli,*

### 4. Hodný syn.

Peter Malina bol listonošom v hlavnom meste milej vlasti našej, Budapešti. Pre jeho obratnosť, skromnosť, prívetivosť, úslužnosť a poctivosť radi ho videli nie len v úrade, ale i v domoch, v ktorých sa obrátil temer každodenne. Ačpráve mal malý dôchodok, žil so svojou manželkou a jediným synom Jankom veľmi šťastne. Janko bol už väčším žiakom a to vždy chváleným pre jeho usilovnosť, čo ešte zväčšovalo šťastie rodičov. Spokojnosť a šťastie tohoto domu nemaly ale dlho trvať. Od mnohého chodenia, veľkého prechladnutia ochromel otec jeden deň na nohy. Dost on chodil k lekárom, do kúpeľov, nič to nespomohlo. Ostal práce neschopným, a ako takému udelená bola ročná penzia. Tejto bolo tak málo, že im ledva zaokryla potrebný pokrm a byt. Oba rodičia hľadali si tedy zárobok. Matke po-

šťastilo sa viac ráz predať ručné práce do sklepov, s tým ale nepribudlo mnoho peňazí do domu. Pomocou priateľov pošťastilo sa dobrému Petrovi Malinovi dostať konečne prácu. Záležala táto z toho, že jednomu kníhkupcovi oblepoval lepenky farbistým papierom a platený bol dľa toho, koľko pridal kusov cele vyhotovených. Nezarobil si Boh zná, akú veľkú summu, nuž ale, keď netečie, aspoň kvapká. Janko mu pri tejto práci kedy-tedy i pomohol, keď si napísal úlohy a naučil sa lekcii. Dlhšie to ale robiť nemohol, lebo otec mu to zbraňoval a hovoril: „Janko môj, nechaj že ty mňa samého pracovať, uč sa, aby si bol vždy prvým žiakom. To mne činí väčšiu radosť, než by si mi tu pomáhal. Nechaj to len mne!“ a pohladkal Janička po jeho červených líčkach. Takto pracovala táto malá rodina v jednej malej izbe i za kuchyňu slúžiacej až do 10 hodín večer. Po odbití 10 hodín otec a matka odobrali sa do susednej väčšej izby na nočný odpočinok, Janko ale ostal v tej istej izbe, lebo v tejto mal svoju posteľ.

Jeden deň matka upozornila otca, že Jankovi líca blednú, že sa jej nepozdáva od istého času. Skutočne bolo tak. S Jankom sa stala veľiká premena. Chlapec predtým silný, čerstvý, veselý, počal vädnuť, bol ospanlivým, roztržitým, zábudlivým, nepozorným. — Starostlivá matka narážala pred otcom častejšie, či by nebolo dobre obrátiť sa k lekárovi. Otec ju ale uspokojoval, že veď to ešte nenie tak zle. Asi od troch mesiacov počalo sa mu lepšie dariť,

zarobil o mnoho viac, než predtým. Natolko sa zahrúžil do svojej práce, že na iné ani veľmi nemyslel.

S našim Jankom to ale išlo denne horšie a horšie. Na sviatky doniesol také svedectvo, že sa otec zhrozil nad ním. Napomenul Janka, prosil ho, aby sa neopúšťal, ale sa pilne učil. Na miesto toho, aby sa bôl stal obrat k lepšiemu, otec musel počuť len samé žaloby. Tieto hotak rozhnevaly, že jeden deň ruku zodvihol na syna, aby ho potrestal. Plačúceho syna obránila matka, že je syn chorý. Hej! keďby dobrý Peter Malina bôl hľadal príčinu toho, prečo sa jemu tak dobre darí, zárobok množí, bôl by iste prišiel i na stopu choroby svojho syna. Janko totiž, keď sa rodičia odobrali ku spánku, na miesto otca pracoval dakedy až do štvrtej ráno. Nevyspatý, ustatý, pravda nemohol byť v škole pozorným a v takom položení nemohol sa dokonále naučiť a vedieť úlohy. Ten istý večer zase sadol k stolu, aby pracoval na miesto otca. Do svojej práce natolko bôl zahrúžený, že ani nespozoroval, keď okolo pol noci následkom pohybu jeho ramena spadlo so stola viac lepeniek. On len ďalej pracoval. Nespozoroval ani, ako matka prišla k stolu a ponad hlavu synovu hľadá na jeho prácu. Zarazená nad tým, čo videla, ihneď porozumela všetko. „Dost, dost, drahé dieťa!“ skríkla. — Chlapec vyskočil a predesený tiež skríknul: „Odpusťte, odpusťte, drahá maminko!“ Matka ale horúco objala syna a viedla do druhej izby k otcovi s tými slovami: „Poď, drahé,

vďačné naše dieťa, nech si otec bozká toho anjela, ktorý už od mnohých mesiacov pracuje za neho a pomáha zarábať peniaze a ktorého otec dnes tak veľmi zarmútil!“ Otca zalialy slzy, objal, bozkal svojho hodného syna. Na rozkaz matkin odobral sa potom na svoje lôžko. Od viac mesiacov prvý raz spal tú noc dlhšie. Ráno už vstal čerstvý, veselý a so sebou spokojný, že sa odmenil rodičom svojim za ich lásku aspoň niečím. Od toho času ale nesmel viac nocami na miesto otca pracovať, chytró vynahradil zameškané učenie a stal sa zase prvým, ako čo bol predtým.

## 5. Dobrá dcéra.

O týždeň je mamke meňa,  
to si musím poznačiť!  
a tu by sa mi svedčilo  
dačím pekne zavďačiť.

Akonáhle ráno svitne,  
postel' tíško zanechám,  
a kde sú najkrajšie kvety,  
po zahrade pobehám.

A z tých kvetov najsamnajsťôr  
pekný veniec urobím,  
ostatnými, ako sa dá,  
predniu izbu ozdobím.

Oj, keď to uvidí mamka,  
budeže sa radovať!  
a „kde Milka, moja Milka?“  
každého sa spytovať.

Ja pribehnem: „dobré ráno!“  
a hneď pekne rúčku dám:  
„Mamka moja, mamka moja,  
ako vás ja rada mám!“

Tu ma vezme do náručia,  
bude laskať, objímať,  
a ja sľubím, že ver' zo mňa  
dobrú dcéru musí mať.

## 6. Vďačné deti.

Kata Debnárova zažila pramáličko radosť. Za podiel dostalo sa jej tým viac kričania a rastí. Najmä, keď zomrel jej muž, to



uliezlo až primnoho. Po smrti muža musela tri biedne sirotky a seba z práce rúk svojich živiť. Veru toho mozoľovania, hrdlovania bolo až primoc. No, slúžilo jej to ku chvále, nezúfala, v nezvratnej dôvere v Pána Boha pilne pracovala a niesla ťažké bremeno. Pán Boh jej pomohol tak seba, ako i dietky opatriť, vychovať. Bola chýrečnou práčkou, preto ju volávali do najprednejších domov. Týmto zamestknáním si ale i pritiahla ťažkú nemoc a kríž. Jedného studeného dňa preziabla a od toho času slabla na vidom oči, polihovala viac a viac. Koniec všetkého bol, že na ruky a nohy ostala žobrákom. Ešte bolo šťastie, že jej dietky už na toľko odriastly, že mohli seba i chudinu matku potrebným zaopatriť. Nereptala, nevyšlo jej z úst zlé slovo pre tento dôpusť Boží; telesný kríž znášala s tou najväčšou oddanosťou do vôle Božej. Keď ale prišla nedeľa alebo sviatok a počula zahlaholiť zvony, zalialy ju slzy. Nekonečný zármutok mala z toho, že do chrámu Božieho nemohla ísť slúžiť milému Pánu Bohu. Od malička, kým bola zdravá, Bože chráň, aby bola len jeden deň sviatočný bez príčiny zameškala chrám Boží navštíviť. Keď už ona nemohla ísť, požadovala to od svojich dietok. Dietky i pilne chodily slúžiť Pánu Bohu a prijdúc domov, chorej matke rozpovedaly celý obsah kázne. Nad týmto sa matka vždy rozplakala. Často, prečasto hovorievala: „Bože môj, len raz keby som ja, len raz ešte mohla ísť do Tvojho stánku; ale čo že, veď sa nevládzem hnúť ani

na krok.“ Taký čas ju potešovali dobré dietky. Bolo im zo srdca ľúto dobrej matky. Prešlo takto mnoho rokov. Jej synovia vyučili sa už i remeslo. Jeden deň povedal starší brat mladšiemu: „Brat môj drahý, my sme oba remeselníci, dobre vieme narábať s drevom, učili sme sa remeslo kolárske, probujme shotoviť taký trojnohý kočík, aby sme mohli odviezť našu matku do domu Pánovho k službám Božím.“ Rečeno — urobeno. V sobotu večer už bol kočík hotový. A ráno po druhom zvonení dietky položily matku do kočíka a jeden zo synov odtisol ju až do stánku Hospodinovho. Ó, jak plesalo srdce dobrej matky, keď uzrela dom Boží a mohla svoju srdečnú modlitbu odsieľať Najvyššiemu a počula slová studnice vôd živých. — Od toho dňa bola so svojim losom celkom spokojná. Príklad vďačných detí došiel chvály i u občanov tej osady. Matky a otcovia predstavovali ich svojim deťom za vzor nasledovania hodný.

## 7. Dlhý si splácajme!

Na rozsiahlom panstve bohatého grófa H. každoročne v zime vydržiaval sa veľký lov na lesnú zver. Tento lov bol na široko-ďaleko obľúbený, lebo lesy grófa boly bohaté na zverinu. Po skončení lovu pri pohostinnom stole majiteľa panstva zabavili sa hostia veľmi príjemno. Pri zariadovaní a zdare lovu veľiké zásluhy mal všeobecne vážený správca grófskeho majetku, Ján Klen. Roku 190\*. deň lovu už bol

určený, keď gróf H. vo vážnej rodinnej záležitosti naponáhle musel odcestovať do cudzozemska. Poveril tedy správcu, aby zadržal lov a hostí pohostil vo svojom dome na útraty panstva. Lov sa, ako i po druhé roky, vydaril i teraz. Večer sa sišla celá družina do domu Jána Klena. Prívetivý domatín pousádzal ich za stôl. Napadlo ale takmer všetkým, že ostaly dva stolce prázdne, akoby čakaly na svojich gazdov. Každý myslel, že sa zapozdil niekto z hostí. Zrazu ale otvorily sa dvere a správca s najväčšou úctou viedol dnuká v roľníckych šatoch odeného striebrovlasého starca a starenu. Keď i tých usadil na oné dva prázdne stolce, dal znak, aby sa večera započala. — Mnohí z hostí tázavo pozerali na domatína, akoby sa ho chceli spýtať: čo že to má znamenať?

Ján Klen porozumel tomu a zvýšeným hlasom vysvetlil svoje počínanie.

„Pánovia moji! — riekol. — Starec a starena sú moji drahí rodičia. Oni v dosť veľkej chudobe postavení, neľutovali peňazí, námahy na moje školovanie. Často si ich odtŕhali od úst, len aby som ja hatený nebol vo svojom učení. S pomocou Božou a ich pričinením stal som sa, čím som dnes. Oni sú po Pánu Bohu moji najväčší dobrodincovia a ja ich dlžníkom kým len žijem. A preto si ja pokladám za najväčšiu povinnosť všetko, čo na mňa vynaložili — môj dlh — zaplatiť, vrátiť dľa svojej možnosti.“

Tieto krásne reči a skutok dobrého syna

dojaly mnohých až k slzám. — Všetci videli v správcovi vzor vďačného dieťaťa. A nezameškali tomu i výraz dať.

### 8. Milosrdná Katrenka.

*Čo za rána Katrenka dostala,  
s kúskom chleba pred dvermi stála  
a začne si chutne ujsedať;  
ešte mala polovicu z neho,  
keď tu zbadá žobráčka biedneho  
bez nohy sa k dverom sblížovať.*

*Mráz ju prešiel, keď ho tak zazrela,  
lebo dosiaľ nebola myslela:  
čo sa môže človekovi stať.  
To jej srdce hlboko prejalo  
a čo samej dobre chutiť malo,  
nemeškala žobráčkovi dať.*

### 9. Bratská láska.

V dedine P. na hlavnej ulici stál jeden krásny gazdovský dom. Bol to dom bohatého hospodára, Jána Plevu. Starší ľudia sa ešte dobre pamätajú, keď Jano Pleva sluhoval u bohatších gazdov. — Po mnoho ročnejslužbe usporil si niekoľko sto korún, za ktoré kúpil si domček a maličký pozemok. Za tým sa hneď aj oženil a to dosť chudobne. A hľa, čo je dnes! Dom i z vonku, i z dnuhá samá nádhera, bohatstva všade plno. Ľudia ale dom tento obchádzali, neradi videli Jána Plevu. Vedeli o



ňom, že to bohatstvo síce nadobudol si svojou pilnosťou, no vedeli o ňom i to, že je sobec, skupáň, lakomec. Takmer nemohol dostať sluhov pre svoje skupáňstvo. Dietok nemal žiadnych. Tým chudobnejší bol ale jeho mladší brat. Usilovnosti, sporivosti bolo i u tohoto dost. Čo zarobil, to stačila stroviť jeho početná, z 8 krásnych dietok pozostávajúca rodina. Tam veru bolo mnoho treba na jiedlo, šaty. Mnohokrát i núdza zavítala do jeho domu. Taký čas mu dohovárali susedia, prečo neide poprosiť brata-boháča, aby mu pomohol. Pavel Pleva ale odvetil: „Ako by som ja, zdravý človek, prosil podporu? Dokiaľ moje ruky vládku robíť, bez pomoci iných chcem svoju rodinu živiť.“ Čím ďalej, tým lepšie počalo sa dariť i Pavlovi. Jeho staršie dietky počaly mu už pomáhať pri vyrobení chleba vezdejšieho. Už sa kedy-tedy i tým mohol pochváliť, že usporil máličko groší.

Jednu zimu vypukol v dedine záškrt. Neobišiel ani Pavlov dom. Jeho menšie dietky radom upadly do tej nebezpečnej choroby. Na liečenie detí potrovil usparené peniažky. Choroba ako by sa bola udomácnila u neho. Za menšími dietkami nasledovaly i väčšie. Na koniec od mnoho trápenia upadla do choroby i žena. Na zárobky ísť nemohol, lebo v zime ich temer nebolo. Prišlo to s ním tak ďaleko, že v dome nebolo už ani groša. V tom veľkom trápení odvážil sa Pavel ísť ku svojmu bratovi-boháčovi prosiť o malú požičku. „Veľmi mi je ľúto, brat môj, ale požičať ti nemôžem ani haliera.

Nehovorím, že nemám peňazí, ale práve teraz som kúpil väčší pozemok, potrebujem ich.“

Smutno vracal sa náš Pavel nazpät. Nehneval sa na brata pre jeho neľútostivé srdce. „Dobrý Boh ma neopustí,“ potešoval sa vo svojom kríži. A ten mu i spomohol. Naklonil srdcia cudzích ľudí. Títo mu pomohli požičkou v jeho biede. — Keď zavítala jar, s pomocou Božou vyzdravel celý dom.

Od toho času darilo sa Pavlovi vždy lepšie a lepšie. Dietky odrastené spolu s otcom toľko zarobily, že si každý rok prikúpil niečo. Raz roličku, inou príležitosťou zase statok. Stal sa vždy majetnejším. V dome a s ľuďmi mal pokoj, váženým bol na všetky strany. Nie tak jeho skúpy brat. Keď zomrela toho chorľavá žena, nestačil na všetko dozerať. Krik, vada so služobnou čeliadkou opakovali sa denne. Konečne zpríkrilo sa mu nahať sa so zlou čeladou — dobrú nemohol dostať pre svoj zlý chýr — a umienil si, že predá väčšiu čiastku majetku, ostávajúcu zem dá do árendy a utržené peniaze dá na úroky. Tak i urobil.

Ale tú noc, keď mu gazdovia složili peniaze za predanú zem, jeden zo služby vypovedaný paholok podpálil mu dom a ušiel Boh vie kam. Nevedel ani sám Ján Pleva, odkiaľ pochádzal. Oheň sa vo veľkom vetre tak rozmohol, že pod krátkym časom bolo všetko v plameni. Na veľký krik ľudí vybehol Ján Pleva na dvor. Tam už mnoho ľudí pomáhalo ratovať statok a čo sa dalo. Oheň sa oddal i do vnútorku domu. Ako to zazrel bedákajúci bo-

háč, prišly mu na pamäť peniaze. Jako šialený počal behať, kričať, plakať; vrhnul sa konečne do izby celkom v plameni stojacej. Tam on už nemohol ratovať nič, ba takmer ztratil život. Cele dopáleného, zamdletého vytiahli ho odtiaľ. Náš Pavel nešťastného brata dal hneď odniesť do svojho domu. Tam ležal dlho a dlho chorý, mnohoroč bol tak zle, že mu smrť čakali, vďaka pomoci Božej a pečlivej opatere, prišiel k sebe. Keď prvý raz prišiel k povedomiu, zalialy ho slzy a len to povedal: „Odpusť mi, brat môj drahý.“ Ozdravel a prevzal svoj majetok od Pavla už dosť-dobre sriadený. Ten mu ratoval, čo sa dalo a dal do poriadku dom, ako sa mohol. Ján Pleva ale už nebol viac ten človek kamenného srdca. Pri prevzatí majetku povedal Pavlovi: „Brat môj drahý, ja som teba zarmútil svojím skupáňstvom a neľútostivým, tvrdým srdcom; bol som ti horším, než cele cudzí človek; odpusť mi to. Chcem ti ale všetko vynahradiť. Veľmi ťa prosím, daj mne do môjho domu tvojich troch synov, aby som tu nežil sám. Nech si tu gazdujú na majetku, ktorý po mojej smrti i tak váš bude.“ — Pavel po dlhom nahováraní pristal na to.

Predošlé šťastie Jánovo akoby sa bolo vrátilo. Stal sa pod krátkym časom zase boháčom. Svojim bližným potom už pomáhal ochotne. Veľmi rád bol, keď ho navštívil brat alebo jeho ostatné dietky a vždy im prízvu-koval: „Jedna krv ste, verne a úprimne milujte jeden druhého.“

## 10. Keď je núdza najväčšia, je pomoc Božia najbližšia.

Ondrej Chmeľ bol odjakživa chudobným človekom. Nemohol sa zmôcť ani na toľko, aby si bol kúpil aké-také prístrešie. Nie snáď preto, že by bol býval človekom lenivým alebo bezbožným. Oj nie. Práve naopak, bol to človek samá práca. Pracoval neunavne, chrám Boží navštevoval veľmi rád, z úst jeho nebolo počuť mrzkej reči. V jedení a pití zachovával tú najväčšiu miernosť. Čo že tedy zapríčinilo jeho veľkú biedu? Pán Boh mu požehnal početné dietky. Musel veru napäť sily, aby pokrmom, šatmi zaopatril celú rodinu. K tomu ešte i choroby dietok strovily mnoho groší. Pilná a schránlivá žena jeho málokedy mohla ísť pomôcť zarábať. Dost a dost práce mala v dome s toľkými dietkami. Náš Ondrej — Bože chráň — aby sa bol žaloval pre toto. Rád mal každé svoje dieťa, každé jedno považoval za najkrajší dar Boží. Čím viac dietok požehnal mu Pán Boh, pracoval tým väčšou chuťou. Za najkrajšiu odmenu považoval to, keď sa mohol pobaviť v kruhu svojich milých dietok a tešiť sa z ich vývinu. Zavítal do kruhu tejto tichej rodiny dakedy i nedostatok, to ale nezronilo ani otca, ani rodinu. Považoval on to za zkušku od Hospodina na neho dopustenú a potešoval sa s tým: „Vzývej mne v deň souzení, vytrhnou tě, a ty mne budeš sláviti.“

A zrazu túto chudobnú rodinu zastihlo

hrozné nešťastie. Jedného letného dňa ľudia dovezli Ondreja Chmeľa temer mrtvého. Nešťastie sa stalo pri jednej parnej mašine. Gazda totižto poveril Ondreja, aby spúšťal snopy do mašiny. Robil to Ondrej dosť obratne, keď sa ale raz obozrel, stroj mu chytil šaty, stiahol ho dnu a dodrúzgol mu obe ruky. Kým ľudia zastavili mašinu a jeho vytiahli a prišiel lekár, Ondrej takmer ztratil krv. Trápil sa ešte pár dní a potom neúprosná smrť odňala dietkam otca. Po čas celého nešťastia dom sa ozýval plačom dietok, ženy. Chudera vdova, keď si pomyslela na budúcnosť, div že nezúfala. Okolo nej plačúce siroty, otec-muž na márach, dom prázdny. Žiadala si i ona smrť. V tom jej prišli na pamäť tak často opakované slová nebožtíka muža: „Vzývej mne v deň souzení,“ a „Pán Boh je Otcou vdov a sirôt,“ a uspokojila sa máličko.

Po smrti muža-otca nastaly pre vdovu a dietky dni trápenia. Matka s tou najväčšou usilovnosťou hľadela nahradiť otca. Ona zarábala chlieb každodenný. Pán Boh jej vzbudzoval súcitné srdcia, ktoré jej poskytly prácu, pomoc. Najvyššiemu ale zapáčilo sa dopustiť na túto rodinu i väčší križ. Matka sa počala jeden deň žalovať na bolenie hlavy, všetkých údov. Povážlivo ochorela a choroba ju uložila do postele. Jej biedny stav ešte zhoršoval strach, čo bude s dietkami? Tie zdesené obstály jej postel, nie jedno pustilo sa do horkého plaču. Matka ich utišovala: „Dietky moje milé, neplačte, radšej sa modlite milému Pánu

Bohu, aby nám spomohol, mne prinavrátil predošlé zdravie. Veď on spomôcť vie a môže, lebo je všemohúci a sľúbil, že vyslyší naše prosby.“ ✕

Keď sa dietky utíšily a matka akoby zdriemla, najstaršia dcéra, Marka, utiahla sa do kúta a tam rozmýšľala nad niečím. Zrazu vstala a kývla bratovi, aby prišiel bližšie, potom mu pošepla niečo, na čo oba vyšly von. Vybraly sa obe tieto malé dietky ich tetku zavolať ku chorej matke.

Ulicou kráčaly ruka v ruke. Keď prišli na rýnok, dvere kostola byly otvorené. Že bol sobotný deň po poludní, zvonily na večiereň. Marka tedy viedla brata do kostola a kľakla s ním na kolená, ruky složila a počala sa modliť na hlas: „Milý Bože, Otče náš na nebesiach, naša drahá matka leží nám veľmi ťažko chorá. Dom nám je prázdny, nemáme čo jiesť, ak ju utratíme, musíme všetci biedne zahynúť. Poniženým srdcom Ťa prosíme, pomôž nám, uzdrav nám našu maminku. Ty si Otcem vdov a sirôt a sľúbil si, že kto sa so srdečnou prosbou obráti k Tebe, toho vyslyšíš a udeľíš mu pomoci.“

Uspokojená vstala, vzala brata za rúčku a obe dietky poberaly sa z kostola von. Sotva že šly na pár sto krokov, jedna pani ich dohonila, prihovorila sa im a povypytovala sa na ich dom a cieľ cesty. Marka jej vlúdne a úctive odpovedala na všetky otázky. O krátky čas sa pani rozlúčila s nimi a dietky pospiechaly k domu ich tetky. Tam ich čakalo veľké

sklamanie, lebo dom našly zatvorený, nebolo nikoho doma. Smutno sa vrátili nazpäť. Keď ale otvorily dvere izebné, aby dnu vstúpily — obe predesené zastaly na prahu. Chorú matku prezeral Marke dobre známy pán lekár, blízko obloka stála tá istá pani, ktorá sa im bola prihovorila, obďaleč nej zase jej slúžka z košičara vyberala rozličnú stravu a kládla na stôl. Akonáhle zazrela pani Marku a jej bračeka, prívetive sa im prihovorila: „Poďte, milé dievky, tešte sa, Pán Boh vyslyšal vašu modlitbu. Pán lekár tvrdí, že vaša maminka o pár dní bude zdravá.“

Keď slúžka doniesla predpísané lieky, odobrala sa dobrá pani od dietok s nasledujúcimi slovami: „Len buďte, drahé dietky moje, vždy dobré, poslušné, Pánu Bohu sa radi modlite. On je opravdu Otcom vdov a sirôt a vyslyší srdečnú modlitbu.“ Marka pochopila, že to všetko zariadila tá milá pani. So slzami vďaky bozkávala ruky dobrej panej. „Nie mne patrí vďaka, milé dieťa, ale Pánu Bohu a tvojmu dobrému srdcu, že rada chodíš do chrámu Božieho a pilne sa modlievaš. Ja som počula tvoju modlitbu v chráme.“

Chorá vdova o nedlho vyzdravela a viac sa nemusela báť, že zavíta núdza do jej domu. Oná dobrá pani, vdova jedného bohatého kupca, napomáhala ju i napozatým. Matka ale neprestala napomínať svoje dietky, aby sa pilne modlievaly a nikdy nezapomenuly: „Vzývej mně v deň soužení,“ a „Keď je núdza najväčšia, je pomoc Božia najbližšia.“

## 11. Žobrák.

*Starý žobrák o palici,  
v poplátanej kabanici  
šiel pýtajúc do radu:  
ľudia, kúsok chleba dajte,  
skapať ma tu nenechajte,  
už nevládzem od hladu.*

*Ale nevďačne mu dajú,  
lebo všetci dobre znajú,  
že za mladi zle robil;  
a že na svoje staré dni  
sám si taký život biedny  
vlastnou vinou spôsobil.*

*Robil nerád — a rád veľmi  
blúdil po krčmách s korhelmi,  
pil tú zloštnú besnicu:  
tak premárnil zeme, statok,  
prepil dom — a na ostatok  
vzal žobrácku palicu.*

## 12. Neihraj sa s ohňom.

„Ďurko, čo to robíš?! Položíš to, dáš pokoj ohňu!“ okríkala majetná matka-vdova svojho syna. Kým matka varila pri ohnisku, šesť ročný Ďurko totižto pehal slámky do ohňa a keď sa chytily, krútil sa s ohňom do okola, vyhadzoval ho hore alebo dával do úst medzi zuby. Teraz uspokojil sa so slámkou, inokedy veru bral i uhliky žeravé, aby sa pohral na tento spôsob. Matka mu to zbraňovala, napomínala, prosila. Chlapec ale nič nedal na reči. Bol jedináčik-maznáčik. Robil čo chcel. Videla matka po čase, jestliže chce syna odučiť od zlého zvyku, musí veru zachádzať s ním prísnejšie. Počala mu hroziť trestom. Hrozby ale púšťal samopašník jedným uchom dnu, druhým von. Jedného špatného



dňa pred večerom vychytil dva kusy horiaceho dreva a fuk von dvermi. Vonku dúchal silný vietor. Matka nastrachovaná vybehla za synom, veľmi sa bála nešťastia. Ten pred matkou práve okolo stohov vbehol do zahrady, kde oheň hodil na zem, pošliapal, ba ešte zahádzal zemou. Matka uspokojená vrátila sa do kuchyne a prišiel o nedlho i syn. Čo sa ale stalo? Keď samopašník bežal medzi stohami, odlomil sa z uhlíka jeden kus a spadol do slamy.

Po večeri ľahol do postele najprv syn, po krátkom čase, keď si prv skončila obvyklú večernú modlitbu, i matka. Oboim spalo sa veľmi sladko. No nie dlho. Okolo desiatej hodiny zobudili ich susedia s veľkým krikom, buchotom. „Horíte, horíte, vstávajte!“ Chudera vdova otvorila oči na tento strašný krik a hľa, vidí izbu osvietenú, skočí k obloku, tam ale div že s nôh nespadla. Dvor stál v plameni. Už sa chytal horeť i dom. Susedia pomáhali ratovať, čo sa dalo. Krik, pukot, praskot, zvonenie rozliehalo sa na všetky strany. Kto len mal zdravé údy, bežal na pomoc, zamedzovať oheň. Veľké šťastie bolo, že vietor stíchol. Nad ránom pošastilo sa ľuďom zhasiť i poslednú iskru. Slama a dom vdovín ale padly v obeť. No a Ďurko? Na krik matkin prebudil sa a ako videl ovocie svojej samopašnosti, vybehol z horiaceho domu do zahrady, kam nosili už susedia z domu šatstvo, náradie a iné veci. Zprvu len hľadel na svoje strašné dielo, čím ďalej, tým väčšmi stískal mu

srdce strach a žiaľ, v tom vyhrkly mu slzy. Boly to slzy bôhu, pokánia. „Nikdy, nikdy viac nebudem sa hrať s ohňom,“ a „Odpusť mi, Pane Bože!“ lkal, prosil. Tento sľub i zadržal. Stal sa poriadnym človekom.

### 13. Iskra.

Sedliak skončil prácu v poli  
a náhlil sa do stodoly  
pozvážať zbožia odrazu,  
aby mu nebralo zkasu.  
Fajčiac, sedel medzi trámy  
a tam bolo plno slamy;  
iskra frkla — a on hlúpy  
razom ju tam nepristupí,

myslí si, že pekne, krásne  
iskra tá od seba zhasne.  
Len keď už stodola horí,  
tu sa mu rozum otvorí;  
behá, kričí, horekuje  
a rukama zalamuje;  
ale to nič neprospeľo,  
bo mu všetko na prach stlelo.

*Tak, hoc aj počiatok zlého,  
ako iskra býva malý;  
boj sa! — lebo plameň jeho  
celé šťastia tvoje spáli.*

### 14. Čelad' služobná.

Zámožnejší rodičia nestačia sami vykonávať všetky svoje práce a preto si najímajú do domu sluhov a slúžky. Sluhov a slúžky menujeme služobnou čeladou. Remeselníkom sú pri prácach nápomocní učnia a pomocníci alebo tovaryšia. Služobnú čelad' hospodári upotrebia pri domácich, i pri poľných prácach. Oni im vykazujú všetku ich prácu. Za túto prácu dostáva služobná čelad' vyjednaný plat. — Čelad' musí denne častokrát veľmi mnoho pracovať. Služobná čelad' má svojich hospodárov, gazdov tak ctiť, poslúchať, ako dobré dietky

svojich rodičov. My, dietky sa máme oproti čeladi chovať prívetive. Hriech má to dieťa, ktoré sa im posmieva, posmešné mená im dáva, na nich zlé vymýšľa a za najmenšie beží žalovať na nich. Ale aj hospodári majú s nimi otcovsky zachádzať. Nemajú ich bez oddychu do práce hnať, k nim surove hovoriť alebo snáď aj biť. Len ukrutný človek katuje čelaď, nakladá s ňou neľudský. Sluha alebo slúžka za dobrého, laskavého hospodára skočí aj do ohňa a všetko chráni tak, ako svoje vlastné. Hospodár má slúžiť svojej služobnej čeladi za vzor. Heslom jeho má byť: „Gazda nech ide napred.“

### 15. Porekadlá a prislovia.

*Ohýbaj ma, mamko, pokiaľ som ja Janko, keď už budem Jano, neohneš ma, mamko. — Jablko nepadá ďaleko od stromu. — Kdo je k ľuďom nezdvorný, nebýva im nikdy milý. — S poctivosťou najďalej zajdeš. — Kto sa skromne drží, lásku si utrži. — Modli sa a pracuj!*

*Dietky poslušné buďte rodičom svojim, lebo to sa líbi Pánu. Aj jak jest to dobré a jak utešené, keď bratia a sestry v jednomyselnosti a svornosti prebývajú. — Nesluší zajiste chudobou pohrdať, Boh, ktorý všetko vidí, môže povýšiť, ale môže aj ponižovať.*

---

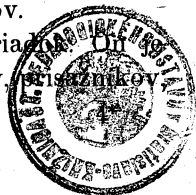
## III. DEDINA.

---

### 1. Dedina, mesto, okres, stolica.

Ľudia stavajú si domy v pekných radoch. — Máloktorý dom stojí osamote, s oboch strán, s prava, s lava, stoja domy susedov. Domy sú obyčajne vo dvoch radoch postavené, a medzi nimi nechajú užší, alebo širší priestor, po ktorom chodia vozy i statok. Tento priestor menuje sa cestou. Dva rady domov a priestor, po ktorom chodia ľudia, koče, atď. menujeme ulicou. Niekde nechajú i väčší, obyčajne štvoruhlastý priestor, na ktorom vydržiavajú sa trhy alebo i jarmoky, tento voláme rýnkom. Pri domoch a za domami sú hospodárske staviská. K nim patria : staje, drevárne, chlievy atď. Skonča nich sú zahrady alebo humná. Domy, ulice, zahrady tvoria jednu osadu. V domoch bývajú ľudia, rodiny. Oni tvoria občianstvo osady, dediny. Občania si vybudujú pre spoločnú potrebu chrám Boží, aby tam spoločne slúžili Pánu Bohu. Potom pri chráme alebo i inde v dedine postaví si školu, kde sa vyučujú ich dietky. Niekde i nemocnicu a iné staviská. Tieto budovy uživa zväčša celá obec, preto ich pomenúvame obecnými alebo verejnými budovami. Dedina záleží najviac z roľníckych domov.

Medzi občanmi rychtár udrzuje poriadok. On je hlava obce. Rychtára, notára, pokladníkov, strážníkov



sirotského otca volí obec. Oni sú predstavení obecní. Oni chránia majetok a česť občanov. Za túto prácu im dedina dáva plat. Oni vyberajú od občanov daň. Občania neplatia daň rovnako, ale dľa majetku. Bohatší viac, chudobnejší menej.

Von za dedinou je cintorín, pole, lúky, pasienky. Pole obrobia si občania a urodí im rozličné obilie a prírodniny. Na lúkach rastie tráva. Tá kosí sa na seno a otavu alebo kosienok. Na pasienkách pasievajú pastieri alebo chlapi domáce, užitočné zvieratá. Mnohé dediny majú i horu. Z tej dostávajú drevo na kurivo a stavivo.

Veľké osady, kde sa aj jarmoky vydržiavajú, menujeme veľkými obcami a mestami. V meste sú domy krajšie, väčšie, než na dedine. Mestské domy majú viac radov oblokov, to sú domy na viac poschodí. V nich sú na prizemí sklepy, na poschodiach príbytky. Dvory týchto domov sú úzke, malé, a obyčajne kamením vydlážené. I ulice sú vydlážené kamením. V meste nachádza sa mnoho ulíc. Každá ulica má svoje meno. Obyčajne na hlavnej ulici, ktorá je medzi všetkými najkrajšia, stojí mestský dom. Tu najdeme i krásne, veľké, nádherné kostoly, potom ďalej v meste je ešte mnoho iných verejných budov, aké sú: školy, nemocnice, kasárne. Pre pocestných postavené sú hostince. Obyvatelia mesta menujú sa mešťanmi. Mesto spravuje mešťanosta s radnými pány. Život v meste je veľmi hlučný. Po uliciach chodí tam mnoho ľudí, koče behajú sem-tam, tovar vozia. Pri meste je železnica a rozličné fabriky s veľkými kochami.

Malé <sup>veľké</sup> obce a mestá tvoria jeden okres. Okres spravuje slúžny. Viac okresov spolu tvorí jednu stolicu. Stolicu spravuje na 6 rokov zvolený podžupan alebo vice-

išpán. Popri ňom je mnoho stoličných úradníkov. Každá dedina patrí do istého okresu a stolice.

Občania majú vrchnosť poslúchať.

V niektorých dedinách občania nehovoria jednou rečou, ale preto žijú si spolu čo bratia. Pomáhajú jeden druhému. Tak i má byť. Všetci sme dietky Božie a preto máme nažívať spolu, ako dobrí bratia a dobré sestry. Pre reč nemáme nikoho nenáviieť alebo robiť z neho posmechy. Naučiť sa hovoriť viac rečí je chvalitebná a potrebná vec.

## 2. Vzorný hospodár.

Dedinou N. rozletel sa chýr, že Janko Svetlík, syn chudobného želiara, strážmajster pri vojsku, po viac ročnej službe vojenskej navráti sa do svojej rodnej dediny. Janko Svetlík bol ozaj dobrým vojakom. Po dvoch rokoch nosil už hviezdičky so žltým štráfom. Stal sa strážmajstrom. Jeho súdruhovia po trojročnej vojenskej službe vrátili sa k rodičom, on ale neodhodil vojenskú rovnošatu, ostal tam slúžiť i na ďalej. Viedlo sa mu dobre. Predstavení ho radi videli, lebo on bol triezvy, povinnosť svoju prísne konajúci. Po šesť ročnej službe, vo vačku s hodnou summou peňazí, dal vále vojenskému stavu. Okrem peňazí ale niesol so sebou ešte jedno, cennejšie i nad peniaze, to bola kopa kníh. Tie si on kúpil počas vojenskej služby, pilne čítal a naučil sa z nich mnoho dobrého. Akonáhle poobzeral sa v rodnej dedine, uznať musel, že sa tá nepremenila k lepšiemu, ba práve nachádzala sa v horšom stave, než pred jeho odchodom. Okrem kostola, fary a školy poriadneho domu nebolo v nej. Počal dohovárať svojim spoluobčanom pre ich zaosta-

lošť. Ale tí odpovedali: »Ľahko je prechádzať sa so šablíčkou, rozkazovať, probuj a uvidíš.« Náš Janko videl, že slová nepomôžu, chytil sa k činu. Za usporené peniaze kúpil najprv dom. Bol to dom otrhaný, ošarpaný, ale mal krásny grunt, pravda že i ten burinou zarastený. Okrem tohoto kúpil si ešte i pár pozemkov. Nebolo toho mnoho. — Spoluobčania počali sa na Jankovi a jeho kúpe smiať. »No veď sa nahľadíme, čo si počne s tou chatrčou!« Jeho to nemýlilo. Vysúkal rukávy, dal sa do práce. O krátky čas bola v poriadku strecha, múry, za tým nasledovali hospodárske staviská. Keď skončil toto, obhradil dom a grunt poriadnym plotom. Uličný z dosák, zahradný letvami. Na dvore postavil krmník pre ošipané a hyd. Keď takto priviedol všetko do poriadku, vzal rýľ do ruky a zahradu náležite prekopal. Na dvore mu predošlý gazda ponechal hrbu hnoja, tým pohnojil všetko poriadne. Aj svoje pozemky dal statočne zorať, pohnojiť, posiať. Prišla zima. Náš Janko videl svojich spoluobčanov postávať alebo na ulici alebo chodiť do mlyna na besedovania. On neurobil tak ani raz. Nemal na to času, lebo nezaháľal. Na lúkach, v hore narezal si prúta vrbové, doniesol to domov, a z toho pletol košíky, robil z ciroku metly, z dreva riad hospodársky. Keď toho mal už dosť mnoho hotového, predal to v susedných obciach. S Božou pomocou zarobil si cez zimu toľko peňazí, že na jar kúpil si peknú kravu, a ešte mu ostalo i peňazí. Akonáhle sa oteplelo, sial v zahrade a sadil ovocné stromy. Využil každý kúsok zeme. Práca a práca, to bolo jeho heslo. Pri tom ale nezanedbal ani čítanie. Prišla prvá úroda. Jeho bola krásna v zahrade i v poli. Žito ako múr, ostatných samá burina. Z utržených peňazí kúpil si pod jaseň

koníky a potrebné hospodárske stroje. Takto to išlo z roka na rok. Pilnosť Jankova donášala ovocie. — Z roka na rok kúpil viac pozemkov. Medzi tým sa i dost dobre oženil. Behom pár rokov bol gazdom dosť majetným. Pravidlom bolo v jeho dome: modliť sa a pracovať, a všetko na čas. Pluhu, rýlu nedať hrdzavieť. Na jar prvý do poľa, v jaseňi posledný s poľa. Spoluobčania divili sa z prvu nad všetkým, pozdejšie ale hovorili, že sa spojil s čertom. Nepomysleli na to, že to všetko robí pilnosť a využitie každého okamihu, a Jankove dobré knihy. Keď sa stal už takmer najbohatším hospodárom, pomyslel na stavanie nového domu. S pomocou Božou podarilo sa mu i to. Ku bývaniu postavil si pekný, vysokými oblokmi opatrený a zo suchého staviva postavený dom. Na dvore mal z oboch strán staje pre statok, na jednej strane pre kone, na druhej pre rohatý statok. Od týchto obďaleč krmníky a menšie hospodárske staviská. Všetky pokrýl črepom, aby sa dali ľahšie zachrániť včas ohňa. Na dvore mal studňu, opatrenú poriadnymi zrubami, na tie pribil dverce, aby do vody nemohly padať smeti, listy. V jednom kúte dvora nachodilo sa hnojisko, z ktorého nemohla vytekať hnojovka.

Dvor a všetko pri dome držal v čistote a v tom najväčšom poriadku. Dobré on to vedel, že gazdu môž poznať po dvore. To isté heslo, že všetko na čas, platilo u neho i ohľadom chovu dobytky. Či statok, či maštale boli u neho stále čisté. Pravda, darilo sa mu i toto, a on utržil v dedine najviac peňazí za statok. Boh mu požehnal nie len majetok, ale i dobré, zdarné dietky. Nespyšnel pre to. Služobnej čeladi bol opravdovým otcom.

Spoluobčania vidiac to, neposmievali sa viac,



netupili knihy, že »na čo nám je to.« Múdrejší počali nasledovať jeho príklad. Keď im bolo treba rady alebo pomoci, obrátili sa k Jankovi. On robil to ochotne s radosťou. Poučal, napomínal. Vďační občania zvolili ho za rychtára. To bolo šťastie pre celú obec. Dnes v tej dedine z každého kúta kuká na pútnika blahobyt. A čo bol počiatok všetkého tohoto? Pobožnosť, usilovnosť a dobré knihy.

### 3. Salaš.

Dolnozemske dediny maju veľké chotáre. Zem jednotlivého hospodára padne od domu na pár hodín chôdze. Aby si taký hospodár ľahšie a lepšie mohol obrobiť svoju zem, postaví si v poli dom, staje a iné hospodárske staviská, a to je salaš. Salaš tedy pozostáva z domu pre služobnú čelaď a zo stavísk bočných. Pri staviskách sú veľké stohy a všetko je obsadené stromami. Dvor tam nenie plotom ohradený,



Guláš s čriedou blízko salaša.

na čo by to aj bolo? tam veru nepríde statok susedov, aby robil škodu. V jednom poli je mnoho takých salašov. Tie sú viac-menej vzdialené jeden od druhého. Obyvatelia salašov schádzajú sa teda málo. Sú i také salaše, na ktorých býva hospodár so svojou rodinou. Do dediny ide najviac len v nedeľu, alebo keď ho rychtár dá pre niečo docitovať; tiež aj vtedy, keď treba kúpiť niečo potrebného do kuchyne. Okolo salaša sú role. Obec s veľkými chotármi majú mnoho salašov. Pre školopovinné dietky salašanov postará sa obec o školu. Salašské dietky navštevujú takúto školu. Veru je to pre ne veľmi obťažné, lebo mnohokrát musia cestu konať po veľkom sňahu a blatě. Takýto čas hospodár zapriahne kone, aby dietky odviezol do školy. Život salašanov je tichý, jednotvárný. Že sú obyvatelia salašov často na čerstvom povetrí, preto sú proti premenám počasia zaoceľovaní. Chorôb je tam málo. Tým viac spevu, od ktorého sa salaš, pole až tak ozýva.

#### 4. Jasenná práca roľníka.

Skrátili sa dlhé, horúce letné dni. Počne červeňať i lístia stromov a z pomedzi neho vykukáva zrelá ovocina. — Noci sú dlhšie, chladnejšie, tak že si pasáci musia ohrievať skrehnuté údy pri veselom ohníku. Čím bližšie k vianociam, tým je studensie. Rosička veru zamrzne nie jedno ráno a belie sa na smutných rastlinkách. Ľudia si takýto čas trú ruky, rezkejšie kráčajú a hovoria: »Máme mráz.« Roľníka ale nemýli ani toto počasie. Privyknutý je on i na horšie počasie. Nestačí on na toto takmer ani myslieť, lebo má ruky plné rozličných prác. Ukazuje to veru

i jeho pluh, ktorý sa ligoce na slnku, ako striebro. Ponáhľa sa každý sorať, posiať roľu, aby čím drier vyklučkaly mu oziminy, dokým ich nezastihnú veľmi tuhé mrazy. — Dozrely i krumple, kukurica. Kým hospodár orie pod pšenicu, jačmeň, jeho čelad kope, vyberá krumple alebo láme kukuricu. Treba sa so všetkým týmto ponáhľať, lebo sa možno obávať jasných dážďov. Olámanú kukuricu vozí náš roľník do domu, kde ju suší za istý čas na dvore, alebo pod ústreším. Neobielenú kukuricu očistí, obieli veselá mládež večeriami od listov a vlásokov. Je tam taký čas veselosti, spevu, smiechu, žartov dosť a dosť. Starší rozprávajú mladšej vrstve krásne poviedky. Gazdina pohostí veselú chasu varenou, cukrom, makom posypanou kukuricom. Takto to ide až do pol noci. Na čo si na vzájom zavínšujú »dobrú noc,« a nastane tichosť, lebo každý odobral sa na odpočinok, aby nabral sily k zajtroku.

Dozrela i ovocina, ktorú hospodár i so svojou rodinou pozorne poberá, aby sa nedotĺkla. Bezvadné ovocie potom odloží na padláš alebo do komory. Čím že by pohostil domácich, zvlášte na vianoce? Za tým akže dopustí počasie, náš opatrný roľník zorie si i tú roľu, do ktorej mieni siať len na jar, roľu pre jarinu. Usilovného roľníka len tuhé mrazy odženú s poľa do dediny. Robiť v poli len vtedy prestane, keď zem už zamrzla.

## 5. Oberačka.

Vinič pestujú pre jeho zdravé, vzácne ovocie. Obrábanie vinohradov je práca ťažká a vyžaduje veľkú znalosť. Nevýslovnú radosť má človek, keď jeho ná-

mahy hojne zdarí dobrý Boh. Srdce plesá, človek od radosti až tak rastie, keď spatruje vinič veľkými strapkami obsypaný, ako by ich tam navešal. Hrozno dozrieva v jaseňi. Vtedy nastúpi doba obračiek. Taký čas čuť z domov buchot, klepot. Tam si zškúma gazda sudy, či sú ešte súce k potrebe; v inom dvore zase vrzúka socha neprestajne, tam umývajú menšie nádoby: šafle, putne, košíky, alebo oplakujú sudy. Všetko to tam robí s najlepšou chuťou. Sudy a iné nádoby sa ešte večer pred obračkou povykkladajú na koče, vozy. A ráno ponáhľa sa to potom všetko do vinohradu. Kým hospodár príjde ta so sudami a menšími diatkami, tam započala sa už v mene Božom obračka. — Oberáči nožmi odrezujú krásne, zralé strapky, kladú ich do košíkov, šaffov. — Kto si naplní košík, vysype ho do putne alebo košiara a silní chlapi nosia potom obraté hrozno ku vozu. Tam už čakajú na nich zruční chlapi, ktorí rozmliaždia hrozno alebo šliapu ho nohami, kým nevytečie všetka šťava z neho. Vytlačenú šťavu vlievajú potom do sudov. To je sladký mušt. Po viac dňovom kysnutí vyzreje z tohoto víno. Pozostalé kostonky, treštoriny dávajú do preša a prešujú z neho víno alebo pália pálené. Oberačka trvá aj viac dní. Oberáči konajú svoju prácu pri speve, žartoch, často i pri strieľaní. Večer sú už sudy plné. Ide sa potom veselo domov, spev rozlieha sa na širokoďaleko, akoby tým oberáči svoju gazdinku napomínať chceli: «Blízo sme, gazdinko, len dávaj chutnú večeru na stól!»

## 6. Zimná práca roľníka.

So stromov opadlo listie. Zem je pokrytá bielou duchnou. Všetko sa jagá od sňahu. Dobrý Boh poslal

na mladé a slabé oziminy túto duchničku, aby ich zachránila pred vymrznutím. Všade je tu najväčšia tichosť. V dedine je tiež tak isto. Všetko sa to utiaholo k teplej peci. Verný strážca domu, Dunčo, už neleží pri bráne. Utiahol sa i on a našiel si suchý kútik, odkiaľ výlety robí k uličným dvercom a bráne, ale i to len na krátky čas, kým vyprevadí žobráka alebo niekoho z hostí.

Hospodár už teraz nechodí do poľa. Takmer stále zdržuje sa pri dome. Bože chráň, aby on položil ruky do ľona a zaháľal. Práce chtivý človek najde si vždy robotu. On vstáva aj v zime v čas ráno. O štvrtej rannej hodine je už v maštali. Treba statok opatřit, nakrmiť, očistiť, napojiť. Táto práca mu potrvá až do samého rána. Keď si opatril statok, príjde nazpät do izby. Tam ho už čakajú teplé raňajky, zvlášte vtedy, keď sa chystá na cestu. V lepšom čase, akže je sanica alebo cesta nie veľmi seklavá, vozí hnoj a rozhadzuje ho po roli. — V zlom počasí ostane doma. Taký čas on poprezerá svoj riad, hospodárske stroje a napraví chybné. Alebo strúha rúčky, poryská, robí kosiská, stolčoky, pletie košíky, koše. Poriadny, usilovný roľník i v zime využije každý okamih, aby si ochránil alebo zveladil svoj majetok. Vie on dobre, že «komu sa nelení, tomu sa zelení» a že sa dobrý Pán Boh hnevá na leňochov.

## 7. Aká práca, taká pláca.

<p><i>Keď každého matka z rána do práce poslala, i Petrovi do poludnia peria párať dala.</i></p>	<p><i>Ale Petrik, dokiaľ druhí pilne pracovali, šmik von dvermi medzi chla- čo sa sankovali. [pcov,</i></p>
--	---

*V takej práci nepremýšlal  
on o dlhej chvíli,  
ani nevie, len keď z veže  
dvanásť zazvonili.*

*No a obed by premeškať  
škoda bolo komu;  
preto sa i Petrik čerstvo  
obráti do domu.*

*Prišiel domov; ale matka  
otvorila dvere,  
a lačného s tými slovami  
von z izby vypere:*

*„Ty si tvoju prácu konal  
po sňahu a tade,  
preto bude dobrým právom  
tvoj obed o hlade.*

## 8. Zabíjačka.

Akonáhle sa dobre zazimí, každé ráno počuť kvikot so všetkých strán. Tam zabíjajú. Hltavé ošipané blízo k vianociam nabraly na seba tolko tuku, že takmer ani chodiť nemôžu, k tomu im voda každodenne zamrzne vo válove, čo núka hospodára, aby sa poradil s gazdinou, kedy by bolo najpríhodnejšie zabíjačku zadržať. To všetko deje sa v tajnosti, za chrbtom iných, aby prekvapenie bolo čím väčšie. Dietky, ako by tušily niečo, neprestajne domrzajú matku so zvedavými otázkami, že kedy budeme zabíjať? Je to radosti, kriku, keď im zvestujú rodičia, že: zajtrá. — O tej radosti pravda musí vedieť celá ulica, škola.

Dňom pred zabíjačkou sa robia všeliaké prípravy. Posnášajú sa: kotel, soľ, paprika atd., pripraví sa kanty. Otec poberie nože, aby ich nabrúsil. Starším pri práci chytro minie sa čas, tým pomenšie dietkam. Jaj! Bože môj, či je len ďaleko do zajtrá, ako len dočkať? Nechce sa im ani spať a už je deväť hodín. Ale preto ráno ony sú prvé, čo sa zobudia. Nastal deň veliký, deň hojnosti a radosti. Včas ráno, kým menšie dietky pod pecou čakajú velikú udalosť, ženy sem tam cho-

dia po dome, aby bolo všetko na čas pripravené. Sbiera sa pomaly i pomoc: brat, švagor alebo iná rodina. Keď je už vidno, chlapi otvoria dvere krávnika a vyženú z neho na smrť odsúdeného brava alebo ho vytiahnu za uši. Na široko-ďaleko rozlieha sa žalostný kvikôt. Menšie dietky od strachu chytia sa za sukňu matkinu alebo vbehnú do izby a neukážu sa len keď už blkoce veselý ohník v humne. Tam už opaľuju brava. Veselý ohník páli srst brava, až tak škvrčí, pričom obskakujú chlapi okolo ohňa a dívajú sa, ako letí perňa hore do povetria. — Keď je už srst brava opálená, brav umytý, vtedy ho obratne rozoberú. Ukážu sa vnútornosti brava: sadlo, srdce, plúca, obličky, žalúdok, droby. Vnútorne čiastky odložia osobitne. Ukáže sa ďalej i slanina a mäso. Jednu čiastku slaniny pokrájajú a z nej vyprážajú masť, druhú čiastku i s mäsom odložia do komory, tam ju potom zasolia a vyudia v kochu. — Kým chlapi vonku rozoberú zabitého brava, ženy vrtia sa okolo kotla, v ktorom sa varia vnútornosti, aby posekané, s korením, paprikou, solou smiešané a do hrubých, dobre vymytých drobov vtíkané, daly chutné hurky. Tenké droby naplňajú tiež posekaným a rozličným korením smiešaným mäsom, a tak pripravajú obľúbené klobásky. — Práca trvá až do večera. Dobre pred večerom chystá sa už v kuchyni zabíjačková večera. Vari, pečie, smaží sa to tam všeličo znamenitého. Akonáhle sotmie sa, počnú sa schádzať povolani hostia. Prikryje sa stól. Všetko je veselé. Boh zdaril prácu hospodára. S výsledkom je spokojný. Hostia sadnú za stól. Gazdina a jej pomocníčky prinášajú jiedlá, započala sa večera. Najprv ale najstarší alebo k tomu vyzvaný hosť odrieka modlitbu pred jedením. Večeru skončia tiež s podaku-

júcou modlitbou. Za čím potom nasleduje zábava pri speve, mnohokrát i pri tanci. Okolo pol noci rozide sa všetko s tým želaním: «Daj, Pane Bože, na takto rok ešte viac darov a šťastia!»

## 9. Chlapci a starčok.

*V zimnom čase na rybníku  
chlapci sa klzali,  
a na starčoka biedného  
posmešne volali.*

*„Chlapci, chlapci, — povie starčok,  
vy zle obstožite,  
keď sa z ľudí posmech strojit  
Boha nebožite!“*

*Ale samopašní chlapci  
nič na to nedbali,  
a behajúc hore-dolu,  
tým väčšmi sa smiali.*

*V tom sprášalo! — nehrubý ľad  
prelomil sa zrazu,  
deti huply do rybníka  
a tam vzaly zkasu.*

## 10. Jarná práca roľníka.

Dobre po vianočných sviatkoch zima už popúšťa zo svojej ostrosti. Dni sa predĺžia a noc sa skráti. Slnce svieti so dňa na deň veselšie, viac hreje. Následkom tohoto sa topí sňah. Niekde je už sňah cele spustený. Ešte pár dní a v zahrade už sňahu niet a zem uschne na toľko, že možno po nej chodiť. Len to čaká náš roľník. Počne si zriaďovať svoju zahradu. Poopráva si ploty, stromy od húseníc očistí, povyrezuje



zbytočné konáre, oslobodí kôru stromovú od machu. Počne pomaly kopať i pôdu, aby si gazdina mohla čím drier zeleniny posiať. Ledva že skončí túto prácu, už je aj pole od sňahu čisté. Započne tedy jarnú poľnú prácu. Od včasného rána do pozdného večera orie zem pod jačmeň, ovos, kukuricu, krumple, konope alebo lan. Brázdy sa len tak valia jedna za druhou. Cez poludnie popraje sebe a statku oddychu. Koníky priviaže o voz, aby si utíšili hlad zo sena tam pripraveného. Dokiaľ koníky pochrumkávajú voňavé seno, i on sa občerství jiedlom. Asi po 1—2 hodinovom oddychu, keď ešte naobročil, napojil koníky, pokračuje v práci ďalej. Do zoranej zeme potom seje jačmeň, ovos atď., čo ešte keď i zabráni, aby zakryla zem posiaté zrnká, odchádza domov v tej nádeji, že dobrý Boh hojne odmení jeho usilovnú prácu.

Ledva že skončil oračku a sejbu, už ho čaká práca aj vo vinici. Tu je odhrňáčka, rezanie viníc. Potom nasleduje sadenie kukurice, krumpiel, bôbu. Pri tejto práci musia mu pomôcť už i domáci, lebo kukuricu zväčša tak sadia, že syn, dcéra alebo manželka hospodára za pluhom do každej tretej brázdy hádže kukuričné semená. To isté je i s krumplami. Už celkom v teplom počasí seje sa lanové alebo konopné semä. Po tomto odpočívá pluh za dlhší čas, tým viac sa ale narába motykou, nastúpila totižto kopačka.

Náš roľník teraz veru málo dní má k oddychu. Nesmie hovoriť, že zajtrá, zajtrá. Každá práca má svoj čas a len tak môže byť zdarná, akže nezmešká sa príhodný čas. Roľník koná svoju prácu vďačne, s dôverou v Boha, lebo vie, že kde je modlitba, usilovnosť, práca, tam nevystane Božie požehnanie.

## 11. Dievča a lalia.

*L'alia, ty si môj kvietok premilený,  
že mi tak vyzeráš pekne obielený;  
či to dážď, či to prach, ty nič nedbáš na to,  
ty na veky stojíš čistá, ako zlato!*

*Oj, krásna, prekrásna, bielušká lalia,  
tebe chcem, tebe chcem podobná byť i ja!  
Keď budem čistotná, čistotná ako ty,  
viac mi to bude stať nad všetky bliskoty.*

## 12. Letná práca roľníka.

Nastala najteplejšia doba roka. Tu je leto. V lete je deň najdlhší a noc najkratšia. Dni sú horúce. Dozrelo žito, zlaté klasy klonia hlávky. Náš hospodár pripravá kosu, nakuje ju, nakrúti proviesla, za tým posbiera svojich robotníkov a tiahne veselo do poľa shromažďovať požehnanie Božie. Nastala žatva. So všetkých strán ozýva sa švihot, cvengot kosí. Tými narábajú chlapi, oni idú napred s kosami a kosia zlaté klasy; hrstiarky ale za nimi s kosákom v ruke sbierajú sožaté žito a ukladajú na hrbky. — Pod každou takou dosť veľkou hrbkou je provieslo prestreté a tú sviaže roľník do snopov. Kosáči zastanú vo svojej práci na čas len vtedy, keď im kosa už dobre nereže. Treba ju teda naostriť. To robia oslou, ktorú nosia v rohu pri boku zavesenom. Žatva je práca ťažká. Robotníkom tečie pot po tvári, ale preto nežaluje sa ani jeden, ba práve pracuje sa veselo, usilovne. V tej horúčave na všetky strany ozýva sa spev mládeže. Len cez obed nastane tichosť, veď robotníkom treba oddychu. Po

krátkom odpočínutí pracuje sa zas ďalej do pred večera, keď snášajú snopy, skladajú do križov. Gazdina pobrala sa už domov, aby opatrla statok a pripravila



Klásky sbierajúci chlapci.

žencom chutnú večeru. Keď na mraku vtiahnú ženci do domu, už ich tam čaká prikrytý stôl, na ňom jiedlá a nápoj. Po večeri berie sa každý svojou stranou, odpočínuf a nabrať sily ku nastávajúcemu novému

dňu. V lete roľník spí len pár hodín, nemôže si dlhší čas dopriať pre súrnu a mnohú prácu.

Len čo sa skončí žatva, už ho čaká nová ťažká práca, to sú lúky. Tráva nariastla niekde až po pás. I tú treba skosiť, aby statok mal cez zimu krm.

Dokým náš roľník pokosí trávu, za ten čas preschne žito v krížoch a musí sa prikročiť k svážačke. Žito, obilie sváža sa do stodôl alebo do humien, kde ho poskladajú do veľkých stohov. Takto svozené žito potom tlačia pomocou koní alebo mlátia cepami. Vymlátené žito očistia vejáčkami alebo veterníkmi od pliev. Bohatší pritiahnu ku stohom parnú mláťačku a pod krátkym časom skončia tlačbu. Od pliev očistené žito vysype potom roľník na padláš alebo do sypárne a oslavuje Hospodina, že ho zase na jeden rok zapatriľ chlebom každodenným a peniazmi, lebo náš roľník odvezie jednu čiastku úrody do mesta, aby tam utŕžil za ňu peniaze. Za utŕžené peniaze kupuje svojim domácim rúcho a potrebné veci do domu. Druhú čiastku úrody odvezie zase do mlyna, kde mu to someľú na múku. Aká radosť je v dome, keď príjde nový chlieb na stôl. V úrodách škodu robiť je hriech!

### 13. Leto.

*Po doline vetrík veje,  
na doline kosa zvoní,  
šuhaj bystrý kosou točí,  
pred kosou sa tráva kloní.*

*Po doline vetrík veje,  
na doline vrstva mladá  
hrabličkami seno snáša  
a pekne ho v kopy skladá.*

*Na doline zvoní kosa,  
na briežku sa klonia klasy,  
na doline kladú kopy  
a na briežku viažu snopy.*

*Hojže, Bože, pekne je to,  
keď je požehnané leto,  
keď sa človek od roboty  
len tak hreje, len tak potí!*

*Po doline vetrič veje  
a na briežku znejú hlasy,  
pod srpami pilných žencov  
skláňajú sa bujné klasy.*

*Hojže, Bože, krásne je to,  
keď človek cez celé leto,  
od svitania do mrkania  
snáša Božie požehnania!*

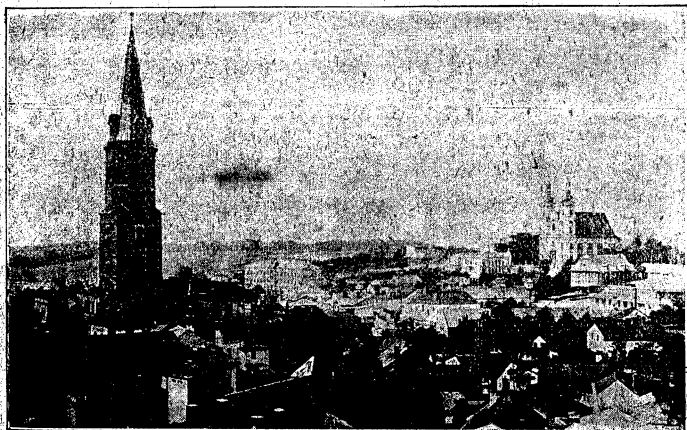
## 14. Rýnok.

V mestách alebo vo väčších dedinách nachádzajú sa také zväčša štvoruhlasté priestory, kde sa týždenne raz alebo viac ráz shromaždí mnoho ľudí kupovať a predávať, tento priestor menuje sa rýnkom alebo námestím. Na trhy dovážajú zblíza a z ďaleka rozličné potravné články: zbožie, kapustu, zemiaky, ovocie. Ženy na rýnku (trhovisku) stoja vo dvoch radoch a ponúkajú prinesené veci: hyd, mlieko, maslo, vajcia, zeleniny. Na inom mieste stoja kvetinárky, ďalej od týchto udenári, obuvníci, klobučníci. Títo ponúkajú svoje výrobky. Na jednom mieste deti obhrkly jeden stôl, tam stojí cukrárka. Ďalej od tej má sapunník rozložený svoj tovar, ešte ďalej zase vidno na stoloch krásne vypečený chlieb. Trh je v meste veľmi potrebný, lebo tam žije mnoho úradníkov, kupcov a ľudí, čo nemajú svojich zemí, zahrady a tak odkázaní sú zaopatriť si všetko na trhu. Dedinčania chodia nie len preto do mesta, aby tam dobre predali svoje urodiny, ale aby si nakúpili také články, ktoré na dedine nie sú k dostaniu.

Na rýnku pár ráz do roka vydržiavajú sa veliánske trhy, ktoré menujeme jarmokom. Na jarmok sa ľudia hŕfne hrnú so všetkých strán. Na jarmoku je stisku, kriku, hovoru strašne mnoho. K dostaniu je tam mnoho všelijakých, do hospodárstva potrebných vecí. Dietky radujú sa jarmoku, lebo im z neho donesú rodičia mädovníky, cukor, hračky.

## 15. Kostol.

Najväčšie a najkrajšie stavisko v dedine je kostol. Kostol je dom Boží. Vonkajšok, veľkosť jeho upomína nás, že je to dom nie človeka a nie obyčajný dom, ale stánok toho Najvyššieho. Do kostola schádzajú sa kresťania slúžiť milému Pánu Bohu. V ňom sa odbavujú služby Božie nie len v deň sviatočný, ale každý deň. Do toho velebného stánku ide pobožný kresťan oslavovať Pána Boha za jeho neskonalú lásku a dobrotu. Tu mu ďakujeme za pomoc, radu, požehnanie a prosíme to na všetky dni nášho života zemskeho. Kto je v zármutku, v križi, tu sa vyžaluje a tu najde ulavenie, potechu a nádej pre budúcnosť. Pána Boha najdeme na každom mieste, a tak ho oslavovať, jemu modlitby odsielat tiež môžeme, ba i máme, na každom mieste. Predsa ale tomu najprihodnejšie miesto je kostol. My, ľudia, sme dievky Božie. On je nám Otcom. V Jeho dom spoločne, ako dievky jedného otca, od-



Kostol i s vežou.

sielame vrúcne naše modlitby pred trón toho Otca nebeského. Niet tu rozdielu, či bohatý, chudobný; či mladý, starý; pán, sluha, každý má sem prístup. Ó, jak je to krásne! Po čas služieb Božích oslavuje nábožný ľud Hospodina spevom nábožným. — Spev je sprevádzaný hlasom organa. Duchovný otec odrieka modlitbu a káže slovo Božie. V tom Slove primlúva sa k nám ten Najvyšší, zjavuje nám svoju svätú vôľu, ukazuje nám cestu, ako môžeme obdržať Jeho milosť, vystriha nás, upomína nás, aby sme sa varovali hriechu a zlého. Po Áronovskom požehnaní, každý ľahkým srdcom, vo viere utvrdený vracia sa domov. Naše evanjelické služby Božie nezáležia zo všelijakých ceremónií, sú ony jednoduché, ale krásne, velebné. Ich zrnó je kázanie Slova Božieho, ktoré jedine môže spasíť. Preto si ich aj vážme, pilne navštevujme chrám Boží a berme živú účasť v našich utešených službách Božích spievajúc :

„Nejkrajší jest služba Páně,  
 Nejsladší Slovo jeho,  
 Když co wčelíčky sbíráme  
 Med k občerstvení z něho.  
 Šťastný, kdož tak jen k nebi  
 We dne i w noci hledí.“

## 16. Neboj sa!

*Boh je tam, kde slnko svieti,  
 aj kde krásne rastú kvety,  
 kde si vtáčik milo spieva,  
 i kde vetriček povieva;  
 keď nemáš žiadneho priateľa pri sebe,  
 neboj sa: Pán Boh je na veky pri tebe!*

## 17. Kováč.

Hlavné životné potreby ľudí sú : pokrm, nápoj, odev, príbytok. Tieto potreby nemôže si ale rodina sama pripraviť. Ľudia sú odkázaní jeden na druhého. Roľník potrebuje remeselníka, a remeselník zase roľníka, lebo ten dorába i pre neho chlieb a iné pokrmné články. Taký remeselník, bez ktorého nemôže sa roľník záobísť, je kováč. On mu podkuje kone, okúva koč alebo voz, robí zo železa všetok potrebný riad. Kováč pracuje vo vyhni. To je jeho dielňa. V nej má po múroch, rámoch povešaný riad k remeslu potrebný. V jednom kúte vystavené je ohnisko, pri ňom veľký mech. Mech sa dvíha a padá následkom pritláčania a z neho vyfúknuté povetrie rozducha oheň na ohnisku. Na oheň potrebuje drobné, navlažené kamené uhlie. Keď sa mu oheň dobre rozhorí, položí do neho železo, to obracia v ohni kliešťami, a akonáhle je žeravé, vyberie ho von, položí na nákovu a mlačkom alebo mlatom (veľkým kladivom) dotedy ho obuchuje, kým mu nedá žiadúcnu podobu. Rozhorúčené železo ochládzajú vo vode, vyhládza rajšplom alebo natiera smolou, aby nehrdzavelo a úhľadnejšie bolo. Malý mlačok drží sa len v jednej ruke, veľký mlat ale musí kováč vziať do oboch rúk. Kováča najdeme v každej dedine. On pracuje vždy so železom. On je remeselník, a síce remeselník kováčsky. V dedine kováča najst' je veľmi snadno. Buchot, cvengot železa počuje sa ďaleko, a odkiaľ ten hlas ide, tam je iste jeho dielňa. A ten rachot ozýva sa od včasného rána až do pozdnej noci. On musí vstávať veľmi včas, obzvlášte, keď je oračka. Taký čas musí sa ponáhľať, mnohokrát i od druhej po polnoci započat' lemeše ostrit', aby nezadržal roľníka v práci, aby do svitania hotové bolo všetko.



## 18. Priadky — tkáč.

Keď sa už na tolko zazimí, že je v poli práca temer nemožná, počnú naše dedinské gazdinky a ich dievky konope priať. S prípravou konopí sú ony od augusta zamestnané. Stále s nimi ale nepracujú, bo im to nedovoľuje iná jasenná práca. Konopiam venujú denne len pár hodín. Keď je aj lámačka skončená, s chuťou oddávajú sa do nich, aby keď zima príjde, mohli doniesť svoje obľúbené kolovraty alebo praslice z komôr a padlášov do izby. Pradenie konopí trvá celú zimu. Mládež schádza sa obyčajne v jednom dome. Tam sa pradie veselo pri speve, žartoch, shovóre. To sú priadky. Tieto navštevuje často i mládež mužského pohlavia. Staršie, mladšie ženy schádzajú sa tiež, len že nie stále do jedného domu, lež premieňavo, každý večer do iného. Na týchto priadkach pretriasajú štebotavé ženičky zväčša denné udalosti, často rozprávajú bájky, rozprávky. Takto to trvá cez zimné mesiace. Akonáhle hotová je gazdina s pradením, pomocou hospodára snesie do izby krosná a započne tkať domáce plátno, alebo tak zvanú vrecovinu. Matka alebo staršia dcéra presedí celé hodiny za krosnami, mladšia dcéra, alebo i muž, syn zase súkaju cievky, a tak pomáhajú, by práca čím diev mohla byť skončená. Obratnejšie ženy vedia tkať aj utešené uteráky, obrusy.

S tkaním zaoberajú sa nie len ženy. Vo väčších dedinách k najdeniu je remeselník, ktorého povolanie je pripraváť tkaniny. I on má v izbe krosná. Tento remeselník menuje sa tkáčom. On málo kedy tká domáce plátno. To si urobia gazdinie samé. Jemu sverujú jemnejšiu prácu.

Dnešné časy stavajú na mnohých miestach to-

várne, v ktorých tká sa pomocou strojov plátno alebo súkno, to sú tak zvané tkalcovne.

## 19. Telegraf.

Za starodávna, keď chcela rodina rodine niečo sdeliť, dialo sa to skrze posla. Mnohé rodiny doručovali si odkazy skrze holubov. V pozdejších časoch stala sa pošta všeobecnou a od toho času oznamujeme udalosť tak, že napíšeme list a doručenie toho sveríme pošte. V mnohých pádoch prinútení sme vybaviť záležitosť našu pod najkratším časom. Listové oznamy sú k takémuto vybavovaniu oznamov nedostatočné, pretože patričný dostane náš list prípadne len na druhý, tretí deň. To pohlo ľudí už v dávnej minulosti, aby si hlavy lámali na zostavení takého stroja, ktorým by sa ohľadom dodania správ získať mohlo na čase. Taký stroj i vynašli, a ten tak bol zostavený, že sa shováranie dialo ďaleko viditeľnými znakmi. Stroj tento mal tú chybu, že sa upotrebiť dal len vo dne a pri peknom počasí. Akonáhle prišla noc alebo hmla, stroj prestal účinkovať. To bol počiatok dnešného telegrafu.

Za našich časov je telegraf tak zdokonálený, že ním môžeme vybaviť pod najkratším časom na široko, ďaleko, i za more svoju záležitosť. Telegraf nepozná takých prekážok ako hmla, alebo tma. Po drôte na stĺpoch vedenom letiaca elektrina nám koná túto prácu sdieľania. Na telegrafickej stanici, riadne na pošte je stroj telegrafický, ktorý je s tým drôtom spojený. Stroj ten, ktorý užívajú na teraz temer všade, zostavil istý amerikán, Morse. Hlavné čiastky jeho sú: elektro magnet, potom kľúč s nákovkou a ihlica, nad ktorou je papier a na ten vtlačuje ihlica rozličné znaky. Keď

úradník stlačí kľúč, a ten sa dotkne nákovky, magnetizované železo do pohybu privedie ihlu, ktorá vryje na papier znaky, buď bodku, alebo čiarku. Z tohoto sa skladá abeceda telegrafická. Z papiera tohoto písmenami odpísaná telegrafická zvesť menuje sa telegrammom. Telegraf má v živote ohromný význam. Je jedon z najpotrebnejších vynálezov.

## 20. Mlyn.

Chlieb je ten pokrm, ktorý takmer každodenne vidíme na stole. Potrebuje ho bohatý, i chudobný človek. Chlieb je z obilia, a menuje sa dľa toho, z akej múky je upečený: žitným, kukuričným atď. chlebobom. Chlieb pečie gazdina. K tomu musí mať múku. Múka mele sa vo mlyne zo žita, kukurice. V mlyne nachádzajú sa dva veľiké mlynské kamene: jeden spodný, druhý vrchný. Nad nimi je hrôt, do ktorého sype sa obilie. Spodný kameň stojí nepohnuté, vrchný sa ale krúti do okola. Priestor medzi týmito dvoma kameňami je veľmi úzučký, a medzi tieto kamene padajú obilné zrná. Krútiaci sa kameň rozdrví, rozmele obilné zrnká na múku. Mlyny ženie rozličná sila: voda, para, vietor alebo koňská sila. Dľa toho sú: vodné, parné, vetrové a suché mlyny. Zomletá múka padá do jednej lády, z ktorej sa potom naberá do vriec. Terajšie mlyny sú tak zariadené, že hned preosejú múku tak, že gazda osobite môže dostať čistú múku, o sebe otruby. V mlyne býva a pracuje mlynár. Aj on je remeselník. Za jeho prácu mu gazda platí alebo peňazmi, alebo dostane istú čiastku zo žita k mletiu dovezeného.

## 21. Pole — lúka.

Von za dedinou je pole. Pole je veľký kus zeme. V ňom má každý hospodár svoju roľu. Aby ale každý mal prístup na svoju zem, poľom vedú poľné cesty, miestami chodníky. Medzi dvoma roľami nechána je brázda, to je ich hranica. Hranicu alebo medzu označujú stĺpmi, alebo kameňami. V poli nachádzajú sa oračiny a lúky. — Tá zem, ktorú roľník každoročne obrába, orie, bráni, hnojí, kope, menuje sa oračinou. Vo vrškovatých krajoch posadené sú na oračinách vinice. V nich sú vysadené viniče v pekných radoch, brázdach, a rozdelené cestičkami na člány. Tu rastú i ovocné stromy. Na iných roľiach zase vidno dateliniská, potom konopiská. Lúka je taký kus zeme, kde rastie len tráva. Táto tráva narastie bez siať, ktorú potom roľník kosí a suší na seno. Hospodár má len vtedy vydarené, dobré seno, keď mu nemoklo na riadkoch, keď nenie plesnivé. Na lúkach medzi trávou rastú krásne, voňavé kvetiny (kvety), od tých dostane seno dobrú vôňu a statok ho radšej má. Po prvom kosení tráva počne zase hnať a donesie druhú úrodu, ktorej meno je kosienok alebo otava, mládza. Seno a kosienok suší sa na slnku. Musí sa často prevracať. Za tým hrabú, skladajú ho do kôp a odvážajú domov. Hospodár si opatrí seno veľmi dobre, lebo vie, že keď premokne v stohu, ztratí cenu.

Opatrný hospodár hnojí si lúku, lebo tým si úrodu zdvojnásobí. Na jar treba lúky pobrániť, aby sa z nich očistil moch a roznosily krtiny.

Niektoré lúky sa nekosia, ale vyhávajú statok, to sú pasienky.

Ako všetko, tak i pole, lúka potrebuje



duje opateru, prácu. Pečené holuby nikomu nepadajú do huby!

## 22. Kvety a tráva.

Medzi trávou veľmi hustou  
krásne kvety bývaly,  
ale pritom sa na trávnu  
ustavične hnevaly.

Ale teba nikto nechce,  
ty si krásy zbavená,  
a keď narastieš, pre statok  
vždycky bývaš skosená.“

Preto raz k nej takto rieknu :  
„Ty, susedka, pluhavá,  
ujdi odtiaľ — bo za tebou  
len dobytok beháva.

„Všetko pravda,“ tráva povie,  
„múdre je to rečené;  
ale s trávou tiež aj kvieťa  
spolu býva skosené.“

Ale kvety si dievčence  
všade v poli hľadajú,  
a všetci nás radi vidia  
a vždy radi voňajú.

Tieto reči o tom učia,  
že smrť nevie vyberať,  
že tak pekni, jako špatní  
musia sa v hrob poberať.

## 23. Hora.

Za oračinami, lúkami obyčajne na strmších úbočích a vrchoch rastie veľmi mnoho stromov, to je hora alebo les. Les sa zelená alebo černejšie zďaleka. V ňom ale nerastú také stromy, ako v zahradách, humnách, tam niet takých ovocných stromov, ale : buky, duby, cer, jedle, borovice. To sú lesné stromy. Lesné stromy rozdeľujeme dľa ich listov. Dub, buk majú listie široké, preto sú listnaté stromy. Jedľa, borovica ale má úzke, končité listy, ako ihla, práve preto ich menujeme ihličnatými stromami. Na menších vrchoch tvoria hory takmer samé listnaté, na veľmi veľkých vrchoch ale ihličnaté stromy. V hore rastú i rozličné krovy. Pod stromami, po zemi rastie tráva, krásne kvety : fialky, konvalinky, potom veľmi mnoho húb, obzvlášte po

teplom dáždi. — Stromy a krovy donášajú tiež ovocie, ale popri užitočnom ovocí je tam mnoho i takého, ktoré obsahuje v sebe hrozný jed. Takého sa máme chrániť. V lese žije veľmi mnoho divých zvierat, ktoré bežia od človeka, nie sú tak krotké, ako domáce, sú človekovi mnohokrát i nebezpečné. Tieto divé zvieratá sú : jeleň, srna, liška, veverica, divá sviňa, medveď. V lese po stromoch hniezdi sa veselé vtáctvo aké je : slávik, stehlík, drozd, čižik. Tieto krásne vtáčky spievajú veľmi utešene, preto ich voláme spevavým vtáctvom. Ale okrem týchto žijú v lese i také vtáky, ktoré iné lapajú a ich mäso jedia, a tie sú dravé vtáky. Sem patrí : orol, jastrab, sova. Z lesných vtákov jedné strávia celý rok a svoj život u nás, iné ale odletia na zimu do teplejších krajov, aby sa na jar vrátili zase k nám, také vtáky pomenúvame preletavými, alebo sťahujúcimi. Taký lesný, preletavý vták je sluka. Po stromoch, tráve a mäkkom machu sem tam behá rozličný hmyz, hady, jašterice. Listnaté stromy ztratia svoje lístie v zime, ihličnaté ale podržia celý rok. V lese je na jar, v lete a v jaseňi veľmi veselý život, tým tichšie je ale v zime. Všetko je pokryté sňahom. Nepočuť hrčania potôčka, ba nenašiel by mu človek ani stopy, lebo zamrzol a pokryl ho sňah. Divina má teraz najnúdznejšiu dobu roka. Jej pokrm je pokrytý tiež sňahom. Od hladu teda obhrýza puky a tenšie konáriky stromov. Mnoho-mnoho z nich zahynie od hladu. Veľmi dobre to vie strážca hory, dobrosrdečný horár, práve preto i hostí, chová svoju divinu tak, že na stromy pripevní rebriny, a nahádže sena, na zem zrna. Lačné zvieratá sem sa schádzajú so všetkých strán a hostia sa na pokoji.

Hora je nám k veľkému úžitku. Z lesov a hôr

dostávame potrebné kurivo, stavivo, remeselníci tuná kupujú svoj potrebný materiál, odtiaľ nám donášajú chudobní ľudia maliny, lieskovce, jahody, huby jedlé, čučoriedky. V lese cíti sa človek veľmi dobre. Prijemný chlad, čisté, vonné povetrie obživí človeka, že sa



Zamrznutý horský potok.

ťažko lúči s ňou. Sprijemňuje pobyt v hore i krásny spev vtáctva. Pre toto človek les často navštevuje.

## 24. Starý bača.

*Ja som bača veľmi starý,  
nedožijem do jari:  
nebudú mi kukučky kukat  
na tom mojom košiari.*

*Ani kukuk, ani sova,  
ani sojka klebetná,  
nebude ma viac prebúdzat  
lastovička štebotná.*

*Ja som bača veľmi chorý,  
nespôsobný do hory:  
Nevládzem po vrškoch chodiť,  
ani ovečky dojiť.*

*Ktože vás už, ovce moje,  
poženie na tie hole?  
Bude s vami k studničkám chodiť,  
a do chládku vás vodiť?*

*Kto zachráni vás od škody,  
keď príjdu zlé nehody?  
Kto vás bude od vlkov brániť?  
Kto jahniatka vám chrániť?*

*Už ta neohám, dobré bydló,  
už odložím cediľo!  
Složím baltu i sekanec;  
smrť ma volá na tanec.*

*Stíchly spevy po lúčinách,  
smutno, ticho v dolinách,  
stíchly gajdy i fujary:  
nežije bača starý!*

## 25. Peniaze.

Roľník často najde kúsky starého kovu, ktorý ale s tou poznámkou: »Starý peniaz« zahodí a koná prácu svoju ďalej. Tieto staré, častokrát veľmi staré peniaze dokazujú nám, že ľudstvo upotrebovalo peniaz od tisíce rokov. To je niečo prirodzeného. Žijeme spoločenský život. V tomto si nemôžeme sami zaopatriť všetky potreby. Človek je na výrobu svojho bližného utisnutý. Túto ale môže dostať len tak, keď sa odmení za ňu primeranou hodnotou. Za starodávna si ľudia



tie potrebné veci, ktoré nemohli si sami zhotoviť, tak zaopatřili, že si zamieňali výroby. Pastier, roľník dal za šatstvo ovcu, jalovicu, žito atď. To ale bolo veľmi nesnadné. Ľudstvo tedy vymyslelo peniaze, ktorým, aby poistené bolo zamieňanie, kupovanie, určilo hodnotu. Peniaze razia zo zlata, striebra, mede, železa. Krem týchto dnes máme i bronzové, niklové a papierové peniaze. Veľmi radi máme papierové peniaze, lebo neobťažujú vačky, ako kovový peniaz. Peniaze dajú krajiny raziť. Papierové peniaze sú vlastne len poukážkou na tú summu, ktorá je na nich zaznačená. Krajina môže vypustiť len toľkej hodnoty papierových peňazí, koľko má zlata a striebra tým cieľom odloženého. Inak by nemal papierový peniaz hodnoty žiadnej. Robenie falošných peňazí krajina prísne tresce, lebo je to okrádaním krajinského majetku. Len v tej krajine sa môže vyvinuť živé kupectvo, v ktorej je zabezpečená hodnota papierových peňazí, a ostatné sú razené z dobrého kovu.

## 26. Porekadlá.

Kto včas ráno vstáva, Boh ho požehnáva. — Čo dnes premeškáš, zajtrá nedohoníš. — Kuj železo, pokým je horúce. — Ztratený čas nikdy sa nevráti. — Lenivá ruka, hotová muka. — Lenivý má moc sviatkov do roka. — Najprv práca, potom pláca. — Kto chce žiť, musí sa kývať. — Nenie tomu dlhý deň, kto z chuti pracuje. † Obzri dvor, vidíš gazdu.

---

## IV. BÁJKY-ROZPRÁVKY, MRAV.

---

### 1. Zlatá priadka.

Chudobná vdova mala tri veľmi krásne dcéry. Živily sa z práce rúk svojich. Matka-vdova právala u majetnejších a dve staršie ušilovne priadly. Ako to ale už býva vo svete, i tu považovala vdova a dcéry najmladšiu za dieťa, ačpráve mala už 16 rokov. Nie veľmi dbaly, či robila, lebo nie. „Dieťa je, narápi sa ešte dosť,“ hovorievala matka. Najmladšia, najkrájšia teda žila si ozaj bezstarostne. Chýr o kráse dievok roznišol sa na široko-ďaleko. Prichádzal mladý človek za mladým človekom. Ale nedaj Bože ísť ani za jedného. Zpyšneli ony veľmi. Každý im bol primalým. Keď prišiel chudobnejší, odpravily ho so smiechom. Bohatších zase s tým, že veru ony vy-dajú sa len za kráľoviča a dokiaľ nepríde taký, o vydaji ani reči. Jedon deň zastal pred domom skvostný kočiar a z neho vystúpil hodný, mladý človek. Príde do izby, pokloní sa a bez okolkov rozpovie, že sa on veru mieni ženiť. „Počul som chýr o kráse vašich dievok, k svojmu boku krásku hľadám, a preto prišiel som, ak že je chýr pravdivý, aby som si

pojal jednu z vašich dcier za manželku.“ Vdova natešená pomenovala jej dcéry dľa mena. Jej radosť bola ešte väčšia, keď počula, že ten, ktorý prišiel do jej chudobného domu na vohľady, je syn susedného kráľa. Kráľovič obzrel si dcéry. Najmladšia zapáčila sa mu nadmier. Hneď aj požiadal o jej ruku. Na otázku ale, či je ona zbehlá v práci, prisvedčila matka: „Oj, a ešte na koľko! — Pod jej rukou obrátia sa nite ľanové na zlatú priadzu.“ Kráľovič natešený vzal svoju vyvolenú do kočiaru a odviezol si ju do svojho zámku. Hneď ten večer doniesol jej hrbu ľanu a takto jej povedal: „Tu je čas, aby som zkusil, či vieš priať zlaté nitky. Akže budeš s pradením hotová, kým sa vrátim, vezmem ťa za ženu!“ Odišiel. Milá Marka — tak jej bolo meno — dala sa do horkého plaču. „Milý môj Bože, čo len robiť, veď ja priať vôbec neviem.“ Ako tak nariekala, kde sa vezme, zrazu zastane pred ňou jedna stará žena a prihovori sa jej prívetive: „Neplač, dcéra moja, ja ťa naučím priať zlaté nite, ale musíš mi sľúbiť, že sa na takto rok vydáš za môjho syna, piadimužíka.“ „Poručeno Bohu, urobím tak, len ma naučte priať.“ „Hľadže, dcéra moja, nie je to žart, čo ti hovorím. Nesmieš sľub svoj zrušiť a oslobodená budeš od neho len vtedy, keď uhádneš meno môjho syna.“ Čo mala Marka robiť? sľúbila všetko. A stará žena naučila ju zlaté nite priať. Za tým ale zmizla. Potom už Marka pilne pracovala a čosi-kamsi ľan bol opradený. Len čo skončila

prácu, prišiel i králevič a vidiac krásne zlaté nite, mal z toho nesmiernu radosť. Sosobášil sa s ňou na druhý deň a žili ozaj veľmi šťastne. Mladá ženička pilne pradievala zlaté nite. Čím väčšmi ale ubiehal čas, bola smutnejšou. Napadlo to aj mužovi. Na mnohé naliehanie vyzradila konečne príčinu svojho smútku. Manželku opravdu milujúci králevič odvetil jej na vyznanie: „Neplač, drahá žena moja, pohnem sa ešte dnes a čo soderiem nohy po kolená, musím sa dozvedieť mena toho piadimužíka.“ Pohl sa hneď. Dlhو chodil, no nedozvedel sa ničoho. Len pár dní ich delilo od osudného dňa.

Vracal sa smutný domov. Ako tak prechádzal cez jednu horu, ustatý sadol si na jednu skalu. Smutne sklonil hlavu. Zrazu ale spozoruje, že medzi škárami skál svieti sa niečo. Nahne sa, aby sa lepšie prizrel. A hľa, vidí v hlbokosti jednu nádhernú izbu a po nej okolo stola behať so zlatým fúrikom jedného piadimužíka a počuje, ako si vyspevuje:

„Zlatá priadka má si oči vyplakať,  
že sa zajtrá mojou ženou musí stať.  
Uhádne-li moje meno, nechcem ju,  
ak ale nie, hneď a hneď si vezmem ju.  
Moje meno Martinko Klingáč.“

Ako to počul natešený králevič, zabudol na ustatosť, ponáhlal sa do najbližšej dediny a potom už chytrо dostal sa k svojej utrápenej žene: „Netráp sa, drahá moja, meno jeho je: Martinko Klingáč“ hovoril. Natešená žena už potom v pokoji čakala polnočnú hodinu, keď

sa piadimužik skutočne i dostavil. Múr sa otvoril a on vhuhol dnu do izby so zlatým fúrikom kričiac: „Uhádneš-li moje meno, nechcem ťa, ak ale nie, hneď a hneď si vezmem ťa.“

Mladá žienka na to usmievajúc sa odvetí: „Oj, uhádnem! tvoje meno je Martinko Klíngáč.“ Ako to vyriekla, zmiznul milý piadimužik, ako by ho ani tam nebolo bývalo. Mladý párik si potom žil šťastne, blažene.

## 2. Kráľ a košela.

Jedna krajina mala veľmi dobrého kráľa. Poddaní veľmi milovali kráľa svojho a prosili Pána Boha, aby mu poprial dlhého života a zdravia. Ku veľkému zármutku poddaných, ochorel ich dobrý kráľ na smrť. Zavolali k nemu najchýrnejších lekárov, ale tí si veru nevedeli poradiť s nemocou nijako. Kráľ slabnul so dňa na deň. Vyhlásil tedy po svojej krajine, že kto vylieči nemoc jeho, dá mu pol kráľovstva. Jedon deň sišli sa všetci mudrci jeho kráľovstva, aby sa poradili a našli istý liek proti nemoci milovaného kráľa. Jedon radil to, druhý iné, ale nepozdalo sa im ani jedno. Konečne povedal jedon starý, shrbený mudrc, že jedine to pomôže kráľovi, keď najdú šťastlivého človeka, jehož košelu oblečie si na seba. Rada táto zapáčila sa všetkým, aj samému kráľovi. Dal tedy hľadať po krajine toho šťastného človeka. Poslovia prekutali celú krajinu. Takého ale nemohli najst. Či bohatý,

či chudobný, každý sa žaloval na niečo. K úplnému šťastiu chybovalo jednomu zdravie, druhému majetok, tretiemu dietky, štvrtému zase iné. Každý sa žaloval na niečo. Keď sa poslovia vrátili nazad, sám kráľovič pohol sa hľadať toho šťastlivého človeka. Dlho, dlho chodil, no žiadúčne najst nemohol ani on. Keď už temer ztratil úfnosť, jeden večer smutne išiel popri biednom dome chudobného nádenníka a počuje nasledovné slová: „Buď Bohu chvála, robil som celý deň, chlieb som si zarobil, jedlom som nasýtený, teraz si ľahnem spať, či treba viac šťastia?“ Zaradoval sa kráľovič a hneď poslal svojich sluhov v mene kráľovom pýtať košelu toho šťastného človeka, sľubujúc mu veľikú odmenu. „Ach, priatelia, dal by som vám svoju košelu aj bez peňazí, aby sa pomohlo kráľovi nášmu, dať vám ju ale nemôžem, lebo nemám takej.“

### 3. Štedrý a skúpy.

*Štedrý a skúpy pošli kupovať ovocinu;*

*štedrý vypátral dobrú, skúpy len lacinú.*

*Skúpy kúpil za polovičnú cenu,*

*ale ovocinu zakazenú.*

*Ochorel a čo na trhu získal zadarne,*

*zaplatil stonásobne do lekárne.*

### 4. Muška a jej matka.

S útechou muška mladá horiacu  
obletovala sviecu.

Nechod blízko, napomínala ju pečlivá matka,  
aby ti nezhorely krídelká.

Mladá však neslúcha  
na slovo matky mucha,  
a jak lieta, tak lieta po chyži  
a ku svieci vždy viacej sa blíži.  
Raz nadbehne do plameňa,  
krídla svrk! upadne popálená. —  
Už nikdy viac! Jačala potom v bólu,  
keď vrtela kýptami sa po stole.  
Matka vtedy: Hej, neblahá!  
Neskoro prijíma sa po nehode výstraha.

### 5. Vrabci a kohút.

*Dvaja vrabci hrabali po hnoji,  
dokiaľ zrnce nenašli, v pokoji;  
potom však, že hladní boli oba,  
začala sa medzi nimi zloba.  
Tu vo rvavej prudkosti jich hádky  
výjde práve kohút zo záhradky;  
ktorý hneďky od obojej strany  
za sudcu bol v rozepri pozvaný.  
Priblížiac sa teda vážnym krokom,  
prehltol zrníčko pred výrokom.  
Vrabci škrek; lež kohút nahnevaný  
tou naukou skarhal obe strany:  
Kde nedajú stránky shode miesta,  
víťazstvo tam tretiemu sa chystá.*

### 6. Dve motyky.

Bohatý človek mal veľikú vinicu, ktorú obrábal s nádenníkmi. Aby jeho nádenníci i vtedy mohli pracovať, ak by sa im zlomil potrebný riad, vo svojej chyžke — vo vinici vystavenej — mal všetok svoj riad. Ležal ten tam mnoho rokov, bol už hrdzou sjedený, lebo

neupotreboval ho nik. Jedon deň spustil sa leják a nádenníci vezmúc svoje motyky, uchýlili sa pred dažďom do chyžky. Motyku si postavil každý do kúta, kde ležal i pánov riad. Medzi motykou, ktorá jagala sa ako striebro a medzi zahrzavenou rozpriadol sa nasledujúci rozhovor: „Povedz ty mne, sestro, prečo si ty taká čistá, ligotavá a ja zase špatná, mrzká?“ „To je preto, milá sestra moja, — odpovedala jej tamtá — lebo ja pracujem, ty ale hlivieš celé mesiace, ba roky.“

## 7. Zahradník a jeho synovia.

Veľmi usilovný a sporivý zahradník mal dvoch nedbanlivých synov. O prácu sa títo málo starali, dobre ale vedeli hotové troviť. Otec, na ktorého spoliehali sa vo všetkom, jedon deň ochorel na smrť. — Cítil sám, že proti jeho neduhu lieku niet. Zavolał tedy oboch synov ku svojej posteli a aby im k práci dodal chuti, povedal im toto :

„Deti moje drahé, nechcem do hrobu odniesť jednu veľikú tajnosť, o ktorej som pred vami nespomenul nikdy a ktorej vy vezmete veľký ošoh. V zahrade našej zakopaný je poklad, ten vy veľmi pilne hľadajte a budete šťastní.“

Po otcovej smrti dali sa oba synovia s veľikou chuťou do prekopávania zahrady. — Mysleli si, že, je v nej skutočne zakopaný zo zlata, striebra záležajúci poklad. Pod krátkym časom prekopali celý pozemok. O poklade



ale ani chýru. Spozorovali ale, že veľmi dobre prekopaná zem im vydala bohatú úrodu. Ich práca doniesla im hodne peňazí. Chytrý porozumeli, čo mienil ich otec s tým naučením. V započatom diele pokračovali ďalej a pod pár rokami stali sa majetnými ľuďmi.

### 8. Mladá a stará liška.

*Mladá liška na starú naskočila s vadou, že mnoho do peleše narobila schodov.*

*„Jaký to, hovorila, skutok hlúpy, tak mnohé nepriateľom otvoriť pristupy!“ Nestihla stará na jej odpovedať zdanie, predesilo jich štekание.*



*Pes jedným dnuká vchodom, lišky druhým  
von a našli spasenie v úteku. [v ľaku*

*„Vidiš, vidiš, riekla vtedy stará,  
zle mládež narídenia starých slepo kára.“*

## 9. Starý otec a vnuk.

Majetný roľník na staré dni oddal správu svojho majetku synovi. Starec, dokým mu sily stačily, porobil po dome, čo vládol. Kým pracovať mohol, viedlo sa mu dosť dobre. Tým horšie ale, keď ho sily počaly opúšťať. Následkom toho prestal pracovať. Pre toto neraz musel počuť od syna a nevesty veľmi urážlivé poznámky. Že vraj: „kto nerobí, nech ani nejie.“ Starca na takéto reči zalialy neraz slzy. Vo vysokom veku počaly sa mu triasť nohy a ruky. Pri jedení pre toto nemohol pozor dať na obrus, ktorý veru zapolieval. Namrzená nevesta nahovorila muža, aby starého viac neusádzali za stôl, ale pod pec. Od toho času jedával chudák starec pod pecou. Jedon deň sa mu slabá ruka triasla na toľko, že mu z nej, tanier padnul na zem a rozbil sa na kusy. Nazlostená nevesta vadila sa pre toto na starca a na koniec povedala mužovi, že zaopatrí pre starca drevenú misočku, aby nemohol v dome nič viac pokaziť. Syn pristal. Starec len vzdychal a nepovedal ani slova.

Trvalo to takto za dlhší čas. Vnuk starca vyriastol už na hodného chlapca. Jedon deň doniesol si chlapec do izby doštičky, zaopatril si nôž a počal usilovne stružlikať. Otec a

matka s pozornosťou sprevádzali syna. — Mali radosť z jeho usilovnosti. Zvedavý otec opýtal sa ho: „Čo to bude, dieťa moje, čo to robíš?“ Malý syn odvetil na to: „Veru, otecko, ja z týchto dosák urobiť chcem váľovec, z ktorého vám budem dávať jiesť na staré dni.“

Muž a žena s veľkým zarazením pozreli jedon na druhého, zaplakali. Zahanbený syn vstal, pojal starkého otca za ruku a posadil ho za vrch stola. Od toho času viedlo sa starcovi dobre.

## 10. Vlk a baránok.

Vlk a baránok pili na potôčku spolu,  
vlk stál vyššie, baránok niže neho dolu.

„Vodu mútiš mi», ozval sa vlk k baránkovi.

„Od teba tečie ku mne», povie ten vlkovi.

„Lež lál si mi, vlk zase, pred šiestimi mesiacmi».

„Vtedy ma, jahňa na to, nebolo na zemi».

„Ale mi tvoj otec lál!» skríkne vlk opätne  
a v tom jahňa ulapí a zubami pretne.

Hynúc ono takéto poučenie dáva:

Zádrapku, kto krivdiť chce, vždy hotovú máva.

## 11. Vtipné dievča.

Bohatý mlynár mal veľmi vtipné, múdre dievča. Chýr o jeho múdrosti rozniesol sa na široko-ďaleko. Prišiel až k samému kráľovi, ktorý veru sám tiež bol veľmi múdрым človekom. Aby sa presvedčil o pravdivosti toho chýru, jeden deň odkázal dievčaťu toto:

„Mám na mojom padláši storočné konope, príď a opraď mi ich na hodvabne nitky.“  
Dievča zaraz odkázalo kráľovi nazpät, že, vraj,

jej otec má starý storočný plot, nechže z toho kráľ dá porobiť zlaté vretená, potom že vďačne prijde popriať konope. Lebo to, vraj, predsa len nemôže žiadať od nej, aby popriadla hodvabné niti na bársjaké drevené vretená.

Zapáčila sa kráľovi táto odpoveď a hneď jej odkázal nasledovné: „Mám jeden starý, deravý krčah, keď si taká múdra, príď a zaplátaj mi ho.“ „Veľmi vďačne — odkázalo dievča, — drieb ale nech dá kráľ krčah obrátiť naopak. Smiešné by bolo prišívaj záplaty na líce.“

Vtipná odpoveď dievčata zapáčila sa kráľovi ešte väčšmi. Po krátkom čase jej odkázal po tretí raz, aby — vraj — išla k nemu, lenže tak, aby predsa nešla; ďalej aby ho pozdravila, ale tak, že ho nepozdraví; a doniesla dar, ale tiež tak, že ho nedonesie.

Na tento odkaz si dievča vypýtalo od otca jedného osla. Potom chytila v holubníku jedného holuba a z kuchyne vzala jedno sito, do toho položila holuba, sadla na osla a vybrala sa ku kráľovi. Kráľ túžobne očakával dievku, lebo mu odkázala, ktorý deň príjde. Keď prišla pred kráľa, nepovedala ani slova, len sa uklonila, potom vzala sito a vypustila z pod neho holuba. Takto aj išla, a predsa nešla, pozdravila kráľa, aj nie, a doniesla dar, a predsa nedoniesla. Múdrosť dievčata sa tak zapáčila kráľovi, že si ju vzal za ženu.

## 12. Pútnici.

*Dva pútnici idúc spolu lesom,  
spotkali sa s medvedom.*

*Jeden z nich vybehnul na vrch stromu,  
druhý nemal stihy k tomu;  
lež keď slýchal, že medved netkne sa mršiny,  
svaľí sa, a staviv dech, mrtvým sa učiní.  
Medveď prijdiac, uznal ho vskutku za mrtvého  
a oňuchav mu hlavu, odišiel od neho.  
Keď zpýtal sa ho onen, čo na strom utieknuť,  
čo mu v ucho medveď rieknul?  
Tu odvetil: „Bych si nebral za tovaryša človeka,  
ktorý zradne v nešťastí uteká.“*

### 13. Sedliak a Anjel.

Rúbal sedliak pri jazere drevo. Medzi rúbaním vypadla a utonula mu sekeru. Keď žalostil nad ztratou, prišiel k nemu v podobe pútnika Anjel a rieknul: „Neboj sa, ja tvoju sekeru vytiahnem.“ I ponoril sa a vytiahol sekeru, ale zlatú. Poctivý však muž nepriznal sa ani ku nej, ani ku vytiahnutej za ňou striebornej sekere; len železnú uznal za svoju. Preto mu Anjel daroval všetky tri. Keď sa tým pochválil sedliak susedovi, tento hneď vzal na plece sekeru a pospiechal tiež ku tomu jazeru. Porúbav tam trochu, uvrhnul sekeru náročky do vody a bedákal na brehu hlasite. Prišiel i ku nemu Anjel, zanoril sa a vytiahol sekeru zlatú. „No, tvoja to?“ pýtal sa Anjel. „Istinná moja,“ vykriknul človek lživý. Anjel ale uvrhnul ju do jazera nazpät a zmiznul, bo lhárov nenávidia nebeštani.

### 14. Neohrožený chlapec.

Šiel chlapec s otcom do lesa, a tam vystatoval sa, jako by on zabil vlka, keby sa

zjavil. V tom vyskokne z chrasti líška. Chlapec majúc ju za vlka, zvreští a túli sa so strachom k otcovi. „Jakože to,“ riekne tento, „to ten, čo nebojí sa vlka?“ „Keď je ale už tu!“ vetí trasúci sa chlapec.

### 15. Stehlík a slávik.

Na jar, keď stromy kvitly a vtáctvo prepevovalo lúbezne, posiel chlapec s otcom do sadu. „Pozri, lapil jednou rukou otca a druhou ukazoval na jablň, jaký tam prekrásny vtáčik! To iste ten slávik, čo nepekn<sup>kráľ</sup>šie spieva.“ „Stehlík, riek<sup>ku</sup>ul otec; slávik je ten tam na slive.“ „Nemožno, vetí chlapec so zadivením, veď to len taký jakýsi vrabec.“ „O môj synu, pohladil ho po hlave otec, mýli sa obyčajne, kto z výzoru súdi o schopnosťach.“

### 16. Králik a orol.

Bol to škrek, keď otec Noe vypustil z korábu na Ararate pyskatú čeliadku operencov! Pritom všetkom prišli predsa ku porozumeniu a usniesli sa na tom, vyvoliť si, prv nežli sa porozletujú, kráľa. Uložili ale tomu oddať hodnosť túto, kto vyletí najvyššie. Letel veľký, malý z celej sily. Slabí pritom hneď zostali nazad, i mocnejší jeden po druhom vystávali; len orol máchal mohútne brkami. Keď už nevládal ani on vyššie, ozrel sa valne nado všetkých povýšený, a skríknul víťazne: „Ja tu!“ Operenci priali mu už šťastia, ale malý králik oklamal všetkých. On znajúc sla-

bosť svoju, skryl sa bol ešte na zemi orlovi medzi perie nezbadane. A keď tento už nevládal, vtedy králik vylietnul čerstvý zo skrýše a vzniesol sa nad orla. Operenci čudovali sa síce: ale hodnosť museli mu dľa zákona pririeknúť. Drobulinký obyvateľ plotov obdržal meno, ktoré nosí až do dnešného dňa.

Tak vodí sa zhusta:

Mocný sebe utiera čelo, chytrý ústa.

### 17. Havran a liška.

*Sedel havran na veľkom dubisku  
a v ohnutom držal mäso pysku.*

*Liška z dola: „Ó, čo si za vtáka!?  
zaslúžil bys' berlu, kebys' nebol nemý.“*

*Havran chválou takou omámený  
zakráka,*

*pričom mäso spadne mu z zobáka.*

*Do toho keď liška pazúrami sekla:*

*„Hlas máš, lež rozum ti chýbi,“ riekla,*

### 18. Veľká a malá ryba.

Drobná rybka sebe sťažovala,  
že je ona taká malá.

A keď práve premietala myšlienku takú,  
vbehla s veľkou spolu do saku.

Veľkú vyvážil rybár sakom z vody,  
malá umkla očkom a pomyslela si:

Bývajú časy,

kde i malosť sa prihodí.

## 19. Žaba a vól.

*Zanechala žaba mladé svoje v tráve,  
keď šla pátrať po potrave.*

*A keď vrátila sa, vravely jej deti,  
že mali prísť o životy.*

*Lebo vól sa ku nim dostavil  
a len toľko, že ich nezadávil.*

*Neznajúc však nazvať ho menom,  
riekli jenom,*

*že veľiký zver bol a rohatý.*

*Matka na to nadujúc sa: „či bol taký?“*

*„O, väčší!“ rieкли dieťatká.*

*Nadujúc sa teda mocnejši matka:*

*„A či bol taký?“*

*Pri zápornej deti odpovedi*

*nadula sa ešte mocnejši*

*a v tom pukla, všetkým ku nauce,*

*čo bohatým rovnajú sa, chudobní súce.*

## 20. Anekdoty.

### I.

Jeden sprostý človek vidiac, že starí ľudia majú okuliare na očiach, keď čítať chcú, išiel do mesta k okuliarnikovi, aby si ich kúpil. Ten mu jednie položil na nos; sedliak vzal knihu, díval sa do nej a povedal, že nie sú dobré. — Okuliarnik sa ho pýta: «Milý priateľku, snád neznáte čítať?» «Ej, do paroma! — odpovie sedliak, — keď by som znal čítať, nepotreboval bych vaších okuliarov.»

### II.

Istý bohatý lakomec išiel jedného dňa večer bez svetla po kamenitej ulici bosýma nohama a počtoval v myšlienkach, jak mnoho by ľudia ročite zhospodárili, keď by všetci bosí chodievali; v tom si nohu



o kameň urazí, kričí od bolesti a domov dokulhajúc, riekne svojim domácim: «Chvála Bohu, že som obuve nemal; lebo tú dieru, ktorú mám teraz na nohe, mal bych na čižme.»

## II.

Jeden pán spýtal sa jedného malého, vtipného chlapca: «Povedz mi, kde je Boh? a dám ti jablko.» Chlapec na to odpovedal; «Prv ráčte vy mne povedať, kdeby Boha nebolo: a ja vám za tú odpoveď dám dve.»

## 22. Hádanky.

Čo pán Boh robí, keď prší? (Blato.)

Ktorá cesta nemá v suchom lete prachu? (Mliečna cesta na nebi.)

Jak ďaleko dojdeš na každom koni? (Od uší po chvost.)

Koľko pichov ihly potrebuje dobre ušitá košela? (Aňi jednoho, lebo je už spravená.)

Hodíš-li to hore, je biele; spadne-li to dolu, bude žlté? (Vajce.)

Prečo zajac beží cez hradškú? (Preto, že pod hradskou nemá diery.)

Čierne je, nie je zem; biele je, nie je sneh; zelené je, nie je tráva; chvost má, a nie je krava? (Straka.)

Kde leží 12 bratov jeden pri druhom a žiadon z nich neleží na kraji? (Spice v kolese.)

Ktorý remeň je tak tvrdý, že na ňom zakresať môžeme? (Kremeň.)

Čierne semä, biela niva, múdra hlava ju osieva? (Knihä.)

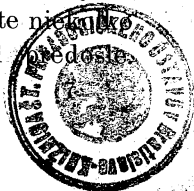
Dve kukučky vedľa seba sedia, a jedna druhej nevidí? (Oči.)



## V. ZEMEPISNÉ ČLÁNKY.

### 1. Obzor.

Janko oral s otcom v poli. Za dlhší čas vodil kone, lebo mali mladého koňa a ten ešte nebol dobre zvyknutý chodiť v pluhu. Keď sa obracali na jednom konci, otec čistil stykom pluh, údrel ním o pluh a starý styk spadol zlomený. »Odbehni, syn môj, do dediny, povedz maminke, aby ti pohľadala náš nový styk. Najdete ho v komore. A ja dotedy, kým prídeš, budem sa trápiť, ako viem.« — Janko poslúchnul. Z čerstva bral sa domov. Čosi-kamsi už mal styk v ruke, a pod nazpät. Nechcel zameškať ani toľko času, kým mu matka odkrojila a podala okruh chleba. Tu i tu odhryznúc si kus chleba, vracal sa náš Janík nazpät. Ako vyšiel von z dediny, pred ním rozprestieralo sa širé pole. Tu vidí, že hodne ďaleko pred ním, ako by sa bola obloha nebeská oprela o zem. »Eh, nechže vidím, či je tak!« Dobre si zaznačil ten punkt, a pod do behu. Pod krátkym časom už bol blízko. Sklamal sa, lebo to isté videl, lež zase hodne ďaleko pred sebou, totižto že sa obloha opiera o zem. Zastal, poobzeral sa. A hľa, videl, že sa všade do okola, pred ním, za ním, na pravo a ľavo zem styká s nebom. Nad jeho hlavou bolo nebo najvyššie. Proboval to ešte niekoľko ráz a musel uznať, že je tak, ako zkusil.



Konečne prišiel na ich zem. Otec zadivil sa veľmi, že sa Janko vrátil tak chytro. Keď mu ten vyrozprával príčinu a svoju zkusenosť, otec sa chutne zasmial a poučil syna takto :

Keď zastaneme bárs kde v poli, nad sebou vidíme oblohu nebeskú. Nad našou hlavou je ona najvyššie, ďalej od oka nášho sa nám ale zdá, akoby vždy nižšie a nižšie padala a klonila sa k zemi, až dosť ďaleko od nás akoby sa oprela o zem. Toto všetko je ale len zdánlivé. Obloha nebeská nestýka sa nikde so zemou. Príčina tohoto zjavu je tá, že je zem naša guľatá. Na jeden raz tedy môžeme si obzreť len jeden kus zeme. Tento kus zeme menujeme obzorom. Čím nižšie stojíme, tým menší je i náš obzor a naopak.

Na našom obzore vo dne vidíme slnko. — Ono osvetľuje a ohrieva našu zem. Slnko ale neohrieva zem našu celý rok rovnako. V zime menej, v lete viac. Slnko nenie vždy rovnako vysoko na našom obzore. V lete je veľmi vysoko nad našou hlavou, preto jeho papršky takmer koľmo padajú na zem, následkom toho hrejú o mnoho viac, než v zime. V zime je slnko nízko, a tak papršky jeho padajú šikmo, následok čoho je, že slabo hreje. Odtiaľ máme štyri čiastky roku: jar, leto, jaseň a zimu. Na našom obzore každé ráno vidáme vychádzať slnko, tú stranu menujeme východom, večer zase zapadať, preto tú voláme západnou. Postavíme-li sa tak, aby nám padla na pravo východná, na lavo západná strana, pred našou tvárou je polnočná, za chrbtom poludňajšia strana. Východ, západ, polnoc a poludnie sú štyri hlavné strany sveta.

Po západe slnka o krátky čas ukážu sa na oblohe nebeskej mesiac a hviezdy. Tam sú ony aj vo dne, len že spatriť ich nemôžeme pre jasné svetlo

slnka. Slnko, mesiac a hviezdy nie sú na zemi. Ony patria do toho nesmierné veľikého priestoru, ktorý menujeme nebom. Teda sú nebeské telesá. Zem, slnko, mesiac a hviezdy tvoria svet, ktorému pánom a kráľom je Pán Boh.

## 2. Ráno.

Už slniečko hory pozlacuje,  
už aj vtáčik piesne prespevuje;  
už sa všetko zo sna prebralo:  
aj kvietочки kalich otvárajú,  
aj včeličky poliami lietajú,  
aj ľuďom už ráno nastalo.

Pán Boh noc nám k odpočinku dáva,  
ale ráno, keď slniečko vstáva,  
kvety, zvery, ľudí vzbudzuje;  
a tu mestá, háje, vrchy, doly,  
ktoré v mraku nočnom skryté boly,  
naraz oko ľudské spatruje.

Oj, jak divná múdrosť Hospodina,  
aj nás k skutkom rovným upomína,  
k skutku cnosti, lásky, vďačnosti:  
slnko káže rozum osvecovať,  
vtáčik učí Boha oslavovať,  
včelka dáva príklad pilnosti.

Či by sa ja včelky mal zahanbiť,  
lebo neznal Boha tak velebiť,  
ako jeden vtáčik nevoľný?  
Oj, od dneška chcem vstávať, pracovať,  
chcem zavčasu rozum osvecovať,  
chcem byť cnosti, Bohu povolný.

### 3. Povrch zeme.

Človek, najkrajšie to stvorenie, je pánom celej tejto zeme. Táto krásna, bohate ozdobená zem mu slúži za bydlisko, keď ale zomre, za hrob. Takmer všetko, čo sa nachádza na zemi, stojí v službe človeka. Jemu musí slúžiť zem, že si na jej povrchu postavil dediny, mestá, že mu donáša úrody. Jemu slúži voda, že mu ženie mlyny, nosí plte, lode. Jemu musí slúžiť i vnútrok zeme, bo odtiaľ dostáva všelijaké kamene, kovy. Povrch zeme nenie všade rovnaký. Na povrchu zeme nachádzajú sa nížiny a zvýšeniny. I jedné, i druhé môžu byť buďto menšie alebo väčšie. Pomenúvame ich dľa ich veľkosti. Malá zvýšenina má meno : kopec, väčšia: vrch. Najvyššie vrchy pokryté sú celý rok sňahom a ladom, odtiaľ voláme ich sňazkami a ladovcami. Spodná čiastka vrchu, teda tam, kde sa začína vrch strmiť, je upätím, najvyššia: vrcholcom. Medzi upätím a vrcholcom alebo končiarom rozprestiera sa úbočie. Kde sa tiahne viac vrchov pohromade, tam je pohorie. Holé vrchy menujeme holami.

Priehlbiny voláme dolinou. Doliny môžu byť úzke a širšie. Úzke doliny majú meno : úžlabina. Tie úzke doliny, ktoré vedú cez vrchy, sú prielazy. Taký kus zeme, kde na široko-ďaleko niet ani zvýšenín, ani priehlbín, činí rovinu.

Vrchy pokryté sú lesami. Úbočiny vysadia na niektorých nie veľmi strmých miestach viniciami. — Dážď, voda veľmi rýchlo tečie s úbočín do doliny, preto na mnohých miestach vymyje jarky a výmole.

Vody vrchov a hôr ponáhľajú sa do dolín a tečú po nich ďalej. Na úbočinách k najdeniu sú pramene, studničky, z ktorých neprestajne vyviera voda a odteká do dolín. Voda prameňov tečie úzkymi jarčkami

a ponáhľa sa do doliny, aby sa tam stretla s druhými a tiekla ďalej. Keď sa spojí viac jarčiekov a tečú spolu ďalej, ľudia im dávajú meno : potôčik. — Potôčik si alebo hladko téčie alebo miestami jeho voda padá do hlbiny, a tak čini vodopád. Akže sa spojí viac potôčkov dovedna, aby tak spolu putovaly ďalej, dostanú meno : potok. Potok už uvládze hnať i mlynské koleso. Na svojej ďalšej ceste ale potok vždy viac a viac potôčkov príjme do lona svojho, voda jeho je už široká, hlboká, koryto veľké a cez to už ľudia musia stavať mocné mosty; povstala rieka. Jej voda nosí už plte, člny, kompy a lode. Jestli sa i rieka spojí s viac potokami, potôčkami, narastie na veľrieku. Veľrieka rozramení sa častejšie, ramená obídu väčší alebo menší kus zeme a tak tvoria sihoť (ostrov). Po veľriekach plavia sa veľké lode. Konečne každá veľrieka vteká do jednej ohromne velikánskej vody, ktorej nevidíš konca-kraja, to je more.

Potôček, potok, rieka, veľrieka tečú neprestajne, preto sú tekúce vody.

Na povrchu zeme ale najdeme i také vody, ktoré netečú, lež stoja. Tieto vody sú stojace vody. Najmenšia stojaca voda volá sa kaľužou, väčšia barou, ešte väčšia jazerom, najväčšia morom. Vody povstanú tak, že vietór sbije pary hore v povetrí do oblakov. Z nich padá na zem dážď, v zime sňah, ktoré vnikajú do zeme, aby vyvieraly ako pramene.

#### 4. Vlastf.

U Rozumných konajú sa veľké, ale zvlášte pre matku smutné prípravy. To isté nám potvrdzujú i ženičky, ktoré namierily kroky do domu Rozumných.

Dnes má odísť len nedávno prepustený, kušniersky pomocník, Miško Rózumný, do sveta na vandry. Bola to jeho dávna túžba. Otec ju schválil, veď mu povedal, keď vyrozumel žiadosti Miška: »Dobre, syn môj drahý, choď v mene Božom, schvaľujem tvoj úmysel.« Nie tak matka. Slz a náreku pri nej až mnoho a chodí, dnes v deň rozlúčky, ako umučenie. Len malý brat, Palko, je veselý, bezstarostný. Teší sa tým listom, ktoré mu sľúbil poselať do sveta odchádzajúci Miško. Čím väčšmi blíži sa hodina rozlúčky, prichádza tým viac ňaničiek, tá jedno, druhá iné radí, prikazuje, poúča. Popri tom každá mu vtisne pár halierov do hrsti. Konečne prišiel ten ťažký, vážny okamih. Miško ani nevie, len keď sa octne von z domu, popri ňom kráča otec, ten ho odprevádza dobre za dedinu, na boku hodná remenná kapsa s najpotrebnejším šatstvom. Slzy mu ešte i teraz hrajú v očiach. Ešte mu v ušiach znejú žalostný plač matkin, vrava ženičiek. Ešte pár krokov, odoberá sa i od otca; ten ho požehnáva a na koniec ešte keď mu oddá pár korún, vidí sa už samotného kráčať krok za krokom ku svojmu cieľu. Vo svojom remesle zdokonáľil sa, poznať najprv domovinu a potom ďalej i iné krajiny, to bol ten jeho dávno umiernený cieľ, o ktorom sníval tak mnoho a ktorý mu pomohol premáhať žiaľ nad rozlúčkou. O niekoľko dní bol v Zombore, potom v meste Szeged, za tým v Budapešti, v mestě Dobšine, v Debrecene, Kolozsváre, ďalej pri Balatone, vo Fiume. Na svojich cestách prešiel mnohé krásne kraje, videl utešené hory, vrchy, roviny, lúky, dediny, mestá; poznal obyvateľov, ich zvyky; naučil sa viac rečí. Robil takmer v každom väčšom meste a viedlo sa mu všade veľmi dobre. Bol dosiaľ vo svojej milej vlasti. Keď ale opustil mesto Fiume,

upozornili ho, že prišiel na hranicu vlasti. Pár krokov ešte a vstúpil na pôdu cudziny (cudzej zeme). V cudzozemsku strávil asi 1½ roka. I tu našiel, videl krásne vidieky, dediny, mestá; dostal prácu, plat dobrý. Predsa ale so dňa na deň cítil istú stiesnenosť, všetko mu tu bolo cudzie, on opravdovým cudzincom v cudzine. — Keď večer líhal alebo odpočíval v deň sviatočný, myseľ sa mu zaoberala s vlasťou, domovinou. Túžil za ňou. Mal všetkého dosť a predsa denne prevládal ho smútok, žiaľ. Na prechádzkach veľkú radosť pôsobily mu od vlasti prichádzajúce oblaky, ako by mu bola otčina pozdrav posielala.

Konečne svitnul deň jeho návratu. — Prichádzal s krásnou zkušenosťou, známosťou obohatený domov. Čím bližšie k domovine, vlasti, bol tým veselším, radostnejším. «Oj, drahý otče, matko, milé moje kraje, drahá otčino, uvidím vás zas — šeptal si — a nepustím vás viac; nepohrem sa ani na krok, lebo všade je dobre, ale doma najlepšie.»

Vlasť alebo otčina je a má byť každému milá. Ako dieťaťu je najmilšou jeho matka a najlepšie cíti sa v jej lone, tak i otčina nám je tou našou matkou. Ona nás chová, kým žijeme; schová, keď pomreme. Každý syn vlasti povinný je nie len milovať svoju otčinu, domovinu, lež ju aj brániť, za ňu obetovať i život.

Meno našej milej vlasti je: **Uhorská krajina** (Magyarország.)

## 5. Zombor.

*Palánka, dňa 15. mája r. 1912.*

*Milý Bratře!*

*Nezapomnel som na svoj slub, že Ti z času na*



čas budem sdeľovať svoje zkušnosti. Dôkazom toho je i tento krátky opis, čo počiatok opisu mojich ciest v milej vlasti našej. Budúčne dostaneš ich viac, k čomu ma vedie i tá príčina, že by vedeli domáci, kde som a ako sa mi vodí, z druhej strany zase ten môj úmysel, abys' sa poučil. Veď Ty, ako štvrto-triedny žiak, učíš sa už zemepis, teda Ti to poslúži len k osohu.

Keď som sa onoho jarného dňa rozžehnal s Vami a rodnou dedinou a uspokojil sa, robil som dosť rezko a s chuťou prvé kroky vedúce ma k dávno žiadanému cieľu, poznať čím viac krajov vlasti našej, o ktorých som ešte ako žiak počul mnoho pekného, ale nevidel na vlastné oči a popri tom zdokonálil sa i v svojom remesle. Prvá moja stanica mala byť mesto Zombor, sídelné to mesto Bács Bodrogskej stolice, v ktorom meste som pobudnúť mal pár mesiacov. Cesta moja viedla ma takou istou, na rozličné úrodniny bohatou rovinou, na akej nachádza sa naša rodná obec. Polia posiate salašmi; krásnymi domami, ulicami ozdobené dediny, mestečká; na všetky strany dobrobyt, bohatstvo, to všetko dokázalo mi, že som na najbohatšom vidieku vlasti. Všade do okola krásna rovina, oračina za oračinou; oko tuná spočívajú jedine na istých, jeden od druhého viac-menej vzdialených punktoch, ktoré pri východe slnka osvietené sú slnečnou žiarou, pozdejšie sa ale len černejú, a to sú salaše a veže. Zo salašov okolo 8-mej hodiny nevidno viac, len černejúce sa strechy, ostatné je ale samá voda, neprehliadné more. To je povetrohra. Ako zvláštnosť tohoto kraju musím spomenúť Tebe už dávno známe vetrové mlyny, ktoré tu nesmú chybeť takmer ani v jednej dedine. Keď stoja tieto mlyny, ich krídla taký dôjem robia na človeka, ako by tam s rukami hore zdvíženými stál nejaký obor a

chcel by varovať človeka: „Neopováž sa sem prísť, lebo tuná je more.“ A je i more, len že nie také, na ktorom plavia sa lode, lež more rovín. Že bola práve kopačka kukurice, krumpiel, polia boli na všetky strany plné roľníckeho ľudu.

Po dvoch dňoch zazrel som naše sídelné mesto, Zombor. V ňom som strávil 3 veľmi príjemné mesiace, pod ktorým časom od svojho dobrého majstra i obyvateľstva zakúsil som len to najlepšie; tak že mi skutočne bolo ľúto opustiť mojich dobrých domácich a mesto. Počas svojho pobytu v Zombore, mal som príležitosť viac ráz prejsť mestom a poznať jeho najkrajšie budovy, z medzi nich vynikajú krem kostolov krásny stoličný dom, vyššie školy, súd. Mesto je živé, čisté, má krásny park, obyvateľstvo zámožné. Kupectvo prevádza sa ozaj vo veľkom. To napomáhajú i z 5 strán do mesta prichádzajúce a ochádzajúce železnice a jeden prieplav. Po vypršaní určeného času, totižto po 3 mesiacoch, obohatený zkusenostami, ťažkým srdcom dal som vále mestu Zomboru.

V Zombore vysadnul som na železnicu. Po pár hodinovom behu dorazili sme do mesta Szabadka. — Ešte sme len vchádzali na železničnú stanicu, už mi napadla jej veľkosť. A keď som videl tú ohromnú premávku, nuž som sa presvedčil, že je táto čiara, na ktorej leží mesto, jedna z najprednejších, z najväčších. Obzrel som si aj mesto, na obyvateľstvo tak hojné. Výzor mesta tiež poukazuje na majetnosť jeho obyvateľstva, čo nenie div, veď mesto má ohromný chotár. Veľká čiastka tohoto je pokrytá čistým pieskom. Ale ani ten neleží len tak nemilo Bohu, na ňom založené sú kvetúce vinohrady. V meste bol práve v ten deň jarmok. Po zkúsenostiach tunajších mám čistý

obraz o pravých jarmokoch. V čas jarmokov málokde vidieť také kupectvo, tolko ľudstva pospolu, ako tuná.

## II.

Moja dávna túžba, byť čím dŕiev v Segedíne, hnala ma po pár dňovom pobyte i odtiaľto ďalej. — Putoval som peši, čo som i obanoval. Hneď za mestom totižto prestala čierna zem, započal sa piesok. — Potomto mi kráčať bolo ozaj unavné, trápne. Cesta viedla medzi utešenými viniciami. O ich rozsiahlosti len tolko, že hodiny a hodiny treba íst medzi nimi. Vinice len kde-tu pretrhávajú akácové a topolové hôrky. Takýchto je mnoho okolo kúpeľa Palics (Palič). Ten je v blízkosti mesta Szabadka a leží pri veľkom jazeri. Okolo jazera nachádza sa veľmi mnoho letohrádok, pre letujúcich boháčov a kúpeľníkov. Za letohrádkami je rozsiahly les. Veľmi milo sa tu býva v letných horúčavách. Vo veľkom jazeri, jehož voda je sódová, okúpal som sa i ja. — Za tým ale vzal som svoju pútnickú palicu a kráčať ďalej. Po viac hodinovej chôdzi konečne spatril som mesto Szeged. Na kraji mesta obzrel som si násypy na obranu mesta urobené, aby ho nezastihla taká pohroma, ako roku 1879., keď vytopila rieka Tisza celé mesto. Mesto je na veľkosť druhé v našej krajine. Obyvateľstvo jeho počítuje 100.000 (stotisíc) duší, dľa reči čisto maďarských. Krásne ulice, paláce, domy, rýnky prezrádzajú a nás presvedčujú o tom, že je toto mesto perlou Dolnej zeme. Tak ho i menujú. Splnila sa výpoveď nášho kráľa, vyrieknutá pri vytopení mesta, že: „mesto Szeged má byť krajšie, než bolo.“ — Medzi najkrajšie staviská mesta patria: vežou opatrený mestský dom, krásne kostoly, školy, pošta, divadlo a paláce jednotlivcov, potom železničné

nádražie, fabriky. — Pyšná Tisza zaúzdená je násypami, by nemohla z riečišťa vystúpiť a zapríčiniť škodu. Za ňou je teraz nová štvrť mesta, opatrená utešeným parkom. Na rýnkoch stoja sochy významných mužov: socha Ludvika Kossútha, Ondreja Dugovicsa a Ludvika Tiszu, ktorý pri stavaní mesta r. 1879-teho mal veľké zásluhy. Okolo mesta leží veľký, salašmi pokrytý chotár segedínsky. Naši bratia, maďari, žijú si tu v dobrobyte, ktorý ako roľníci, remeselníci zabezpečujú si vytrvalou a usilovnou prácou. Čo zvláštnosť pripomenúť sluší, že sa tu rodí oná chýrečná paprika. — Starodávne mesto toto malo niekedy silný zámok.

### III.

Tá veľikánska rovina, na ktorej nachádza sa i naša rodná dedina (Zombor, Szeged), leží v prostriedku našej vlasti a rozprestiera sa od vrchu Hegyalja, od Budapešti na dol až po Pancsovu a na východ až po biharské vrchy a Karpaty. Na tejto rozsiahlej rovine najdeme zväčša len oračiny a pasienky. Na niektorých miestach k najdeniu sú i pieskom pokryté kraje, ktoré nemožno orať, lebo piesok odnáša vietor. Ale preto vezmú i týmto ošoh, lebo na takých miestach sadia vinice a akácové hory. Veľikánsku túto rovinu svažuje mnoho riek, medzi nimi najväčšie sú: Dunaj a Tisza. Že tu tekúcim vodám kamene, vrchy nestoja v ceste, preto je ich tok lenivý, rozrameňujú sa na široko-ďaleko a tvoria močariny, ostrovy. Dedín a miest je tu dosť málo, ale sú veľké a obkolesené veľkými chotármi. Po poliach na všetky strany vidno salaše. Niektoré mesto má ohromný chotár, v ktorom nachodia sa i rozsiahle lúky a pasienky. Tu sa pasú ohromné čriedy rohatého statku, stádo sviň a stádo koní, žrebčov.

Dozeranie na rozličné stáda zvierat /sverené je pastierom. Pastieri letujú so svojim stádom zväčša cez celú teplejšiu dobu roka pod holým nebom. Medzi nimi najťažšiu prácu má čikóš. On takmer celý čas pastierovania strávi na koni. Mnohému nebezpečenstvu je vystavený. Keď sa mu nalaká stádo, niet tej sily, aby tisíce a tisíce koní zadržať mohla, uháňajú po pustatine, ako vietor. Taký čas smelý čikóš vyberie si najdivšieho koňa, čosi-kamsi sedá mu na chrbte, ako by tam bol prirastený a uháňa za letiacim stádom. — Často ho dohoní len v trefom chotári a odtiaľ potom pomocou biča ho vracia. Na takomto vidieku každé dieťa vie jazdiť na koni.

Na pustatine krásny zjav je východ slnka a povetrohry.

Tvoj úprimný brat:

**Miško Rozumný.**

## 6. Tisza.

V ciméri (erb) vlasti našej nachádzajú sa štyri strieborné pásy. Tieto označujú štyri hlavné rieky krajiny, dľa meňa: Duna, Tisza, Dráva, Száva. Z pomedzi nich len jediná Tisza počne a dokoná svoju púť doma, ostatné hlavné rieky majú pramene v cudzozemsku. Rieka Tisza povstáva z dvoch ramien, a síce: Čiernej a Bielej Tisy. Vyteká z marmarošských Karpátov. Jej cesta medzi vrchami je dosť krátka. Ledva že prijme do lona niekoľko potokov, pri Nagy Szöllösi vykukne na rovinu. A keď ešte posledný raz ako by sa pritúlila ku vrchu Hegyalja, poberá sa cez krásne roviny k Titelu, kde vteká do Dunaja. Medzi vrchami tečie dosť rýchlo, cez rovinu ale tým tichšie,

vážnejšie, následkom čoho robí zákrut za zákrutom. Tisza bola za starodávna chýrečná svojím množstvom rýb. Dnes tomu nenie tak, čoho príčinou sú parníky a regulovanie. — Popri nej leží mnoho dedín a miest. Obyvatelia týchto majú mnohokrát príčinu žalovať sa na rieku. Ako lenivo, pomály tečie za jasných, letných dní, takou zúrivosťou valí sa na lúky, polia, dediny, keď sa na vrchoch topí sňah alebo sú veľké a časté dážde. Vtedy i na majetku, i na živote robí veľké škody. Popri nej je ešte mnoho močarín, v ktorých množia sa komáry, ovady a iný hmyz; je vítaným miestom bocianov, divých husí a iného vodného vtáctva. Následkom regulovania je močarín z roka na rok vždy menej, časom obráti sa všetko na úrodné pole.

## 7. Budapešť.

15. marca r. 1913.

*Milý Bratre!*

*V meste Szeged (v Segedíne) ako to vieš, pobudol som pol roka u svojho veľmi dobrého majstra. Dôsledný a verný svojmu predsevzatiu, odobral som sa od týchto milých ľudí a cez živé, ľudnaté mestá: Félegyháza, Kecskemét, toto posledné je chýrne na vývoz moruliek a hrozna; potom cez Nagykőrös, Cegléd prišiel som do hlavného a sídelného mesta vlasti našej, do Budapešti. — Vlak náš uháňal po samej rovine. Až ku koncu svojej cesty zbadal som, že sa zďaleka niečo černie. Spolucestovatelia poučili ma, že sú to budínske vrchy, pod nimi tečie rieka Duná a na jej oboch stranách že leží Budapešť. — Čím bližšie k Budapešti, behal som ja veru od jedného obloka k druhému, mal som čo i vidieť. Samé vysočizné ko-*

míny, fabriky na všetky strany. Vlak náš umenšoval rýchlosť, až vbehol na veľkolepé nádražie. — Akonáhle zastal a my otvorili dvere vozna, vchupli sme do davu ľudstva. Na všetky strany samé volanie, krik, behanie, hrmot, stisk. V tomto stisku som sa horkotážko dostal so svojim kamarátom von z nádražia. Boli sme na ulici. Ako opísať tú nádheru, živosť ulíc? Po uliciach hemží sa tu toľko ľudstva, ako u nás na jarmokoch; hromovinou hnané vozne (električné železnice) behajú neprestajne po železných koľajniciach. Z oboch strán domy viac poschodové, nádherné, v nich na prízemí sklep za sklepom. Od nádražia nie ďaleko započína sa jedna veľmi dlhá, krásna cesta, môj kamarát upozornil ma, že je to cesta Františka Rákócziho. Idúc po nej do mesta, návodom a upozorením priateľa obzrel som si významnejšie budovy, aké sú: Lutherov dvor s naším evanjelickým chrámom, Ludové divadlo. Pri tomto stavisku sa križuje cesta Františka Rákócziho s okružnou cestou vedúcou od Dunaja po Dunaj, a ktorá — ponevác je dlhá — nosí viac mien a je jedna z najkrajších ulíc Budapešti. Prejdúc popri nemocnici Rokus, prišli sme na širšiu časť cesty. Z kroka na krok otvárajú sa ti nové a nové krásy mesta. Po ulici ohromná premávka, bohaté výklady sklepov, krása a rozmery budov upútajú pozornosť cudzinca. Keď sme nechali i Národné divadlo za chrbtom, prišli sme na inú okružnú cestu. I táto sa ťahá od Dunaja po Dunaj. Nechajúc Karlovu okružnú cestu na pravo, obrátili sme sa v ľavo. Na tejto okružnej ceste hneď mi do oka padol v jednom parku stojaci, stĺporadom opatrený, nádherný palác, o ktorom povedal mi priateľ: „To je museum.“ O pár dní po svojom príchode navštívil a obzrel som

si i vňútrok tohoto. Je tam k videniu veľmi mnoho krásneho: starožitnosti, obrazy, živočích, nerasty, sbierky prírodopisné. Konečne dospeli sme k brehu slavného Dunaja. Nad širokou, mohútnou riekou postavený je most Františka Jozefa. Na moste sme málo zastali. Pozrúc hore, otvorila sa mi nezapomenuteľná krása. Z ľava krásne, zelené, letohrádkami posiate vrchy, nad samou riekou nádherný kráľovský palác, z prava samé veľiké paloty, medzi nimi majestátna rieka s početnými mosty a po nej sem-tam sa plaviace lode, loďky (propeller). Ťažko mi padlo odtrhnúť sa od tohoto krásneho obrazu. Prešli sme na druhý breh Dunaja. „Teraz sme v Budíne a onedlho u môjho strýka,“ hovoril môj priateľ. — Keď mi napokon ešte ukázal kúpele Šároš, Rudaš, obrátili sme sa do jednej úzkej ulice, až naposledy môj priateľ zastal pred jedným domom. Boli sme doma. A veru bolo na čase, lebo som bol veľmi unavený. Po srdečnom privítaní sa a po chutnej večeri, odobral som sa na vykázané mi lôžko.

Na druhý deň priateľ poukazoval mi ešte neznáme mi čiastky mesta. Prvý bol nádherný palác kráľovský, k nemu sme vyšli po kľzavke. Za tým nasledoval jask, vedúci popod vrch, na ktorom nachádzal sa niekedy mocný hrad; ďalej chytrý reťazový most. V blízkosti tohoto je vedecká akadémia, pred ňou sochy: grófa Štefana Széchenyiho, Františka Deáka. Nechajúc stranou budovu akadémie, kráčali sme po brehu Dunaja hore k jednej skopostnej, monumentálnej budove a to je snemovňa. Ešte horevyššie od nej je most Margitin, pri ňom blízko ostrov Margity s čarokrásnym kúpeľom a zahradníctvom. — Vrátiac sa nazpät, nastúpili sme cestu dlhou okružnou cestou vacovskou. Na tejto ceste stojí mohútny, veľký chrám: bazilika



sv. Štefana. Blízo tejto započína sa najkrajšia cesta hlavného mesta: cesta Andrassy. Touto cestou možno prísť do mestského lesíku, kde nachodí sa viac múzeumov; tuná je i zverinec. Všade samá nádhera, skvost, oko nemôže sa na to dost nadívať a prenaďiviť nad bohatstvom, umom, usilovnosťou človeka. Kde teraz stoja najkrajšie paláce, pred pár desať rokmi ešte nachádzaly sa močariny, jamy, piesková púšť.

Hlavné a sídelné mesto Budapešť podelené je na 10 okresov; tu býva z času na čas náš kráľ, ministerstvo, iné vysoké úrady; tuná zasedá snem. Ono je teraz už jedno z najkrajších miest Európy.

## 8. Budapešť—Salgótarján.

15. septembra r. 1914.

Milý Bratre!

Po dlhom pobyte v Budapešti umienil som si podujat cestu medzi vrchy našej vlasti, medzi Karpaty. Čas v hlavnom meste strávený ohľadom môjho remesla, ale i ohľadom peňažných záležitostí mojich bol mi k prospechu. V remesle o mnoho zbehlejší, vo vačku s hodnou summou peňazi bral som sa k nádražiu, aby som nastúpil ďalšiu cestu.

Vlak, ktorý ma unášal ďaleko od Budapešti a ešte ďalej od môjho rodiska, s hrmotom letel cez utešené briežkovité kraje peštianskej stolice. — Prejdúc Pécel, Isaszeg, slavné bojište Damjaniča z r. 1848/49., potom Gödöllő (Jedlovo) s kaštieľom kráľovským a krásnym parkom, v ktorom sa tak rád zdržiaval náš kráľ, potom ďalej na rovine ležiace mestečko Hatvan, s veľkolepou cukrovou fabrikou, upútal pozornosť moju v dost' ďalekej vzdialenosti svetliaci sa zjav. Keď som

podotknúl cele dobromyslne, že to bude akiste oblak, zasmial sa môj spolucestujúci kamarát a mňa poučil, že je to veru vrch Matra. Tak aj bolo. Vlak náš o krátky čas dojachal k zjavu tomu a ja veru musel som prisvedčiť svojmu kamarátovi, že mal pravdu. Čosi-kamsi vbehli sme do doliny, ktorú tvorily z prvu z oboch strán stojacie menšie, pozdejšie väčšie vrchy, ktoré potom nás už neopustily dlho a dlho. — Taktó sme prišli do Šalgo-Tarjanu, baníckeho mesta, v ktorom, že je prameňom barnavého uhlia, ležaly práve tieto čierne drahokamy popri trati železničnej nie v hrbach, ale v celých vrchoch. Čím ďalej, tým viac sa počaly tratiť strmé vrchy, znak to, že sme prešli cez pohorie. Celý vidiek je malebný, krásny. Horami pokryté vrchy, užšie, širšie doliny, z ktorých vykukaly menšie dedinky, potôčky, premieňalo sa to jedno za druhým. No zem vidieku ani približne nenie tak žirnou, ako u nás. Poukazovaly to i úrody ešte po roliach sa nachádzajúce, ďalej svedčil o tom aj dosť chudobný výzor dedín. Preto ale nemysli, že tuná snáď ľudia mrú hladom. Nie. Zem im neurodí v tak hojnej miere, ako u nás, za to ale majú svoj chlieb každodenný zabezpečený, lebo hôr, fabrik je tu mnoho, kde si práce-schopný a chtivý človek môže zaslúžiť v lete, v zime pekný groš. — U nás je roľníctvo v kvetúcom stave, kdežto tu to isté možno tvrdiť o priemysle. — Potom ďalej stádochov je oblahčený, lebo po horách je pasienkov dosť a dosť. — Obrábanie viníc je na tomto vidieku veľmi obľúbeným zamestknáním. Matranské vína sú chýrne.

Tvoj úprimný brat :

**Miško Rozumný.**

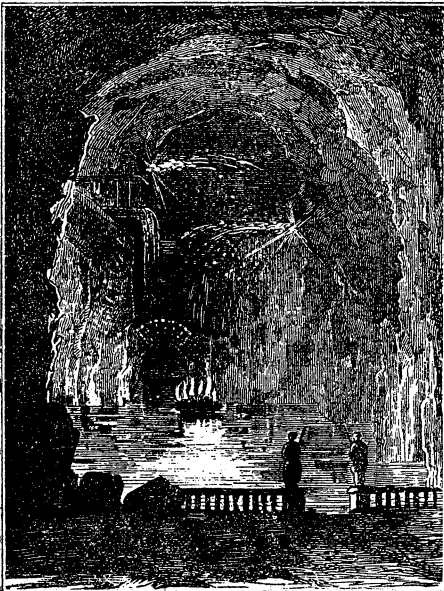
## 9. Baňa.

Nie len povrch, ale i vnútrok zeme poskytuje človekovi rozličné bohatstvá. Zem naša skrýva v lone rozdielne, človekovi prepotrebné, cenné kamene a kovy. Tieto musí človek s ťažkou prácou vynášať na svetlo Božie. Tí ľudia, ktorí zaoberajú sa vynášaním kovov a kameňa, menujeme baníkmi. — Ich dielňa je baňa. Baňa je jedna veľiká, na viac chodieb rozvetvená, podzemná pivnica, do ktorej môžeme sa zo svetla Božieho dostať alebo koľmou, alebo šikmou chodbou. Jestli je vchod koľmý, v tom páde treba sadnúť do jedného veľkého vedra a dobre sa chytiť za reťaz a tak sa dať spustiť na dno otvoru, ktorý menujeme šachtou. Jestli že je ale šachta šikmá, cestu možno pekne kráčajúc prekonať. Akonáhle príjdeme na dno šachty, počnú sa na všetky strany chodby, štolňami menované, rozvetvovať, po ktorých človek môže len tak prejsť, akže sohne sa v chode. V týchto pracujú baníci. Každý jedon má pred sebou remennú zástěru, v ruke končitý čakan, ktorým vyrážajú veľké kusy nerastu. — Ku vydobývaniu kameňa, rudy, baníci upotrekujú ostré dlátka, mnohoráz i pušný prach. — Kameň alebo ruda vyťahne sa potom na fúrikoch, kočíkoch skrze štolňu a šachtu na denné svetlo, kde potom už stroje dokončia prácu, by sa tenže nerast čo v najúhľadnejšej, najčistejšej forme dostal do rúk ľudstva. Banícke zamestnanie je veľmi ťažké a nebezpečné. Koľko ich zahynulo, keď pri roztrieskaní skál pušným prachom následkom veľkého otrasu zasypala sa celá štolňa!? Baníci vo svojej podzemnej dielni pracujú pri kahancoch. Pri stretnutí sa, alebo keď zavznie večerný zvon, privolávajú jeden druhému: „*Glück auf!*“,

čo toľko znamená, ako: «Na zdar!», «Daj Boh šťastia!»  
Daj že, Bože, toho i nám, i im v najhornejšej miere!

## 10. Dobšina.

V blízkosti mesta Dobšinej nachádza sa pamätná  
ladová jaskyňa. Obecenstvu je ona len od roku 1870.  
prístupná. Predtým ju tunajší ľudia poznali a meno-  
vali ako ladovú dieru, o ktorú sa málo dbalo. Dnes  
stá a stá ľudí príde pozrieť tento zázrak, div našej  
krajiny. — K jaskyni ide sa hore úbočinou po veľmi  
dobre opatrovaných chodníkoch. Prekonaná cesta značí  
pár sto metrovú výšku. Pri jaskyni je čakáľňa, nie  
ďaleko nej otvor. Ako sa človek priblíži k otvoru, ci-



Kaplnka v jaskyni Dobšina.

teľný chlad vanie odtiaľ. Pár krokov dole ustúpi svetlo slnečné a svetlo jeho zamení umelé osvetľovanie (elektrické), sme v jaskyni, v jednom veľkom tereme, jehožto zdlžosť činí 160 metrov, šírnosť 80 metrov. Podlaha je tak klzká, že človeka mimovoľne nadáde ľútosť, že si kľzavky nevzal so sebou. — Na jednom mieste spustí sa povala celkom dole, aby tak rozdelila jaskyňu na dvoje: na väčšiu a menšiu sieň. Nižšie nachádza sa zase jeden otvor, a keď sa cez ten spustíme nižšie, dorazili sme do kaplnky. Od tejto nie ďaleko je tak zvané Peklo. Pred zrakom naším otvorí sa tu strašná priepasť. Na ľavo zase vidíme pár metrov vysoký ľadový múr. — V tejto svetochýrnej jaskyni k videniu sú všelijaké, z ľadu utvorené podoby. Pri vchode blízko je vodopád, potom oltár, besiedka, organ, záclony. — Človek dojatý krásou tohoto zjavu odchádza s tým povedomím: Veliký si, Bože náš, i toto divotvorné dielo hlása Tvoju múdrosť a všemohúcnosť.

## 11. Tatry.

*Poprád, dňa 15. októbra r. 1913.*

*Na žiadost svojho tunajšieho majstra, u ktorého ešte len pár dní robím, vybral som sa jednu nedeľu, aby som zblíza videl veľebné Tatry. Mój majster totižto mal prácu v Poprade a mňa, aby mu vraj veselšie bolo, vzal so sebou. Že aké krásy prírody som na tejto ceste videl a zkusil, k opisaniu toho je moje pero slabé. Brat mój drahý! vidieť samu Stracenu a kochať sa v zriedkavých krásach tej doliny, je taký pôžitok, ktorý vynahradí i čas, i vynaložené peniaze a prípadne i námahu. Keď vyrastieš na mladíka, nezabudni prísť vidieť túto zriedkavú krásu prírody.*

V Poprade mi môj dobrý majster vtisol do ruky palicu, opatril ma dobrou radou, ukázal smer a naložil, aby som sa vrátil do troch popoludní, a ja v mene Božom stúpam som napred k nebotyčným Tatrám. Mal som šťastie. O krátky čas ma dohonil jeden prívetivý turista, ktorý ako znateľ vidieku navrhol, by som sa pridružil k nemu. Cesta viedla nás najprv cez menej vrchovatý kraj, kde zamieňaly sa zvýšeniny s lúkami, dolinami. O nedlho počaly sa utešené lesy. Zprvu listnaté, pozdejšie ihličnaté, vysoké, krásne stromy tvorily horu. Povetrie v týchto je plné najpríjemnejšej, človeka obživujúcej vône. Čím vyššie ideme, úbočina je vždy strmšia, cesta obťažnejšia. O hladkom chodníku ani chýru, viac a viac skál stojí v ceste a tie treba obchodiť. Miestami ukážu sa ohromné, vyčnievajúce skaliská, popod ktoré vedie často i chodník a človek trnie strachom, či sa nezvalí táto ohromná tarcha na človeka, idúceho po tomže chodníku. — Pred zrakom otvárajú sa úzke, strmé doliny, ktorým keď na dno pozeráš, krúti sa ti hlava a zachváti ťa hrúza. Konečne počnú rednúť utešené hory, skál je vždy viac a viac. O nedlho príjdem na také miesto, kde rastú už len krovy. Čím vyššie a vyššie ideme, otvára sa utešenejší výhľad na končiare Tatier, ktorých je 8. Výška najväčších obnáša okolo 2500 metrov; ich meno je: Lomnický a ~~František-Josefov~~ <sup>Senlacherovský</sup> končiare. Tu už tichosť narušuje hučanie vodopádov. Z veľkých skál rúti sa a padá voda do hlbiny. V tejto výške je povetrie studensšie, často vlhké. Potoky a vody krmí topiaci sa ľad. Nachodia sa tu i morské oká, ktorých je v Tatrách mnoho. Pri jednom takom sme zastali a tu si dlhšie i oddýchli. Keď som sa dosť nakochal v kráse dosiaľ nevidanej, pamätlivý súc na napomenutie maj-

*stra, dával som vále čarokrásnemu tomuto miestu a vrchom, tešiac sa a ďakujúc Pánu Bohu, že mi poprial vidieť všetko toto a spolu i obdivovať veľkosť ruky Božej, ktorá to všetko stvorila.*



Morské oko v Karpátoch.

## 12. Pltníci.

Keď na rovinách vlasti bývajúci obyvatelia chcú si stavať dom a kupujú si k tomu potrebné drevo, ani im nenapadne, akú ohromnú cestu to prekonalo a koľko strachu a práce podstúpili tí, ktorí dopravili to z vrchovatých krajov. Naše Karpáty sú plné nie len ihličnatých hôr, ale i bystrých riek a potokov, voda ktorých tečie o mnoho rýchlejšie, než na rovinách. Príčinou toho je, že je padanie vody tuná väčšie, ako na rovine. Obyvateľstvo vrchovatých krajov upotrebuje silu vody k odvážaniu dreva, čo sa najčastejšie a najobyčajnejšie prevádza v podobe plŕí. Práca pltníkov vyžaduje veľkú bystrosť a odvážlivosť. V riekach nachádza sa totižto mnoho väčších-menších, ba i ohromných skál. Jestliže sa plŕ uderí o takéto skalisko, rozsype sa i s tým, čo na nej bolo natovarené, a úbohý pltník môže sa radosť, že si zachránil holý život. Mnoho a mnoho pltní-

kov zahynulo v hltavých a studených vlnách riek. — A keď sa pltníkom podarí obísť skalú, tu ich očakáva zase iné nebezpečenstvo, to sú krútnavy (zátočiny). — Nemyslime, že jednu plť na Dunaj dopraviť je hračka. Je to práca, ktorá vyžaduje silu, zručnosť, smelosť.

Väčšina pltníkov sú Slováci. Slováci sú ľud tichý, pracovitý, nábožný. Že kraje, v ktorých bývajú, neposkytujú im dostatočnej výživy, lebo sú menej úrodné, skalnaté, preto prinútení sú svoj chlieb každodenný poistiť krem roľníctva remeslom, priemyslom, kupectvom. A že si ten nemôžu zabezpečiť doma, zajdú si na zárobky na všetky strany vlasti našej. Nemýli a nezadržiava ich v tom ani zima, ani zlé počasie. Každý hľadá vyrobiť čím viac groší, aby keď často po roku vráti sa na zad, mohol zaokryť potreby svojich domácich.

Najviac plťí prejde po čarokrásnom Považí. Považie je jeden najmalebnejší vidiek vlasti našej. Bystrá rieka zapasí so skaliskami, ktoré jej stoja v ceste a nútia ju, aby neprestajne menila smer. Tečie ona medzi utešenými horami, do oblakov sa vypínajúcimi vrchami. — Na končiaroch vrchov nachodia sa rupy starých hradov a kaštieľov. Čarokrásne Považie má na človeka uchvacujúci účinok. Kto raz videl tento kraj, má takú milú rozpomienku, ktorú nezabudne, kým len žije.

### 13. Ránk (Rankovce).

Vrchovaté kraje vlasti našej bohaté sú na obdiv budiace zvláštnosti. Na obzvláštnu múdrosť a všemohúcnosť Božiu nás upomínajúci zázračný prameň je aj ten, ktorý nachodí sa vo vrchoch Sóvár—Hegyaljanských, v obci Ránk. Prameň na prvý pohľad zdá sa



nám byť cele obyčajným, veď čože vidíme na ňom? Zo zeme asi  $\frac{1}{2}$  metra vyčnievajúcu železnú rúru, pod ktorou je studňa. Keď ale studňa pracovať počne a zo 400 metrovej hĺbky z prvu len pri menšom šušení, pozdejšie ale so syčaním začne sa valiť voda zo zeme a striekať asi 18 metrov vysoko a odtiaľ v tisícich a tisícich bielych kvapkách padať nazad; vidiac toto, ome mieme od zadivenia a veru uznať musíme, že sme svedkami neobyčajne krásneho zjavu. Takto to trvá za štvrt' hodiny, za čím sa voda utíši, ztratí. Nastal za 8 hodín trvajúci odpočinok. Po uplynutí tohoto času, započne sa utešená panoráma na novo. Vystriekanú vodu, ponač má liečivú moc v sebe, potrebujú na liečenie. Na žalúdok a choroby drobov trpiaci veľmi radi navštevujú tento kúpeľ. Okolo studne je utešený park a v ňom postavená kúpeľňa, villy pre nemocných a letujúcich.

#### 14. Dolniak a Horniak.

*Dobre je Dolniakom  
orať po rovine,  
pluh im nezastáva  
na tvrdej skaline.*

*Ale my, Horniaci  
po skaliach orieme,  
volky znivočíme,  
pluh vyderieme.*

*Predsa, hoc aj chlebič  
dorobí sa v potu,  
čo je chlap do práce,  
nezažije psotu.*

#### 15. Debrecen.

Jedno najkrajšie mesto za Tiszou je Debrecen. Po hlavnom meste vlasti, Budapešti je ono najbohatšie v celej krajine. Je to aj prirodzené, lebo má ohromne

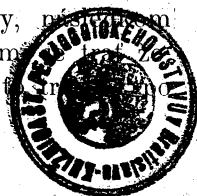
veliký chotár. V ňom je i oná chýrečná pustatina, Hortobágyom menovaná, ktorú si čo zvláštnosť obzre každý cestujúci. Na stá a stá všelikého statku sa pasie po nej. Cestujúcich vábia nie len rozmery pustatiny a zvláštnosť života pastierskeho, lež po celej krajine chýrne povetrohry, ktoré sú tuná ozaj krásnym úkazom.

Mesto Debrecen má obyvateľov dľa reči Maďarov, dľa náboženstva vo väčšine kalvínov. Tito majú svoje starodávne vysoké školy. Medzi iným *spomenutia* zasluguje i gazdovská akadémia. Keď že Debrecen má taký ohromný chotár, nemyslíme si, že sa obyvatelia zaoberajú len roľníctvom a zanedbávajú priemysel a kupectvo. Mesto má viac fabrik a kupectvo veľmi živé.

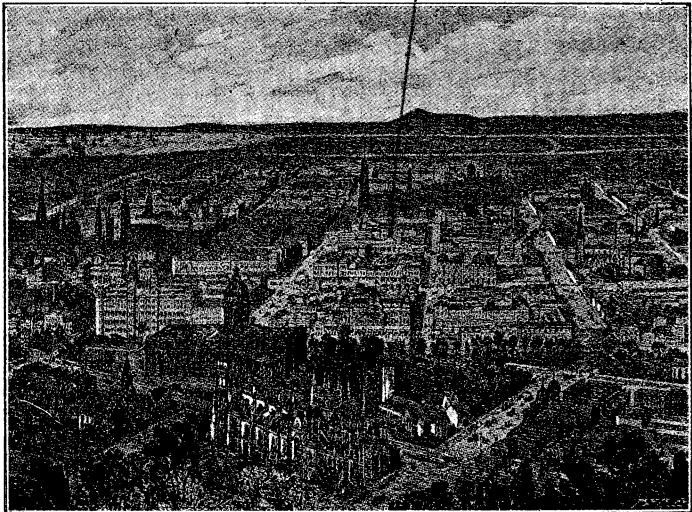
Debrecen je sídelným mestom stolice. Hajdú a stredobodom mnohých železníc. Neďaleko mesta ležala bývalá veľiká močarina Šárrét. Pred niekoľkými rokmi nebolo tu vidieť iné, než samú stojaciu vodu, blato, trstinu, šáš. Tu i tu vyčnievaly z nej malé zelené sihote (ostrovy). Neznámemu človeku do tejto mnohými priepadiskami krytej močariny ísť bolo tolko, ako ísť v ústrety istej smrti. Tým oblúbenejším bydlom bola vodnému vtáctvu. Teraz je celá močarina kanalizovaná. — Tam, kde predtým nesmela kročiť ľudská noha, dnes sú oračiny a roľník veselo poháňa svoje koníky.

## 16. Kolozsvár.

Od Nagyváradu na východ sa kraj celkom premení. Zjavuje sa vždy viac a viac väčších, lesami pokrytých vrchov. Železnica ide po doline Kőröša. A že túto súžia na mnohých miestach vrchy, niektoré z nich toho vykopané sú jasky, násypy; miestami železničná tesaná i do kameňa. — Takto



Bánffy-Hunyad. Za týmto mestom vlak náš vbehne do doliny Samošu. V tejto doline leží mesto Kolozsvár. Krásne ulice, rýnky, sriadenosť Kolozsváru robia na človeka veľmi milý dôjem. Medzi pamätnosti mesta patria: rodný dom Mateja I., potom pekná socha tohoto istého kráľa. Pred viac sto rokmi, keď táto východná čiastka vlasti Erdélyom (Sedmohradskom) menovaná, mala svoje neodvislé kniežatá, Kolozsvár bol jeho hlavným mestom; tu sa výdržiavaly i snemy. — Erdély, všade do okola vrchami obtočená čiastka to vlasti, má ohľadom reči rôzne obyvateľstvo. Na východe bydlia Székelyi (Sekuli). O nich hovoria, že sú potomkovia Hunnov. V doline Maros (Maruši) a v západných mestách bývajú Maďari, na poludnie Nemci alebo Sasi a po vrchoch až po Oršovu Rumuni.



Kolozsvár.

## 17. Vaskapu.

Na tom mieste, kde teraz žije mnoho millionov ľudí, statku a sú početné dediny a mestá, v prostriedku našej vlasti, bolo za starodávna more. Tak to tvrdia učenci. Akonáhle sa ale následkom neprestajného pôdmývania vody pretrhol ten múr — čiastka to Východno-poludňajších Karpátov — a tak umožnil jej slobodný odtok a tekúce vody nanosily tolko piesku, zeme, že sa povrchie značne zodvihlo, následkom čoho voda musela odtiecť, zmizlo, stieklo more. Tú cestu, po ktorej more odtieklo, menujeme Vaskapu (Železnou bránou) a cez ňu preteká veľrieka Duna. Voda Dunaja stisnutá je tuná do úzkeho koryta; z oboch strán na mnohých miestach stoja hrozne vysoké skalné múry, tak že sa nebo vidí čo úzky pás. Do nich dal vytesať cestu rímsky cisár Traján. V minulom stolytí naša krajina tiež dala tesáť do týchto skalnatých múrov cestu a tú menujeme cestou grófa Széchényiho. — Plavba cez túto bránu bola predtým veľmi nebezpečná. Následkom toho, že je koryto Dunaja úzke, tečie voda strmšie, rýchlejšie. Čo ale pre plavcov bolo najstrašnejšie, to boly na dne koryta sa nachádzajúce a často i nad vodu vyčnievajúce skaly. Keď voda vyššie stála, loď sa len prešmikla ponad skaly, pri nižšej vode ale beda bolo plavcom, jestli že sa zmýlili len málo. — Mnoho lodí sa tu stroskotalo, mnohé slzy vylievaly sirotky a vdovy za zahynulým otcom, mužom. Toto všetko pohlo náš snem k tomu, aby uzavrel mnohé milliony obetovať na regulovanie tejto nebezpečnej cesty. To sa stalo roku 1888-eho. Ohromnú túto prácu naša krajina dokončila roku 1897-eho. Odtedy lode plavia sa smelo Dunajom až po Čierno more. Prestaly, hrúzy plavenia.

## 18. Plavba na prieplave.

Rieky a potoky veľmi pomaly, lenivo tečú po rovinách našich. Tvorí mnohé ostrovy a močariny. Popri dolnozemsých riekach nachádzajú sa také kusy zeme, ktoré sú zaliate takmer celý rok vodami. Tieto napospol menujú lúkami (rét). Okrem týchto ale na rozsiahlych rovinách jestvujú také zeme, ktoré nie sú k oraniu, lebo ich pôda je slatinová a na ktorej, jestli sú väčšie dážde, stojí voda dlhšie. Ľudský um hľadá vodu s takýchto zemí kanalizovaním odvádzať. Vykopú totižto široký, hlboký jarok, aby voda mohla do neho a po ňom tiecť. Takéto, ľudskou silou urobené, tekúce vody menujeme prieplavmi. Pomenovania hodný prieplav je u nás: Béga, Sárvíz. — Aby voda prieplavom mala odchod, odtok, vykopú ich na spôsob schodov. Jeden schod od druhého je na pár kilometrov. Tam, kde sa končí jeden schod, pripraví dvojité železné vráta, žlabami menované. Vráta od vrát sú tak vzdialené, že sa môže jedna loď medzi nimi pozdĺž snadno vmestiť. Brehy, ako i podlaha medzi vrátami sú vymurované z tehál. V tomto priestore — medzi týmito dvoma bránami — voda dľa potreby dvíha alebo spustí loď dľa toho, akým smerom ide a ako to vyžaduje povrchie vody.

Po prieplavoch zriedka kedy chodia parníky. Voda prieplavom je k tomu primalá. Obilných lodí plaví sa ale tým viac. Tieto nákladné lode po ich naplnení odtiahne pár koní alebo menšia parná loď na väčšiu rieku a po tej potom už väčší parník na patričné miesto. Tak prieplavom, ako i riekou kormidelník spravuje jemu sverenú loď.

## 19. Balaton. (Blatno).

Z vrchov vlasti našej vyteká mnoho potokov a riek. Všetky tieto, sú tekúce vody. Krem takýchto nachádzajú sa i vody stojace. Tieto majú korytá obyčajne vo veľkej nižine, do ktorej steká sa viac potokov. Veľiké stojacie vody menujeme *jazerami*. Najväčšie jazero vlasti našej je Balaton (Blatno). — Toto jazero leží pod vrchom Bakony. Jeho koryto naplňujú tak z Bakonyu, ako z okolitých vrchov vytekajúce potoky a jeho zbytočnú vodu zase odnáša rieka Sió. Po Balatone môžu sa lode smelo plaviť, lebo je to voda veľiká, vlní sa celé ako moré a zamrzne len v najtuhšej zime. Pri veľkom vlnobití jazero je nebezpečné, tým väčšmi ale v zime, keď ho pokrýva ľad. Vo veľkej zime pukne sa ľad s hrozným rachotom a rozmrví, ztratí sa na veľkom kuse a beda tomu, ktorého takýto čas zachváti jeho rozbúrená voda. — Na brehu jazera je mnoho kúpeľov. Medzi nimi najchýrečnejší je Balaton-Füred. V jednom uhle jeho je polsihoť, na ktorej je postavené mestečko Tihany a v ňom jeden starobylý chrám. Keď zastaneme blízko tohoto chrámu a skríkneme pár slov, opakujú, odrážajú sa naše slová veľmi mnohokrát; to je tá chýrna tihanská ozvena. Okolo jazera je i mnoho dedín a miest. Ľud týchto dedín zaoberá sa i rybárstvom. — V Balatone žije zvláštny druh rýb, ktoré dávajú veľmi chutné mäso, to sú lupice (fogas).

## 20. Fiume.

Fiume je najväčší prístav morský vlasti našej. Leží pri Adriatickom mori, odkiaľ vychádzajú lode do všetkých strán sveta a vracajú sa sem nazpät. V jeho

prístave je lodí so všetkých strán sveta veľmi mnoho. Na tých odvážajú a donášajú rozličný tovar. Aby nemohlo vlnobitie lodiam škodiť, postavený je v mori násyp z mocného materiálu, na ňom rozrazia sa vlnyorské. Na konci násypu stojí maják, upozorňovateľ lodí pri plavbe. Svetlo majáka v tmavej noci upozorňuje plavcov, ktorým smerom majú sa plaviť a nebezpečenstvu vyhnúť. Odtiaľto pohýňajú sa lode, ktoré vezú našich spolubratov za Oceán. V prístave počuť reč rozličných národov. Fiume má 50,000 obyvateľov, z väčša Talianov. V meste je mnoho fabrík, rozsiahlych obchodov, skladov a krásnych palácov. K vlasti našej pripojila ho rokom pred svojou smrťou Maria Terézia a od toho času krajina naša potrovia naň mnohé milliony, aby ho príviesť mohla k rozkvetu.

## 21. Čas.

Modli sa a pracuj! To má byť nie len heslom každého poriadneho človeka, ale dľa neho má i činiť. Modliť sa a spasenie svojej duše hľadať má človek krem sviatočného dňa i každodenne. Pracovať ale a tak svoje zemské pohodlie zabezpečovať má každý v deň pracovný. Pracovných alebo delacích dní máme v týždni 6. Siedmy je deň sviatočný. Sedem dní čini jeden týždeň. My zväčša pracujeme, kým je vidno, čo v zime trvá za 8, v lete ale až do 14 hodín. Ostatné hodiny dňa potrebujeme k odpočinku. Všetkých hodín dňa je 24. Každá hodina má 60 minút a každá minúta 60 sekúnd. Štyri týždne a niekoľko dní činia jeden mesiac. Mesiacov je dvanásť. Najkratší mesiac je február s 28 dňami. Január, marec, máj, júl, august, október, december majú po 31 dní, apríl, jún, septem-

ber, november po 30 dní. Tri mesiace činia štvrt' roka. Za taký čas trvá i jedna čiastka roka. Sú teda štyri čiastky roka, tie sú: jar, leto, jaseň, zima. Jarné mesiace sú: marec, apríl, máj; letné: jún, júl, august; jaseň: september, október, november; zimné: december, január, február. Dvanásť mesiacov je jeden rok. Rok má 365 dní a 6 hodín. Cez štyri roky týchto 6 hodín robí 24 hodín, totižto jeden deň, preto v každom štvrtom roku je o jeden deň viac, nie 365, ale 366 dní. Taký rok, v ktorom sa nachodí 365 dní, menujeme obyčajným, ten ale, v ktorom máme 366 dní, voláme priestupným. Rok započína sa s 1. januárom a končí s 31. decembrom. Človek je každou hodinou starším. Raz prežitý čas nevráti sa nikdy. Preto každú možnú minútu života musíme využiť k prospechu svojej duše a tela. „Služebníče dobrý, nad málem byls' verný, nad mnohým ustanovím tě.“

## 22. Povetrie a úkazy povetrné.

Celú zem našu obklučuje povetrie. Ono je tak tenunkým, jemným telesom, že vniká aj do najtenších škár. Vidieť ho nemôžeme. Keď rýchlejšie ideme, cítime, že niečo ovieva našu tvár, to je povetrie. Ono je všade. Pohyb povetria voláme vetrom. Vietor tak vznikne, že sa niekde zohreje povetrie pod veľmi krátkym časom a pretože stane sa ono týmto ľahším a ako také dvíha sa do vyšších vrstiev, na jeho miesto beží iné, čerstvejšie, čím počne sa pohybovať. Jestli že je pohyb povetria slabý, voláme to vetrikom, väčší vetrom, veľký víchrom. Vietor je veľmi užitočný. On nám čistí povetrie, doháňa a odháňa oblaky, suší



prádlo, ženie mlyny, lode. Víchor môže urobiť i veľikú škodu.

Bez povetria nemôže žiť ani človek, ani zviera, ani rastlina riasť a oheň horeť.

Keď jarný večer chodíme po trávniku, cítime, že niečo chladí naše nohy. Obzreme-li si obuv, spatrujeme, že je ona mokrá. Toto zapríčinila rosa. Rosu zapríčiňujú pary. Pary vystupujú z rastlín, z potokov, zo zeme. A pretože je večer povetrie chladnejšie, než vo dne, na trávu sadnuvšie pary spoja sa na kvapky. To je rosa. Jestli že je noc studená a rosa zamrzne, máme mráz. Ochladnú-li ony blízko zeme v povetrí, povstane hmla. Z pár do povetria vystúpivších utvoria sa oblaky, z ktorých v lete dážď a v zime následkom zamrznutia padá sňah. Celé kvapky zamrznuté čo krúpy alebo v lete ľadovec padajú na zem. Ľadovec zapríčiňuje na úrodách našich škodu. V lete sa často blýska a hrmí a blesk udiera.

Tichý dážď je veľmi užitočný, búrka nám ale často robí veľiké škody. Po dáždi obyčajne ukáže sa utešená, sedemfarebná dúha. Ako povetrie, tak i dážď, sňah sú dobrodením Božím. Jeho všemohúca ruka vymerila tiež aj ich čas.

---

## VI. DEJEPISNÉ ČLÁNKY.

---

*Historické povesti z dejín maďarského národa.*

### 1. Zázračný jeleň.

Dávno, veľmi dávno, na východe slnka žil jeden veľmi mocný panovník, ktorému meno bolo Menrót. Menrót bol chýrečným lovcom. Keď odriastli jeho dvaja synovia, Hunor a Magyar, brával sebou aj ich. Raz, keď už synovia sami smeli ísť do hory loviť, vyšli aj so svojou družinou na lov, ktorý trvať mal viac dní. Ani nezbadali, že sa v ohni loveckom ďaleko vzdialili od svojho rodiska. Už sa chceli nazpäť vrátiť, tu od razu z krovia vyskočí jeden utešený jeleň. Ako ho zazreli, nerieknúc jeden druhému ani slova, pustili sa za ním. Jeleňa ale, ačpráve ho prenasledovali celý ten deň, dohoniť nemohli. Na mraku sa im úplne ztratil. Aké veľké bolo ale ich prekvapenie, keď zočili na druhý deň ráno toho istého jeleňa. Pohli sa zase za ním, ale dostať ho nemohli ani v ten deň. Konečne, keď ich ten už cez nižiny, lúky a húštiny zaviedol na jeden utešený ostrov, ztratil sa im úplne. Z prvu banovali za utešeným jeleňom, pozdejšie ale, ako videli krásu ostrova, ktorý bol veľmi ute-

šený, uspokojili sa. Krása ostrova, kde zem bola pokrytá bujnou trávou a tisícami voňavých kvetov, potoky hrčaly si veselo a v nich plával nesčíslný počet rýb; veľké stromy klonily sa pod ťarchou krásneho ovocia až k zemi. Hory zase boli plné diviny, toto všetko nútilo ich, aby si dobre obzreli ostrov. Zapáčil sa im veľmi. Umienili si teda poprosiť otca, aby im dovolil osadiť sa tu v tejto zemi. Otec zprvu ani počuť nechcel o tom. Na dlhé naliehanie, konečne požehnal a prepustil synov. Oba synovia a ich družina postavili si na tom ostrove šiatre a žili veľmi šťastne. Časom sa tak rozmnožili, že im zem nepostačovala dávať výživu. Počali sa tedy hrnúť do susedných zemí. Potomkovia týchto dvoch synov tvorili o nedlho dva veľké národy. Od Hunora pochádzajú Hunovia, od Magyara ale národ maďarsky.

## 2. Hunovia.

Keď sa rozmnožili synovia Hunora a Magyara, že im a ich statku zem tá viac nemohla poskytnúť výživu, pohlili sa na západ, aby si vydobili novú vlasť. Po dlhom vandrovaní konečne prišli do Skythie. Túto si veru museli zaujať mečom, lebo tam bývajúce národy si svojet prepustiť tak ľahko nechceli. Tu sa dva bratské národy na toľko rozmnožili, že im o dobrých pár rokov zase nepostačovala nová vlasť. Spoločná rada usniesla sa tedy na tom, že krajinu musí jeden národ popustiť druhému a sebe ísť hľadať na západ novú

vlast. A poneváč na to najviac naliehali radcovia Hunov, pohl sa teda národ hunský na západ, aby si vydobyl novú vlast. Prejdúc mnohé rieky a potýkajúc sa s mnohými národami, prišli do terajšej našej vlasti. Pozdávala sa im veľmi, preto i umienili si tu založiť novú domovinu. Nešlo to ale ľahko, lebo tu bývajúce národy bránily si svoje právo mečom. Medzi tými boli i Rimania. Po dlhších bojoch zvíťazili Hunovia a založili si tu slávnú a veľikú ríšu, pred ňou triasla sa za dlhý čas celá Európa.

### 3. Attila.

Akonáhle kráľ Attila prevzal panovanie, usiloval sa sriadiť svoju krajinu čím drier a čím lepšie, lebo jeho úmysel bol podmaniť čím viac krajín a národov. Mnoho a často rozmýšľal o tomto. Jednu noc mal on veľmi čudný sen. Prisnilo sa mu totižto, že jeden cele šedivý stavec spustil sa k nemu s neba práve vtedy, keď sa on so svojim bývalým priateľom Aetiusom, na teraz vodcom rímskeho vojska ihral a pripásal mu jeden veľmi, veľmi ligotavý meč a potom sa ztratil, ako by ho zem bola prehltila. Za tým ale povstal veľký vietor, ktorý zodvihol ho hore do povetria a letiac v povetrí, keď vytiahol meč svoj, kde zafal, tam padaly mestá a krajiny, ako stromy zo zeme vyfaté. Ráno dal povolať svojich vykladačov snov a spýtal sa ich, čo má ten sen znamenať? A oni odpovedali mu toto:

Ten vo sne videný meč, ktorý si obdrža od toho starca, je meč boží. Ten meč ti aj pošle Boh a keď ho pripášeš k boku a pohneš sa s ním, podmaníš celý svet. Ledva že mu oznámili toto proroctvo, pribehol jeden mladý pastier, nesúc v ruke holý meč a hovoril kráľovi :

„Pásol som na pustatine stádo. Tu zrazu zbadám, že mi kríve jedna jalovica. Chcel som vedieť, čo sa jej stalo; ako som prišiel bližšie k nej, tu vidím, že jej krváca noha. Idúc za šlakom, prišiel som na jedno miesto, kde bola tráva pošliapaná. Spatril som na tom mieste, ako vyčnieva koniec meča zo zeme. Nelenivý chcem ho vytiahnuť, v tom okamihu ale vyšľahnul z neho oheň. Predesený bežal som ďalej. Zvedavosť ma ale zahнала nazpät. Keď som prišiel tam po druhý krát, vtedy už meč ležal na zemi. Nesmel som sa ho dotknúť, no vidiac, že leží nepohnutne, priskočil som a chytil za rukoväť a doniesol som ti ho, aby si ho nosil ty, jasný kráľu!“ Ako to počul Attila, zkríknul:

„On je, ten istý som videl vo sne.“

V nesmiernej radosti ponáhlal sa do svojej zbrojnej izby, aby tam našiel primeranú pošvu. A hľa, šabľa smestila sa práve do jeho najdrahšej a najskvostnejšej pošvy. Hneď si ju pripásal k boku a i vyproboval, zatnúc ňou pár ráz do povetria, až tak hučalo. A s tým mečom skutočne zvíťazil nad mnohými národami.

#### 4. Smrť Attilova.

Na svojej výbojnej ceste na západ, kde podmanil mnohé krajiny, zamiloval si Attila krásnu devu, Ildiku a umienil si, že ju vezme za ženu. Tak sa aj stalo. Tú noc ale, keď vydržiaval svatbu a veselil sa celý dom a krajina jeho, pustila sa mu krv nosom a ho aj zadusila. Ráno našli jeho telo cele vychladnuté. — Na desný chýr tento povstal v celej jeho krajine veľký smútok. Hlavní radcovia zomrelého kráľa dohodli sa, aby bol v troch truhlách pochovaný. Dali teda urobiť zlatú, striebornú a železnú rakev. Mrtvé telo kráľa položili najprv do zlatej, tú do striebornej a obe do železnej truhly. Usniesli sa radcovia ďalej, aby veľký kráľ bol pochovaný na dne jednej rieky. Tisíce a tisíce sluhov pracovalo teda, aby odrazili vodu na ten čas, dokým vykopú hrob na jej dne a pohrobia telo slavného kráľa. Prácu túto robiť smeli len v tmavej noci. Attilu pochovali nočnou hodinou a po pohrabe pustili vodu nazpät' do jej starého koryta. — Po smrti kráľa Attilu jeho krajina dlho neostala v celku. Nesvornosť jeho synov zapríčinila, že rozpadla sa. — Zo synov Attilových len jeden ostal pri živote, ktorý nazpät' odviedol pozostatky Hunov do starodávnej vlasti.

#### 5. Álmos.

Potomkovia Magyara veľmi sa rozmnožili na území Skythie. Už tuná bol podelený národ maďarsky na 7 kmenov a každý kmen mal svojho osobitného vodcu. Medzi vodcami najväčšmi vynikal hrdinský Előd. Tento ale vzdor sláve a úcte, ktorú požíval so svojou manželkou Emeše zvanou, necítil sa š



lebo nemal syna. Jednu noc prisnilo sa manželke hrdinského vodcu tohoto, že tiekol celý potok z jej prs a z toho povstala potom veľiká, do veľkej, krásnej zeme vtekajúca rieka. Vykladači snov tento sen vyložili vodcovi tak, že Boh požehná mu syna a že ten bude pracom mnohých slavných kráľov. Sen sa aj splnil. Elódovi Boh požehnal syna, ktorého rodičia pomenovali Álmošom.

Otcovo miesto zaujal Álmoš. Ten čas už Skythia bola malá národu maďarskému a preto rada vodcov rozhodla sa tiahnúť ďalej na západ a tam si najst' novú vlasť. Vedeli ale vodcovia, že pri takej správe, akú mal v tom čase maďarský národ, ponač boly jeho sily rozdrobené, ťažko bude previesť úlohu, preto umienili si s pomedzi seba vyvolit' jedného hlavného vodcu. Voľba padla na udatného Álmoša. Vodcovia uistili ho s veľkým oduševnením, že všetko uznáva jeho za hlavného vodcu a kamkoľvek ich povedie, budú ho nasledovať. Na dôkaz smluvy cedili všetci vodcovia z ramien krv svoju do spoločnej nádoby, hovoriac: „Nech takto ztratí každý krv svoju, kto by zrušil smlúvu.“

## 6. Árpád.

Keď maďarsky národ takto sjednotil sily svoje, soberúc všetko svoje imanie, statok, pod vodcovstvom Álmoša pohol sa na západ vynajst' si novú vlasť. Ich cieľ bol nadobudnúť domovinu v starodávnej Attilovej krajine.

Cesta ku tejto zemi trvala mnoho rokov. Stálo ich to mnoho bojov, dokým sa predrali cez nesčíslné národy ďalej a ďalej na západ. Veľmi mnoho driečnych bojovníkov složilo kosti, sôstareli sa mladíci, sám Álmoš bol veru tiež striebrovlasým starcom, keď sa osadili v blízkosti bývalej Attilovej krajiny. Cítil dobre, že mu síl ubýva, vedel, že veľiká úloha potrebuje mladšieho, mocného muža, preto i prosil radu vodcov, aby na miesto neho vyvolili jeho syna, Árpáda. Tak sa aj stalo. Ako Álmošovi, tak aj jeho hrdinskému synovi spoločná rada vodcov prisahala vernosť. Na to potom pod vedením Árpáda pohl sa maďarsky národ a prejdúc cez priesmyk Verecke, vstúpil na územie terajšej vlasti. Veľká radosť opanovala celý národ, keď videl krásu a bohatstvo krajiny. Tu ale bývali bojochtivé národy, proti ktorým Árpád musel bojovať za úplných sedem rokov (889—896.) Zvlášte mnoho práce mu dal Svatopluk, ktorý panoval nad veľkou čiastkou krajiny. Po ťažkej a mnoho rokov trvajúcej práci oddýchnul si konečne národ maďarsky. Árpád potom múdre a spravodlivo spravoval svoj ľud, v Pusztaszeri držal snem a oplakávaný celým národom zomrel roku 907. Rod jeho dal mnoho slavných panovníkov vlasti.

## 7. Botond.

Po smrti Árpádovej Maďari mnohoráz zašli do susedných krajín, aby proti nim bojovali a ich prinútili ku plateniu ročného poplatku. Neobišlo toto ani



gréckeho cisára, ktorý musel Maďarom tiež platiť ročnú daň. To on ale robil len dotedy, kým si nesriadil vojsko. Keď sa už cítil dosť silným, odkázal im, že on veru nebude ďalej dávať poplatok. Na tento odkaz sobralo sa veľké vojsko do cisárstva gréckeho, aby ho pokorilo. Maďarské vojsko dostalo sa po ľahky až pod Carihrad. Carihrad bolo mesto hrubými múrami opevnené, v nich nachádzaly sa hrubé medené brány. Do tohoto mesta zatvoril sa cisár grécky aj so svojim veľkým vojskom. Ledva že sa rozložilo maďarské vojsko okolo mesta, otvorila sa brána a vystúpil jeden grék-obor a počal rozhlasovať, že nech z maďarského vojska vystúpia proti nemu čo priam i dvaja, akže ich on nepremôže, bude cisár jeho ďalej platiť ročnú daň. — S tým sa rýchlo vrátil do mesta. Vo vojsku maďarskom bol jeden na vzrast malý, ale veľmi silný muž, ktorému meno bolo Botond. Prihlásil sa tento, že on veru vystúpi a bojovať bude proti obrovi. Na druhý deň, keď obor zase vykročil z mesta a opakoval vyzvanie, pohl sa Botond proti nemu. Obor vidiac prichádzať človeka na oko chatrného, zaradoval sa veľmi. Cisár a vojsko, ktoré dívalo sa s múrov hradu, mysleli si, že si ľahko poradí s takým človečikom. Obor počal sa posmievať Botondovi. Na čo mu Botond odvetil: «Ja som Botond, a ačpráve som medzi našimi dľa vzrastu i najmenší, báť sa ťa nebojím. Radím ti ale, aby si vzal so sebou ešte dvoch vojnov, aby ti jeden z nich striehol dušu, keď ti bude vychádzať, druhý ale, aby pochoval tvoje mrtvé telo.» Na to sa srazili. Boj netrval dlho, lebo Botond uchopil svojho protivníka a tak ho hodil o zem, že viac ani nevstal. Ohromný jasot maďarského tábora a výkrik predesenia so strany grékov boly odpoveďou na tento boj. Cisár

grécky a jeho vojsko s haňbou utiahlo sa s múrov do mesta. Keď grécky cisár i po tomto boji odoprel platenie poplatku, vodca maďarsky naložil Botondovi, aby Grékom ešte raz ukázal svoju silu. Botond vzal svoj ťažký budzogán, odišiel k bráne mesta a ním tak udrel na ňu, že následkom úderu otvorila sa taká diera na nej, že sa mohol cez ňu 5-ročný chlapec po ľahky pretiahnuť. Vidiac to cisár, ďalej neodťahoval s platením poplatku.

### 8. Junácka smrť.

Maďarské vojsko pód Takšoňom časté vpády robilo do Nemecka a mnohóráz porazilo cisára Ottu. Cisára to pohlo k tomu, aby si sriadil vojsko čím lepšie. Po dlhšom čase podarila sa mu jeho snaha. S týmto dobre cvičeným vojskom on zvlášte pri meste Augsburgu nad maďarským vojskom vydobyl víťazstvo. Maďarské vojsko bolo na volanie kniežata Konráda vtrhlo do Nemecka. Konrád ich ale zradil. Do zajatia sa dostal i vodca Lehel; ostatní jeho súdruhovia na bojišti ležali zväčša mrtví. On by sa nebol tiež dostal živý do rúk nepriateľa, ale v boji ranený kôň mu padnul na zem a on pód neho, tak že sa nemohol viac ani hnúť. Na rozkaz cisárov viedli ho pred cisára. Tam sedel i zradca a príčina smrti toľkého množstva junákov. Lehel smelo, mužne zastal si pred cisára. Ortel smrti cisárom vypovedaný vypočul bez najmenšieho strachu. Keď cisár vyzval Lehela, aby mu drier, ako pôjde na popravné miesto, sdelil svoju poslednú žiadosť, hrdina žiadal si len jedno, aby mu donesený bol jeho válečný roh a dovolené bolo ešte raz vdúchnuť do neho. Stalo sa dľa jeho žiadosti. Dlho, dlho znely utešené zvuky piesne. V tom schytil svoj

roh a jedným úderom usmrtil tam sediaceho Konráda, hovoriac: «Ty pôjdeš predo mnou a i tam, na druhom svete budeš mojim sluhom.»

Na čo smelo išiel na popravné miesto.

### *Dejepisné články.*

## **9. Keď Boh s nami, kto proti nám.**

Štefan I., kráľ uhorský bol veľmi nábožný panovník. V diele otca svojho, totižto v rozširovaní kresťanstva pokračoval veľmi horlive. Po dlhej apoštolskej práci priviedol ľud pohanský, že sa osadil, založil dediny a rozšírilo sa kresťanstvo medzi ním. Veľkú starosť mal o svoju krajinu. To mám dokazujú ním vynesené múdre zákony. Veľkú radosť mal v svojom jedinom synovi, Imrichovi, ktorého už chcel dať korunovať, keď mu zomrel na náhlo. On niesol aj tento úder v oddaní sa do vôle Božej hovoriac: „Pán Boh dal, Pán Boh vzal, buď pochváleno jeho jméno.“ Ale kráľa Štefana zastihlo aj za tým viac žalostných úderov. Keď sa totižto sostaral, medzi jeho rodinou povstal boj o následníctvo trónu. Štefanovi, privyknutému ku tichému kresťanskému životu, veľmi nemilé boly tieto rozopry. Stalo sa ale ešte i horšie. Ku koncu jeho 41-ročného panovania, keď stavec-kráľ ticho spal na svojom lúžku, jedon zločinec vkradnul sa do jeho izby s tým úmyslom, aby kráľa zavraždil. Tiško prišiel ku posteli a meč svoj už zodvihol nad telo kráľovo, aby ho usmrtil. V tom

ale staručký panovník s tými slovami: „Keď Boh s nami, kto proti nám,“ otvoril oči. Tak tieto slová, ako vážna tvár starca-kráľa tak mocne účinkovali na zlosyna, že vypustil meč a padnúť na kolená úpenlivo prosil o milosť.

A Štefan vidiac pokánie hriešnika, odpustil mu. „Vstaň — prehovoril k nemu — choď v pokoji, nech ťa aj Boh odpustí tvoje hriechy, ako ťa aj ja odpúšťam.“

## 10. Béla premôže Pomoránca.

Synovia Ladislava ešte za života Štefana kráľa prinútení boli ujsť do cudzozemska, lebo za korunou dychtiaci Peter, pozdejší kráľ uhorský hrozil im smrťou. Pred zlobou jeho ušli tedy do Poľska. — V tom čase kráľ poľský práve viedol boj s Pomoráncami. Dve nepriateľské vojská stály už proti sebe, keď z tábora Pomoráncov vystúpil ich vodca a vyzval poľského kráľa cieľom prevedenia súboju poslať proti nemu niekoho z jeho vojska. Vodca Pomoráncov bol veliký, mocný človek a k tomu udatný vojin, z poľského vojska nemal tedy smelosti proti nemu ísť žiaden. Kráľ poľský na to rozhlásiť dal v celom tábore, že víťazovi dá svoju dcéru za ženu. Práve v tom čase prišli do poľského tábora nikým nepoznaní traja kniežatskí uprchlíci. Keď to počuli, jeden z nich sa hneď hlásil u kráľa, že veru on pôjde bojovať proti nepriateľovi. Kráľ prihovoril sa mu takto: «Bárs kto si, jestliže premôžeš nepriateľa, jedinú moju dcéru dám ti za manželku.»

Započal sa boj, strašný boj. Oba hrdinovia sediac na paripách, útočili jeden na druhého. Netrval ale dlho,

lebo neznámy pod krátkym časom vodcu Pomoráncov shodil so sedla a v boji zatým so šablou nasledovavšom ostal víťazom. Vodca Pomoráncov ostal mŕtvý na bojišti. Vojsko poľské a spolu s ním i kráľ jasali od radosti, všetko chcelo vedieť, kto je ten víťaz, ako je jeho meno? Na rozkaz kráľov konečne pomenoval sa hovoriac: «Synom som Ladislava, brata Štefana kráľa a moje meno je Béla.»

Na tieto slová radosť kráľova neznala hraníc. Objal Bélu čo svojho syna. Béla o krátky čas pojal za manželku dcéru kráľa poľského.

## 11. Koruna a meč.

Kráľ Ondrej I. nemajúc syna, zavolať si brata, Bélu do krajiny a sľúbil mu, že po jeho smrti on bude jeho nástupcom. Béla prišiel. Obanoval ale kráľ Ondrej svoj sľub, lebo mu Pán Boh o nedlho požehnal syna. Na naliehanie radcov, ktorí kráľa neprestajne presviedčali, že veď on nemusí sľub svoj splniť a Béla že sa so šablou vodcovskou uspokojí i tak musí, kráľ sa odhodlal postaviť brata na zkušku. Chcel sa presvedčiť, čo je milšie Bélovi, či koruna a či vodcovská šabľa? Dal ho teda zavolať do svojho domu. V izbe kráľovej položili na baršúnovú podušku korunu a šablú. Za záclonami ale striehli ľudia Ondrejovi, ktorí čakali len na to, čo si vyvolí. Jestli že vyvolí si korunu, naložené mali Bélu hneď zavraždiť. Béla nič zlého netušiac, veselo kráčal ku bratovi, Ondrejovi. Už vstúpil dnu do izby, keď mu tam pošopnul jeden z veľmožov: «Ak ti je život milý, nevoľ si korunu, ale meč.» — Kráľ veľmi prívetive prijal brata, hovoriac k nemu: «Brat môj drahý, vidíš, ja som chorý, zomrem o nedlho. Tu je čas, aby si mi oznámil, čo ti je mil-

šie: či koruna a či meč vodcovský. Pred tebou leží tu na poduške koruna i meč, preto vezmi si z nich, za čím túžiš najväčšmi.» Béla pamätlivý výstrahy, takto odvetil: «Meč mi bol vždy milým, ním som obrátil našu milú vlasť, ten si volím.» Od veľmoža dozvedel sa potom Béla všetko, čo sa strojilo proti nemu. Nad takým pokračovaním svojho brata rozhorčený, odišiel do Poľska, aby si dovedol vojsko. Bratovi vypovedal vojnu a v nej zvíťazil. — Po smrti Ondreja stal sa kráľom uhorským.

## 12. Béla IV.

Pod týmto veľmi výtečným kráľom vlasť našu zastihla tá najväčšia pohroma. Od východu slnka, z Ázie prišiel do krajiny našej nelutostivý, divý nepriateľ, Tatar, ktorý vyvrátil ju temer do gruntu. Celé kraje ostaly pusté. Krvožiznivý Tatar vypálil dediny, mestá, zamordoval ľudí, starcov, ženy, dietky. Kto len mohol utekal do hôr, jaskýň alebo na také miesta, kde sa mohol skryť. A toto netrvalo za týždne. Trvalo úplné dva roky, že sa ľud živil v skrytých horách korenkami, ovocím, lebo nemohol zem obrábať. A keď sa vypratal neludský nepriateľ, i potom ešte neprestávala bieda. Na zhoreniská miest a dedín vracal sa ľud s holými rukami. Nemal domácich zvierat, zápražného statku, postrádal siafa. Hlad a hlad moril všetkých na všetky strany. Kalich utrpenia ale týmto ešte nebol vyprázdnený. Po celej krajine rozmnožili sa vlci a iná nebezpečná zver, že napádali ľudí. Nepochované

mrtvoly zabitých nakazily povetrie a následkom toho vypuknul hrozný mor, a ten potom už zase v hojnej miere bral obeť. Obyvateľstvo chodilo ako zmalátnelé. Len jedon ne-tratil nádej a to bol sám kráľ. V tých veľmi zlých časoch on bol tešiteľom, radcom, otcom všetkých. Mohol i on plakať, veď ztratil i on ohromne mnoho. Jeho mocná duša ale, keď videla slzy iných, plač hladných, ston umiera-júcich, utlumila svoje city a hľadela slúžiť dobru všetkých. Všetko svoje imanie dal za obilie, statok, ktorý nakúpil v cudzozemsku, aby to potom rozdelil medzi ľuďom. V krajine bolo ho vidieť raz tu, raz tam, obodroval, ra-dil, napomínal všade. Staval a postavil na novo to, k čomu pred tým mnoho sto rokov bolo potrebné. Pevná vôľa, železná ruka jeho premohla všetky ťažkosti, lebo pod krátkym časom vybudoval stavisko také, ktoré podarí sa za mnoho a mnoho storočí len máloktorému, postavil vlasť našu na nohy. Kráľa Bélu IV. preto menujeme druhým zakladateľom vlasti.

### 13. Bojovník.

Koníček môj hrdý, vranný,  
preberaj len nožičkami,  
kým zajdeme za tú horu,  
zpoza hory do tábora.

Bubny hučia, trúby vreštia,  
dajže, Bože, dajže šťastia!  
Oceľ skáče od oceli,  
rúbajú sa chlapci smelí.

Rúbajú sa šabličkami,  
strielajú sa gulôčkami,  
gulky šable nasledujú,  
chlapcom hlávky odfrkujú.

Hudba zvučí, hrmia delá,  
vávajú sa mrtvé telá,  
krv sa valí potokami,  
kone hrabú nožičkami.

Koníček môj bystrý, vranný,  
už som celý dorúbaný ;  
hlavička ma páli, bolí,  
rozťatá je na dve poly.

Koníček môj smutný, vranný,  
chodže v moje rodné strany,  
choď povedať mojim zlatým,  
že sa viacej nenavrátim.

Povedz smutnej matke mojej,  
aby v žiali, v biede svojej  
za moju dušu úbohú  
modlila sa Pánu Bohu.

Koníček môj smutný, vranný,  
čože nejdeš v naše strany?  
Smutno ti ma opúšťati,  
nemá ma kto zahrabati.

Nebojže sa, keď sa zbudia,  
zahrabú ma dobrí ľudia ;  
vetrik príjde, pozavieva,  
zaplače, pieseň zaspieva.

Žiale raňajšej rosičky  
vylejú na hrob slzičky ;  
dajú lampy skvostné, panské  
malé mušky svätojanské.

#### 14. Život svoj za kráľa obetoval.

Karol Róbert vybral sa s veľkým vojskom, aby pokoril vojvodu rumunského. Vojvoda totiž sprotivil sa kráľovi a vypovedal mu poslušnosť. Kráľ so svojim krásnym vojskom, keď sa mu nepostavili Rumuni nikde naproti, vždy hlbšie a hlbšie vnikal medzi vrchy. Nespozoroval, že ho chcú týmto dostať do osídla. Nemyslel, že z toho krásneho vojska ostane o pár dní len niekoľko sto živých. — Vojsko rumunského vojvodu prilákalo konečne kráľa do jednej úzkej doliny. Ako ztrpilo ich srdce, keď videli, že sú so všetkých strán obkolesení a nepriateľ po chvíli počne valiť z vrchov ohromné kamenné balvany, ktoré drvily, mliaždily nie jedného, ale stá ľudí a robili vo vojsku celé cesty. — Šípy nepriateľov a kamene pod krátkym časom vzaly životy tisícom. Vojvoda chcel dostať kráľa, ktorý bol teraz v najväčšom nebezpečí života. V tom pristúpil ku kráľovi jeden hrdina, Desider Széchy, ktorý podobal sa jemu a nahovoril ho zameňiť s ním šaty. Stalo sa tak. Rumuni mysliac na



Széchyho, že je on kráľ uhorský, mierily len do neho. Hrdina zahynul, kráľ Karol Róbert ale útekem zachránil si život. — Takto hľa obetoval hrdina Széchy život svoj za kráľa.

### 15. Kráľ ratuje tonúceho vojina.

Kráľ Ludvik Veľký chcejúc pomstiť smrť brata Ondreja, s veľkým vojskom tiahnul do Neápolu. Vojsku treba bolo prejsť cez jednu rieku. Opatrný kráľ, aby vyzkúmal hĺbku vody a videl, či rýchlo tekúca voda nebude nebezpečná cez ňu brodivším sa jazdcom, povedal svojmu vernému Szerefaïmu: »Synu, skoč do vody, aby som videl, či je hlboká.« Ten ale upozornil kráľa, že veru voda má veľmi prudké vlny a tie môžu uchvátiť koňa a človeka veľmi ľahko. »Neboj sa — hovoril kráľ — učiň tak, ako som ti hovoril.« Mladík bez ďalšieho váhania skočil do vody. Silný prúd ho ale v okamžení strhol s koňa. Jeho mladé, silné telo pasovalo sa dlho s vlnami, konečne počalo mu ubývať síl, pár ráz prišiel i pod vodu, ale dosť rýchlo zase vystrčil hlavu. Počal sa topiť. Keď to videl kráľ Ludvik, skočil do vody a ačpráve i jeho prúd strhol s koňa, nemyslel na seba, ale napnutím všetkých síl išiel na pomoc tonúcemu vojnovi. Zachránil ho šťastne. Vyplával s ním na breh.

### 16. Tytus Dugovič.

150 tisíc hláv počítajúce vojsko turecké s počtom asi 300 diel roku 1456-teho dorazilo pod múry Belehradu, aby dobylo významnú pevnosť. Keď sa dopočul o tomto slavný hrdina Ján Hunyadi, počal zaraz vojsko sbierať a spojac sa s Jánom Kapistránom, pospie-

chal na obranu pevnosti. Po veľkej krvavej bitke podarilo sa mu Turkov odraziť a vťahnuť do Belehradu. Turkom ale dochádzalo na pomoc vždy novšie a novšie vojsko a to ohromné nepriateľské vojsko potom s najväčším ohňom počalo hrad dobýjať. Obráncovia hradu ale tiež s najväčším oduševnením odrážali nepriateľa. Po čas obliehania Turci prišli pod samé múry hradu a oprúť si o ne rebríky, počali liezť hore na hradby. Najväčšmi sa usilovali o to, aby pripevnili tureckú zástavu na hradby. Obráncovia im znemožnili toto úsilie. Veľmi mocný jedon Turek dostal sa po rebríku temer na hradbu a už-už pripevnil tureckú zástavu, keď sa s ním tiež veľmi silný Týtus Dugovič chytil za pasy. Vzdor svojmu úsiliu Dugovič nevládal sotiť Turka z múrov do hlbiny. Sobral teda všetku svoju silu, chytil Turka cez poly a strhol ho so sebou do priepasti. Krásnym činom týmto oduševnené hrdinské vojsko Hunyadiho konečne otvoriac brány pevnosti, napadlo Turka takou silou, že sa dal na útek. Toto bolo najkrajšie víťazstvo Jána Hunyadiho, po ktorom hrdina o krátky čas zomrel v Zemúne.

## 17. Kráľ Matej a ľud.

Kráľ Matej bol veľmi spravodlivý panovník. Tak pre svoju dobrotivosť, prívetivosť, spravodlivosť, ako i že bránil pospolitý ľud pred utiskovaním zemských pánov, ľud ho veľmi miloval. Preoblečený chodil často po krajine, aby sa presvedčil na vlastné oči, či sa deje všetko dľa spravodlnosti a zákona.

Raz bavil sa v Gemeri. Práve ten čas, keď jeho družina, samí to veľmožovia, bola v najlepšej nálade, vyšiel s nimi na vrch do vinice. Cestou idúc hovoril k nim: »Čo vidíte odo mňa, to isté robte za mňou.«

Prijdúc do vinice, kráľ Matej vzal prvému robotníkovi z rúk motyku a počal usilovne kopať. Chtiac-nehtiac i páni urobili to isté. Kráľ Matej hnal svoju brázdú veľmi usilovne, tým ťažšie ale páni, z ktorých sa pot až tak liaľ. Keď videl kráľ, že družina omdlieva od veľkej ustatosti, složil motyku a k pánom prihovoriť sa takto: »Vidíte, jak ťažko sa vydobýva ten groš, ku ktorému vy príjete tak ľahko, preto chráňte si ľud.«

Raz zanechajúc svoj sprievod, nikým nepoznaný šiel do mesta Kolozsváru. Nikomu sá ani nesnívalo poznávať kráľa v človeku oblečenom v jednoduchých šatách, v ktorých prestrojený kráčal po ulici. Od chodenia ustatý sadol si pred jedným domom na lavičku. Tu zrazu zastane pred ním hajdúch sudcov a zakričí na neho, aby sá zaraz bral na robotu ku sudcovi. Kráľ Matej bol zvedavý, akú plácu dostane za svoju prácu. Hajdúch mu palicou hodil jednu po pleciach a hovoril: »Toto hľa! a ešte dostaneš i viac, ak sá zaraz nebudeš brať do dvora môjho pána.« Kráľ sá tedy pobral ku sudcovi. Toho našiel v pitvore. I jeho sá opýtal ohľadom platu. Sudca mu ale zahrozil, že ho vyplatí veľmi chytro, len nech mnoho hovorí. Chtiac-nehtiac musel tedy tak isto snášať a ukladať drevo, ako to tam činilo mnoho chudobných. Aby ale sudca nemohol vec odtajiť, na tri polená napísal svoje meno.

Druhého dňa kráľ Matej s veľkou pompou prišiel do mesta. Sudca bol medzi prvými, ktorí víťali kráľa čo najponiženejšie. Kráľ sá potom vypytoval o všeličom, medzi iným aj o tom, či sudca vynáša spravedlivý súd. Sudca odvetil na túto otázku, že sá deje všetko dľa spravedlnosti. Na rozkaz kráľov pod tým časom už rozmetali tú hrbu dreva, kde ležaly

kráľovým menom opatrené polená. Keď videl sudca, že kráľ Matej vie o jeho nespravedlivom konaní a súdoch, padol na kolená a prosil o milosť. Trestu ale neušiel.

## 18. Deň hrúzy.

Dobre po Matejovej smrti, mladušký Ľudvik II. stal sa kráľom uhorským. Korunovali ho ako mladého chlapčeka. Vtedy ale už zo slavného sriadenia, dobrobytu a bohatstva krajiny, akým ju učinil Matej, nebolo ani chýru. Chudoba a bieda bola na všetky strany. Zákon len ten plnil, kto chcel. A Turek použiť tento žalostný stav vlasti, umienil, si udreť na ňu a zakoreniť sa v nej. Kráľ síce dal nosiť krvavý meč, ale vojska išlo sa veľmi málo. Mnohí hovorili: »Čo aj pojedeme, Turek sa len vyhráza, akoby smel našu krajinu napadnúť?« Za ten čas cisár turecký prekročil hranice a pustošil južné kraje. Kráľ svoje 26 tisíc hláv počítajúce vojsko odviedol proti Turkovi. Vojská stretly sa pri Moháči. Naše vojsko pod velením Pavla Tomoryho dňa 29-ho augusta roku 1526-teho napadlo nepriateľa. Daromné bolo hrdinstvo a odhodlanosť nášho vojska, 300 tureckých diel skončilo prácu svoju. Deň 29-ho augusta stal sa dňom hrúzy. Z vojska nášho padlo asi 25 tisíc. Útekal, kto mohol. Sám kráľ chcel sa tiež útekom ratovať, keď ale chcel preskočiť potok Čele, kôň sa mu sklzol a padnul spolu i so svojim jazdcom do blatnavej vody. Tam zomrel a chudák ešte nemal 20 rokov. Na bojišti počuť bolo o krátky čas len jasot tureckého vojska a ston umierajúcich. Ľud okolitých dedín pochoval telá mrtvých hrdinov do spoločného hrobu. Turek zaujal veľkú časť krajiny.

## 19. Šlachetná pomsta.

Smelý hrdina, Peter Szapáry mnohokrát bojoval proti Turkom. V bojoch svojou udatnosťou vydobyl si medzi našimi slavného mena. Turkom bol opravdovým postrachom. V jednej bitke ale údatný muž tento dostal sa do zajatia voľcu tureckého begom Hamža menovaného. Tento ho strašne trápil bitkou, hladom, dal mu ťahať pluh a keď klesal v neľudskej práci, dal ho nemilosrdne trýzniť.

Mne dnes, tebe zajtrá, hovorí prislovie. Tak sa stalo i s Hamža begom. Pri zaujatí hradu budínskeho do rúk kresťanských dostal sa čo zajatec i beg Hamža. S jeho zajatím obdržal Szapáry slobodu. Vodca víťazného vojska, arciknieža Karol daroval bega Szapárymu. Keď to počul beg, že sa dostane do rúk toho, ktorého on tak nemilosrdne trýznil, podlamovaly sa mu od strachu nohy a myslel, že jeho očakávajú také isté muky, aké on zapríčiňoval.

Szapáry ale povedal begovi: »Ty si so mňou zachádzal nemilosrdne a ukrutne. Od teba som iné ani neočakával, lebo nie si kresťanom. Mne to ale bráni moje náboženstvo a preto choď, odpúšťam ti všetko, slobodný si.« Tento šlachetný skutok tak dojal bega, že sa zriekol mohamedánstva a stal sa kresťanom.

## 20. Šuhaj zabitý.

### I.

Šuhajíku na koníku,  
čo tak hlavu kloníš?  
Či za bratom, kamarátom  
slzy z oka roníš?

Či za matkou, či za sestrou  
tvoje oko plače? —  
Hore hlavu, veď veselo  
pod tebou kôň skáče.

Hore oko vznes vysoko  
ponad krajinami,  
lietaj smelo á veselo  
po svete s vetrami.

Ľahko hrdo pozerati,  
keď srdce netúži;  
ľahko skákať veselo, keď  
žiaľ prse neúži.

Ach on ide, viac neprijde  
v svoje rodné kraje;  
on do sveta preč ulieta,  
osudu si laje.

Čože on má v dome svojom  
darmo zavzdychávať?  
Nemá ho tam nikto lúbiť  
a s nim sa zabávať.

Šuhaj išiel, viac neprišiel,  
vybral sa do sveta,  
kdeže jeho, mladučkého,  
mysel teraz lieta?

A ten verný koník čierny  
zná, čo pána bolí;  
viac neskáče, jak ináče,  
len ide po vóli.

## II.

Od východu oblak letí,  
letí, letí nad horami,  
a nad nimi divne svieta,  
to sú Turci s Tatarami.

Od západu prival leje,  
a jak more, keď sa smeje,  
hučí, hučí dolinami, —  
to sú Turci s Tatarami.

Od poludnia, od polnoci,  
nad horami, lúčinami,  
z celej sily, z celej moci  
kričia Turci s Tatarami.

Šuhaj hore zdvihne oči,  
šablu z pošvy ťahá smele,  
do vókola ňou zatočí,  
rúba do hláv, do ocele.

Okom pozre — Turek leží,  
šablou pohne — Tatar leží,  
koňom zvrtné a už nemí  
ležia desiati na zemi.

Rúbaj, rúbaj, šuhajíček,  
hľad smelými ty očami,  
bo jak strela tvoj koníček,  
šabla jak hrom i sbleskami.

Nemôže viac pozerati,  
očká strely vystrielaly;  
nemôže už viac rúbatí,  
šablu šable dolámaly.

III.

Na pustom poli strom stojí,  
smutno stojí, jak matička,  
ktorá kropí svoje líčka,  
že jej syna zabili  
a myslí o ňom vo vážnom pokoji.

Ani vetierky nerušily  
vážny pokoj a neplakali  
podúvajúc medzi lístočkami,  
preto lístočky dolu padaly  
a medzi sebou šeptaly  
smútok nad mládenca líčkami.

A pod stromom zabitý  
leží mladec krvou postriekaný;  
umĺkol cit v prsiach zabitého,  
bo hlboké, veľké jeho city,  
ubehnúc zo srdca hlbokého,  
išly hľadať v nebe svoje stány.

Zver sa neblíži, vták sem nedoletí,  
len zornice svetlo keď zasvieti,  
a keď noci krídla zem obvinú,  
beľavé mhly sa k nemu privinú,  
odejú ho v svoje ľahké šaty  
a smúta nad ním, pokoj všade svätý.

Jak dobre ti, zabitý šuhaju!  
Marné túžby už s tebou nehrajú,  
sám so sebou viac nemáš starosti,  
neznáš biedy a neznáš milosti,  
spíš ticho a nemáš snov o svete.

Vetry, divé vetry, kam idete?  
Ideme pre nášho brata,  
čo ta s nami poletí,  
kde je ríš pokoja svätá,  
kde nieto zlých túžieb sieti.

I prišly vetry, jeho líca pobozkaly,  
jeho prach posbieraly,  
so sebou ho pobraly —  
a do všetkých štyroch uhlov sveta  
rozhádzaly.

## 21. František Rákócy II.

Kráľ Leopold I. zachádzal s krajinou našou tak, akoby ona bola podmanená čiastka Rakúska. Nezdalo sa to mnohým vlastencom a počali reptat proti tomu. Ako by aj nie, veď naša krajina mala svoju vlastnú ústavu, zákony, dľa ktorej bol povinný panovník spravovať krajinu. Vláda Leopolda prenasledovala týchto vlastencov a pripravala ich o majetok. Prenasledovaní uprchli do hôr a pod menom kuruci sdružili sa a čakali na lepšie časy. Ale aj kráľovi verne slúžiaci mali žalôb mnoho. Vojsko kráľa totižto pustošilo majetky bez všetkého rozdielu. V krajine panovala teda veľká rozhorčenosť, a všetko čakalo len na vodcu, ktorý by zodvihol meč a bojoval proti utiskovateľom. Týmto vodcom stal sa Fraňo Rákócy II. Jeho síce ako chlapca vychovávali vo Viedni jezuiti a hľadeli odcudziť ho od svojeti, to sa im ale nepodarilo. Keď Rákócy počul žaloby a prosby ľudu, slúbil mu pomoc. Neprešlo ale ani pár týždňov, nočnou dobou vrátilo sa 300 chlapov do jeho hradu, zajali ho a odniesli do Viedne. Zradca jeho rozpovedal o ňom vo Viedni, že chce kráľovské vojsko z vlasti vyhnat a byť panovníkom. Rákócy ušiel z väzenia a potom už skutočne započal boj proti kráľovi Leopold-



dovi. Udatné, kurucami menované vojsko jeho za dlhé roky pralo labancov. Vojna dlho trvala. Krajina následkom toho dychtila za pokojom, ktorý bol potom v Szatmáre roku 1711-teho uzavretý, dľa neho kráľ slúbil zahojiť všetky rany vlasti. Rákócy vzdor pokoju uzavretému, neveril vláde viedeňskej a odišiel radšej do vyhnanstva. V Rodostove v Turecku skončil život. Jeho mrtvolu doviezla krajina roku 1906. nazpät a slávnostne ho pochovala v jeho rodnej zemi.

## 22. Pravá sloboda.

Kto necítil putá zlosti,  
nepil kalnú rabstva vodu,  
nezná žalár smyselnosti:  
ten neváži si slobodu.

Komu pravdu za posvätnú  
srdce len tak chladno bije;  
za ňu nedá vlast ostatnú:  
ten otroctvo neprežije.

Kto nevidel božstva slávu,  
po večnosti nezatúži,  
cnosti nedá ruku pravú:  
ten slobodu nezaslúži.

Sloboda si voľno letí  
nad života dolinami,  
nad oblakmi slávu svätí  
so svojimi miláčkami.

Komu smyselnosť nestála  
nad rozum vzácnejšou býva  
šťastnejšia od neho skala:  
ten otroctvo svoje vzyva.

Otrok vzdychá nad šialenstvom  
svojim vlastným, v ktorom hynie:  
Sloboda sa človečenstvom  
silne k Bohu svojmu vinie.

## 23. Ludvik Kossuth.

Veliký muž tento narodil sa roku 1802. v Monoku. V mladom veku, roku 1832. stal sa vyslancom. Ako výtečný rečník, k tomu vysoko nadaný, tak tiež aj telesnou krásou obdarený mladík veľmi rýchlo vynikal nad

iných a stal sa vodcom mládeže. Jeho cieľ bol urobiť vlasť neodvislou a ľud slobodným. Na tom pracoval nie len ohnivými rečami, ale i pomocou novín. Roku 1847-meho bol už na všetky strany známym a váženým a pre jeho zásluhy ho prvá stolica vlasti, peštianska vyslala na snem. Na pamätnom snehme tomto docielil to, za čo bojoval roky a roky. Snem vypovedal totižto, že sa poddanstvo zrušuje na večné veky. Každý syn vlasti stal sa teda slobodným, vymohol sa z pod pánštiny a mohol si nadobudnúť zem, majetok. Vypovedané bolo ďalej, že sme pred zákonom všetci rovní, v smysle toho každý musí znášať tarchy krajinské, spravovanie krajiny má sa prevádzať skrze zodpovedné ministerstvo. Snem skrze občanov bez rozdielu stavu volený má zasedať vždy v Budapešti. Tieto veľmi dobré, zvlášte príčinám Kossutha donesené zákony sankcionoval kráľ Ferdinand V. a v smysle tých vymenoval prvé ministerstvo, v ktorom Kossuth obdržal torbu peňažných záležitostí. Za jeho veľké zásluhy pomenovali ho otcom ľudu.

Pokojná práca a radosť nad výdobytkami netrvala ale dlho. V krajine povstal boj na život a smrť. Vodcom toho bol tiež Ludvik Kossuth. Na jeho slovo povstali vojská a bojovaly mužne. Koniec boja bol ten, že vojsko za slobodu bojujúce složilo zbraň dňa 13-ho augusta roku 1849. pri Világoši.

Po složení zbrane v krajine nastaly smutné časy. — Najvýznamnejších mužov, ktorí

utiecť nechceli alebo nemohli, žalárovali a mnohých pripravili o život.

Sám Kossuth prehnúl najprv do Turecka, odtiaľ do Anglicka, Ameriky. Osadil sa konečne v Talianskej krajine, v Turíne, kde zomrel roku 1894. ako 92-ročný stariec. Jeho mrtvolu krajina doviezla domov a pochovala v hrobítve hlavného a sídelného mesta, v Budapešti.

## 24. Mládenec.

Na strmej skale Kriváňa stáva  
mládenec svojej podobný skale;  
večerná zora pekne zahráva  
si v jeho oka krištále.

Do diaľky mračnej letia mu oči,  
zdá sa, že súdiť minulosť chcjú:  
A zase zrakma k nebu zatoči,  
zdá sa, že hľadá svoju nádeju.

Hneď čelo smraští a dupne nohou,  
jak by chcel vlastný osud rozšliapnuť,  
hneď úsmech bliskne tvárou úbohous,  
jak by chcel v slasti smútok svoj spláknúť,  
časom hľadí pod seba v dolinu,  
hádam myslí o blahu rodiny,  
časom sa nehne celú hodinu,  
hádam sa modlí za bratov viny.

„Jak plačeš, neplač, mládenec jarý,  
smútok len srdce sožiera,  
ligot nádeje rozlej po tvári,  
túžba šlachetná, ver, neumiera.  
Jakže sa hneváš, zruš plameň hnevu,  
hnev je rozumu zradný poddaný,  
osud prichádza v tajnom odevu  
s slavným prorocťvom Bohom vyslaný.

Jak myslíš, mysli na stav otčiny  
a spoj myšlienku s citom ľúbosti,  
vymysli spásu, sleť do dediny —  
a daj úmyslu tvár skutočnosti.“  
Hlasy utichnu. Mládenec kročí —  
stúpa do svojej dediny:  
Slza potechy svieti mu z očí,  
a žije celý v žití otčiny.

## 25. František Deák.

František Deák „mudrcom vlasti“ menovaný, narodil sa r. 1803-teho v Söjtöri. Heslo jeho bolo : pilnosť a pilnosť. V dosť mladom veku vyvolili ho za vyslanca. Ako taký stal sa svojimi jednoduchými a veľiké nadanie a múdrosť prezradzujúcimi rečiami dosť chytroznaným a slavným. Celú svoju silu, vôľu, rozum venoval vlasti, na rozkvet jej pracoval mnoho a mnoho. On držal, že nenie dosť len brániť krajinu, ale treba v národe vzbudiť od Boha dané dary a tak ju viesť k ďalšiemu pokroku. František Deák bol srdca veľmi dobrého. Chudoba, obzvlášte núdzne, ale usilovné žiactvo našlo u neho vždy podpory. V živote bol tak ohľadom šiat, ako i žitia človek jednoduchý, sporivý. Peniaze sporil len preto, aby s nimi mohol sotreť slzy. Žiaden jeho skutok nebol vypočítavým, čo robil, pochádzalo z čistého, šlachetného srdca. Bol opravdovým vzorom bezžistnosti. Lenivosť alebo zaháľanie nenávidel. Ťažko niesol, ba netrpel, aby sa vyslovil niekto v jeho prítomnosti o starcoch pohrdave alebo posmešne.

Ač práve jeho veľiké zásluhy a iným za yzor slúžiace krásne duševné vlastnosti došly všeobecného uznania, následkom čoho .stykal sa i s veľmožmi, ba i so samým kráľovským dvorom, nespýšnel, v obleku neukazoval nádheru, ostal tým jednoduchým zemanom, čím bol i predtým. Čo uznanie jeho zásluh ponuknuté mu byly hodnosti, vyznačenia, tie ale odmietnul od seba. Jeho čistá duša nebola prístupná, aby z vysokomyseľnosti alebo k vôli pochvale pýšil sa vyznačeniami pred inými. Za najväčšiu odmenu držal, že sa r. 1867-meho uskutočnilo to, na čom on tak usilovne pracoval: vyrovnanie medzi kráľom a vlastou. Kráľovná Alžbeta položila na jeho rakev veniec smútku a sústrasti.

## 26. Sláva šľachetným.

*Kto za pravdu horí  
v svätej obeti,  
kto za ľudstva právo  
život posväťí,  
kto nad krivdou biednych  
slzu vyróní:  
tomu moja pieseň  
- slávou zazvoní!*

*Keď zahrmla delá,  
orol zaveje,  
za slobodu milú  
kto krv vyleje,  
pred ohnivým drakom  
kto vlasť zacloní:  
tomu moja pieseň  
slávou zazvoní!*

*Kto si stojí slovu,  
čo priam shrkne svet,  
komu nad statočnosť  
venca v nebi niet,  
koho dar nezvedie,  
hrozba neskloní:  
tomu moja pieseň  
slávou zazvoní!*

*Pán Boh šľachetnosti  
nebo vystavil,  
večné on pre podlost  
peklo podpálil;  
kto ctí pravdy božskej,  
božské zákony:  
tomu moja pieseň  
slávou zazvoní!*

## 27. Korunácia kráľa Františka Jozefa I.

Naša ústava nakladá ohľadom kráľa, že ním môže byť len ten, koho krajina za takého korunuje korunou pozostalou od Štefana I., kráľa uhorského. Deň korunácie je v celej krajine veľkým sviatkom. Takto bolo i dňa 8-ho júna roku 1867., keď nášho terajšieho slavne panujúceho kráľa, Františka Jozefa I. korunovali v hlavnom a sídelnom meste vlasti. Ten deň shromáždil sa nesmierný počet ľudstva v Budapešti. Po hlavnejších uliciach už v čas ráno bolo vidieť v nádherných, drahokameňami ozdobených šatoch vyobliekaných veľmožov, pospiechajúcich do hradu, aby nevystali z pochodu korunačného. Korunačný pochod, v ktorom účasť brali jeho veličenstvo kráľ a kráľovna, arcikniežatá a arcikňažyne, ministerstvo, krajinskí hodnostári, údovia snemovne, telesná stráž a vojsko, pohnul sa ráno koňmo z hradu kráľovského. Obecnosť oduševnene vívalo panovníka. Pred korunačným chrámom prijalo jeho veličenstvo kňazstvo. V tomto chráme sa previedol korunačný dej, záležajúci z toho, že arcibiskup pomazal kráľa posvätným olejom, tu odznela prísaha kráľa na ústavu a tu položil arcibiskup a ministerpredseda, gróf Andrassy korunu na hlavu panovníkovu a tak tiež tu pripásali kráľovi ku boku meč Štefana I. a obvinuli ho plášťom toho istého kráľa. Tu odzneli prvé nadšené výkriky na slávu korunovanému kráľovi, ktoré keď počul vonku stojací národ, ozývaly sa všetkými uličiami mesta a krajiny. Za korunačným dejom kráľ a jeho družina, kňazstvo a vyslanectvá stolic, tiež koňmo pohli sa ku složeniu prísahy pod holým nebom. Stojac na ulici pred chrámom, obkolesený hodnostármi, snemom, národom, tri prsty hore držiac, prisahal kráľ, že i sám

plniť bude všetky zákony, ale i bdiť bude, aby tie plnil každý. Akonáhle odznely posledné slová prisahy, vojsko dalo sa do strelby z diel a pušiek, národ ale do oduševneného slávy volania. Keď kráľ ešte na korunačnom kopci, blízko refazového mosta, šablou zasakol na všetky štyri strany sveta, na znak toho, že krajinu brániť bude proti všetkým nepriateľom, skončil sa krásny dej korunácie.

## 28. František Jozef I.

Jeho veličenstvo, slávne panujúci kráľ náš: František Jozef I., bol korunovaný roku 1867. Pri všeobecnej nadšenosti a radosti položená bola na jeho pomazanú hlavu koruna Štefana I. Od toho času uplynulo viac desaťročí. Za tých mnoho rokov tak kráľa nášho, ako i národ zastihly rozličné udalosti. — Dorozumenie, ktoré bolo docielené r. 1867-meho, od toho času nenarušilo sa ničím. Krajina ku svojmu pomazanému kráľovi vinie sa s oddanosťou, láskou, úctou. Vďačná krajina jeho sdiela s ním i radosť, ale i žalosť.

Pod múdрым a slavným panovaním kráľa Františka Jozefa I. vlast naša napreduje nie len ohľadom dobrobytu, ale i ohľadom vzdelania.

Slávne panujúceho kráľa nášho obdivujú nie len vďačné národy jeho, ale i cudzozemsko, čo vzor dobrotvosti, múdrosti, rytierskosti a hovoria: „Šťastná tá krajina, ktorá takého panovníka má,“ preto zo srdca prosíme Pána Boha a prajeme si pri každej novej

príležitosti: aby nám dlho živil dobrý Boh nášho kráľa.

## 29. Snem.

Naša krajina je ústavné kráľovstvo. Dľa tejto ústavy kráľ delí svoju moc panovnícku s národom. Národ svoje právo prevádza skrze vyslancov na 5 rokov zvolených. Vyslanci shromažďujú sa v Budapešti v jednej spoločnej porade, ktorú menujeme krajinským snemom. K tomú cieľu im krajina postavila jeden veľkolepý palác, jehož meno je snemovňa. Snemovňa naša je jedna z najkrajších budov hlavného mesta. Stojí pri samom Dunaji. Snem záleží zo dvoch častok: zo snemovne vyslancov a veľmožov. Tieto dve častky spolu tvoria snem a povolané sú donášať zákony, ktoré potom potvrdzuje kráľ. Každá častka má v palote tejto svoju poradnú sieň. V jednom krídle má snemovňa vyslancov, v druhom snemovňa veľmožov. Samé stavisko je nie len z vonku veľkolepé, mnohými väzičkami opatrené a stavané na spôsob hradu, ale je nádherné i z dnu. Múry mramorom vyložené, po nich nádherné obrazy, rozmery sieni, to všetko veľmi uchvacujúci účinok robí na človeka. Krajinský snem je ustanovizeň taká, ktorej počiatok siaha do dávnej minulosti. Túto ustanovizeň hránila si krajina od počiatku. Mnohoráz len preto, že králi zanedbali snem, ba nechceli ho vydržiavať, vypukla zbura v krajine. Snem je baštou slobody, práve preto si ho ona bráni krčovite a vziať nedá.

## 30. Uhorská koruna.

O najväčšom klenote vlasti našej, o korune uhorskej rozpráva si ľud nasledujúcu legendu:



Pápež Sylvester II. dal shotoviť jednu zlatú korunu, aby ňou obdaroval Boleslava, poľské knieža. Málo pred príchodom vyslanectva poľského, ktoré odniesť malo korunu, jednu noc pápežovi ukázal sa vo sne anjel a napomínal ho, aby neoddal korunu kráľovi poľskému, lebo že príde vyslanectvo iného kráľa, ktorý je hodnejší nosiť tú korunu.

A hľa! na druhý deň prišlo vyslanectvo kráľa Štefana I. Arcibiskup Astrik dojemnými slovami rozvedal všetky skutky, apoštolskú prácu kráľa Štefana I., ktorou krajinu priviedol ku kresťanstvu, pokojnému životu.

Keď to počul pápež Sylvester II., zvolal: »Mňa menujú apoštolom, váš kráľ je ale ozajstným apoštolom a preto i hodným toho, aby nosil korunu na hlave. Vezmite mu teda túto zlatú korunu, nech ona ozdobuje jeho apoštolské čelo.«

Touto korunou, vždy pečlivo chránenou, korunujú našich kráľov.

## VII. ČASŤ ZDRAVOVEDOVÁ.

### 1. Zdravie človeka.

Zdravie je najväčší poklad človeka. Podivné je ale, že si ho človek už len, vtedy vie oceniť a vážiť, keď ho nemá. Vtedy uznáva pravdivosť slov týchto, keď príjde na neho ťažká choroba a vzdychá za tým, čo stále mal a čo ztratil mnohoročnou svojou vinou. — Človek si musí stále chrániť svoje zdravie a pamätať na to, že telo nenie zo železa, derie sa denne a konečne sa pri malej opatere i úplne soderie. — Ak že si zdravie a tak i život predĺžiť chceme, musíme dobre poznať samého seba, telo svoje: vnútorne i zo-  
vnútorne do podrobná, odstraňovať to, čo by mu mohlo škodiť alebo ho snáď zničiť. Na zdravie veľký vplyv má: byt, čistota, povetrie, šatstvo, pokrm, nápoj.

Ohľadom spôsobu žitia nech je pravidlom naším: miernosť, striezlivosť v práci, v zábavách, v pokrmoch, v spání. Ak že chceme žiť, musíme mať v tele dostatočnú mieru krve. V krvi je život. Z krvi má naše telo silu i čerstvosť. — Ztratenú krv môžeme nahradiť len jedlom. Jedlá a nápoje naše nech sú čím jednoduchejšie, chutnejšie a čistejšie. V požívaní jedál a nápojov musíme zadržat miernosť, lebo nemiernosť, hojné užívanie jedál a nápojov, soslabuje žalúdok a tak i telo a konečný následok všetkého je choroba. Obzvlášte mnohé pitie liehovín škodí nášmu telu. Ními preplnený žalúdok pomaly zomiera a spolu s ním i spojené ústroje. Liehoviny ale i na pamäť, rozum majú zhubné následky. Zločiny a iné ťažké hriechy sú najviac následkami požívania liehovín. Sváry ro-

dinné, úpadok rodín zapríčiňujú zväčša liehoviny. — Mladému telu je lieh opravdovým jedom, preto treba starostlivo chrániť diety od neho. /

Bez povetria by ani človek, ani zvier, ani rastliny nemohly žiť. Človek vydrží hlad a smäd za viac dní, bez povetria takmer ani za minútu. Len čisté povetrie obživuje. Zkazené zapríčiňuje všeliaké choroby. Čisté povetrie nachodí sa v slobodnom, zvlášte v lesoch, na dedinách. Povetrie zkazí sa v tých bytoch, ktoré sú vlhké, nízke, nevyvetrené, nečisté. V zkaženom povetrí oheň a lampa horeť nechce. Pečujeme o dobré povetrie!

Ohľadom bytu majme na zreteli, aby ten bol suchý, jasný, dobrému povetriu pristupiteľný. Tma naplňuje človeka strachom, kdežto svetlo dodáva chuť k práci, spríjemňuje život. Tmavý byt je pre človeka žalárom, jasný ale milým, z ktorého nebeží človek. /

Pri stavaní domu musíme ohľad mať na pôdu a stavivo. Obe majú byť suché. Tma a vlhkosť bytu sú najväčší nepriatelia zdravia. Preto nelutujme dať na dom veliké dvere a obloky. Izby nech sú priestranné. Kde býva človek, tam nemá miesta statok. Pre statok sú bočné stávká. Dom si máme držať čisto, v poriadku, častejšie kaliť, denne zametať a vyvetriť.

Telo naše proti premenám počasia chránia šaty. Nie len preto nosíme šaty, aby sme sa pýšili nimi, ale aby nám chránily telo. Ohľadom šatstva tiež platí čistota.

Čistota je poľ zdravia. Budme pamätliví na pravdivosť tohoto príslovia. Telo svoje čistiť nezanedbávajme, nelutujme ani vody, ani mydla. Čím viac sa oboch stroví v dome, tým viac rokov si pridáme k životu. /

## 2. Koža.

Telo naše pokrýva koža. Koža ľudská záleží z troch vrstiev. V nej sa nachádzajú nepočetné pupenčky, v ktorých máme cit, a v najnižšej vrstve zase drobné linké mechúriky, povolané vylučovať pot z tela. Pot a výpar cez nepočetné dierky (póry) vychádza von

z tela. Povrchie kože našej je vždy vlašné a mastné. Pre túto príčinu chytí sa prach i špina na ňu. Jestli sa nakopí tej špiny a prachu mnoho, potné dierocky môžu sa zatvoriť a tak sa i zastaví práca kože, čo je hotová choroba. Potné dierocky môžu sa i vtedy zatvoriť, keď prechladne naše telo. Cez ne koža naša vylučuje nie len pot a výpary, ale i sama žije skrzetie, dýcha povetrie. Práve preto si kožu musíme držať čisto, čo docieľiť môžeme len umývaním sa. Voda nie len že smyje s tela nečistotu, ale i občerství ho. V lete si telo kúpaním držíme čisto. Voda na kúpanie nesmie byť ani veľmi horúca, ani studená. Kúpanie v slobodnom telo krem očistenia občerství, žalúdok ňúti k mocnejšiemu troveniu. Pri kúpaní v slobodnom mieste ale veľký pozor dajme na to, aby sme bez znanja plávania nešli do hlbkej vody. — Hlavou do vody skákať je neradno. Nesmie sa človek rozhorúčený alebo s plným žalúdkom kúpať. Veľmi je škodlivé kúpať sa v nečistej, snád smrdutej vode. Mnohí kúpajú sa v teplej vode. K tomu cieľu majú v domoch kúpelne (izby) zariadené. Kúpanie sa v teplej vode je veľmi príjemné. Veľmi teplá voda neobčerstvuje tak, ako tekúca voda. Má ale tú dobrú stránku, že lepšie očistí telo, než studená. — Vaňový kúpeľ, či tam napustíme teplú alebo letnú vodu, z ohľadov zdravotných stojí ďaleko za kúpeľom v slobodnom. Kúpeľ v slobodnom totižto dovoľuje pohybovanie údov, čím sa zväčšuje telesná teplota.

### 3. Plúca a srdce.

V prsnej dutine máme plúca a srdce. Plúca záležia z dvoch krídel. V nich sú samé duté mechúriky. Plúcami dýcháme. Aby povetrie mohlo do plúc vbehnúť, spojené sú s ústami. Dýchanie záleží z toho, že sa plúca neprestajne rozširujú a sťahujú. Keď sa rozšíria, vtedy povetrie vbehne do nich a zase, keď sa stiahly, unikne z nich von. Bez dýchania človek nemôže žiť. Ono nám je potrebné, aby sa okyseličila krv naša. Na plúca si musíme veľký pozor dávať. Prechladnutie,

stále pritiskanie prs, úzke šaty, prach, zlé povetrie, potom pitie studenej vody v rozhorúčenom stave sú škodlivé pľúcami. Najstrašnejšia choroba pľúc je suchý kašeľ alebo suchotiny.

Pod pľúcami viac k ľavému boku máme srdce. Srdce je najšlachetnejšie, ale najcitlivejší úd nášho tela. Najmenšie pichnutie srdca zapríčini smrť. Srdce je podoby hruškovitej a rozdelené je na dve komory, tie zase na predsieň. Srdce ženie po žilách dobrú krv do tela. Na tej dlhej ceste, kým totižto ide krv po žilách, telo vyberie si z nej tie čiastky, ktoré potrebné sú k udržaniu sily a zdravia. Zažitú krv vedú krvné žily nazpät do srdca, pľúc, aby sa tam okyseličila. Srdce si veľmi chráňme od úrazu. Náruživosti, prechladnutie, úzke šaty veľmi škodia srdcu. Keď sa človek nalaká alebo veľmi nahnevá, bije srdce mocnejšie. Mrtvému celkom prestalo biť. O človekovi, ktorý sa smiluje nad núdznym alebo pomoc potrebným a pomôže mu, hovoríme, že je dobrého srdca. Najdú sa ale i takí ľudia, ktorí sa vysmieľajú z biedy a trápenia človeka a majú z toho ešte i radosť, o takých ľuďoch hovoríme, že sú bez srdca, neľútostiví.

Tieto veľmi citlivé čiastky nášho tela pred úrazmi chránia rebrá. Rebrá sú kosti. Veliký úder, spadnutie z vysoka na kôl, plot alebo udretie môže rebrá zlomiť. Veľmi zle robia samopašné deti, keď sa vešajú na koče alebo behajú pred nimi. Nie jedno prišlo už o život, keď ho prešiel koč a dolámal mu rebrá alebo urazil vnútornosti.

#### 4. Suchoty.

Medzi chorobami, ktoré uložia veliký počet ľudí temer v každom páde do hrobu, najhroznejšia je nemoc suchotinami menovaná. Na túto vo vlasti našej zomre ročne pár desattisíc duší. Strašnú nemoc túto rozširuje chorý sám. Činí to slinami, ktoré vykaše, vypluje na dlážku, zem. Rozširujú ale nemoc túto i muchy, ktoré keď si cucáček zmočia do slín suchoti-

nára a s takým sadnú na zdravého alebo dostanú sa ku jedlu, prenášajú zárodky choroby.

V čom záleží táto choroba? Záleží ona v tom, že do pľúc človeka dostanú sa okom neviditeľné drobné živočichy (bacily), ktoré zničia pľúca človeka. Odumreté čiastky na suchotiny trpiaci musí vydať, vypluť. Ponevác ale i v týchto slinách hemží sa na stá tých zvierat, ktoré majú tú vlastnosť, že žijú len v tekúcej látke a keď sa tá usuší, zaspia, aby prídu do vlhkého, razom prebudily sa: nie div, že potom pri zametaní izby dostanú sa do pľúc zdravého človeka. Tam potom započnú svoju zhubnú prácu. ✕

Ako sa máme brániť proti tejto chorobe?

Najhlavnejšie pravidlo naše nech je: mierny život. Suchoty málo kedy napadnú silného človeka, zväčša slabších ľudí. Práve preto chráňme si telo, aby ono neupadalo na sile. — Zachovajme miernosť v jedení, v pití, v prácach. Doprajme svojmu telu potrebný odpočinok. Zvlášte nemierné pitie soslabbuje človeka a tak ho i poddajným činí chorobám, medzi nimi v prvom rade suchotinám.

Druhá hlavná podmienka obrany proti suchotínárstvu je čistota. Čistota tela, šiat, domu, čisté povesenie, teplo, čistá voda sú naše prostriedky obranné. Ak len môžeme, zdržujme sa čím častejšie vonku na čistom povetrí. Veliký pozor dajme na čistotu tela, obzvlášte ale na čistotu rúk. Ními môže sa choroba najdrie v preniesť, preto umývajte si často ruky.

Kde opatrujú chorého na suchoty, nech dbajú o to, aby sa nedostaly jeho sliny na zem alebo dlážku. Chorému treba nádobu predložiť, aby sliny vyplúval do tej. Tie gazdina z času na čas nech zabarí vreloú vodou. — Izba takéhoto chorého nech je vetrená čím častejšie, tým viac, akže v tej bývajú i ostatní údovia rodiny.

## 5. Zaživacie ústroje.

Žalúdok náš leží na spodku prsnej dutiny pod ľavými rebrami. Pozostáva z blany. Žalúdok sa otvára



len v čas jedenia a pitia. On nám pripraví pokrm takým, aby sa mohla z neho krv tvoriť. Pri trovení žalúdka pomáhajú nám ústa. Do tých sa položí najprv jedlo. Tvrdé jedlá zuby pohryzú a sliny rozmočia a len potom vojdú pažerákom do žalúdka. V žalúdku sa jedlo následkom hojnej žalúdkovej šťavy rozpustí na riedku tekutinu. Takto pripravená šťava tečie najprv do tenkých drobov a z tadiaľ zase do hrubých. Tenké droby sú všade kol do kola opatrené hustými cievočkami, cievkami; tie vycicanú šťavu odvádzajú ďalej, aby sa stala z nej krv. Žalúdku na pomoci je pečienka a žľe. Zbytočnú vodu z krve vylučujú a odvádzajú obličky.

Najväčšmi škodí nášmu žalúdku preplňovanie, ktoré žalúdok premôže za istý čas, pozdejšie ale sľabne tak, že troviť alebo prestane alebo robí to v malej miere. Veľký pozor treba dávať zvlášte pri malých deťoch, aby si žalúdok neobťažovali hojným jedlom, mnohými cukrovinami a tak nezkazily ho. — Človek nesmie s plným žalúdkom ani pracovať, ani spať. Znaký obťažného žalúdka sú: tlak v žalúdku, biely jazyk, nechut' k jedlu, bolenie hlavy. Keď máme zkažený žalúdok, treba postíť, vodu piť, žalúdku popriať času, aby strovil jedlo v ňom nakopené. Neza-búdajme na pravidlo: miernosť v jedení a pití!

## 6. Pokrmy.

Telo naše pracuje vo dne, v noci, preto sa i derie. Sodrané čiastky nahradzuje krv, ktorá utvora sa z jedál. Medzi jedlami sú také, ktoré obsahujú hojne tých látok, z ktorých sa tvorí krv. Iné majú ich zase menej. Nášmu telu sú najviac užitočné tie jedlá, v ktorých je mnoho bielkoviny, cukru, masti, škrobu a vody. Takéto pokrmy menujeme záživnými, ostatné menej záživnými. Medzi najzáživnejšie jedlá patrí v prvom rade mlieko. Mlieko je obľúbeným jedlom zvlášte malých detí. Pre túto príčinu nedá sa nahradiť iným jedlom. Musí to byť ale dobré mlieko. Chorá krava nemá zdravého mlieka. Jakosť mlieka závisí i od chovy

kráv. Mlieko treba pred jedením prevariť. Z mlieka máme maslo a syr. X

Druhé veľmi záživné jedlo sú vajcia. I tie obsahujú mnoho bielkoviny. Na mätko uvarené vajce je stroviteľnejšie, než na tvrdo uvarené.

Krem chleba najhlavnejší pokrm náš je mäso. Mäso dostávame z rozličných zvierat. Najlepšie a tak telu nášmu najprospešnejšie je mäso tých zvierat, ktoré živia sa rastlinstvom. — I ohľadom mäsa stojí, že je nášmu telu prospešné mäso pochodiace len so zdravého zvieraťa. Mäso chorých zvierat môže nás i otráviť a nám zapríčiniť smrť. Keď mäso dlho stojí, ľahko sa zkaží. Také je nebezpečné nášmu zdraviu. Mäso, na ľad položené dá sa zachovať za dlhší čas.

Medzi najobľúbenejšie jedlo robotného ľudu patrí slanina. Túto berú si do poľa, keď mieňa tam celý deň pracovať. Jedia ju v udenom stave, ale radi ju majú i pečenú. X

Pokrm, ktorý každodenne máme na stole, je chlieb. Patrí ku múčnym jedlám a tie obsahujú mnoho škrobu. Potrebuje ho i bohatý, i chudobný. Chlieb je len vtedy dobrým pokrmom, keď je dobre vypečený. Dobrý chlieb môžeme upiecť len z dobrej múky. Nedopečený alebo so zkazenej múky vzatý je nášmu zdraviu škodlivý. Horúci chlieb tiež škodí.

Ku záživným pokrmom patrí i strova. Sem počítajeme: bôb, hrach, kašu, šošovicu.

Menej záživné jedlá sú: zemiaky alebo krumplé. Zemiaky sú veľmi rozšírený pokrm. Obsahujú mnoho vody. Mnoho zemiakov jesť je nezdravé. Tak zemiaky, ako i ostatné menej záživné pokrmy, ako: zeleň, ovocie atd., upotrebuje len ako prívarok, dodávaním k nim látky záživnej.

Tieto posledné užívame zväčša v lete, pretože v lete telo nepotrebuje tak mastných a mocných pokrmov, ako v zime, keď musíme vo väčšej miere zabezpečovať udržanie teploty tela.

Ohľadom jedenia máme si zaviesť istý poriadok. Najlepšie je jesť denne trikrát. Netrpme mnohé, rôzne



jedlá. Z jednoho-dvoch jedál môže sa človek nasýtiť dosť. Nepresáľajme jedlá alebo nepaprikujme ich príliš veľmi. Horúcich jedál nejezme. Jedlá dajme variť zamieňavo. Čo nepoznáš, nejezď! X

## 7. Nápoje.

Bez pitia tiež nemôže človek žiť. Najzdravší nápoj je čistá, studničná (pramenistá) voda. Voda je veľký dar Boží. Čistá voda napomáha trovenie žalúdka a nahradzuje ztratenú vodu tela. Pri práci vypotíme veľmi mnoho vody, a že túto nazpät musíme vrátiť, preto ten čas aj pijeme tak mnoho.

Vodu nám poskytuje naša zem. Nie každá studničná voda je dobrá. Voda totižto podzemnými žilami vteká do studní a jám. Na tej ceste roztopí mnohé nerasty a tie jej mnohoráz dajú zlú chuť, takže ju nemožno piť. Mnohoráz i sám majiteľ je na príčine, že mu je voda zlá. Tie studne, pri ktorých je hnojisko blízko, a z nich hnojovka vniknúť môže i do studne, nie len že nemajú pitnú vodu, ale ani nie je radno z nich piť, lebo taká voda je opravdivou chorobou. Mnohé nákazlivé nemoce, ako týfus a cholera, zahniezdia sa najväčšmi tam, kde ľudia pijú takúto vodu. X Kto nemá čistú alebo dobrú pitnú vodu, nech si ju prevari a ochladí, a tak seba i svoj dom zachráni od mnohých chorôb. Vodu potrebujeme nie len na pitie, lež i na čistenie tela a šiat, ďalej k vareniu. — Z vody vyvinutá para pohybuje stroje.

Na povrchu zeme nachádzajú sa i tekúce vody. Voda týchto nie je k pitiu súca, lebo je v nej mnoho hniúcich čiastok. Tekúce vody ženú nám mlyny.

K nápojom patria ďalej aj káva, čaj. V malej miere tieto nie sú škodlivé, vo veľkej ale veľmi dráždia čuy naše. Čokoláda s mliekom smiešaná je záživné jedlo. Tieto pokrmy a nápoje pripravujeme v kuchyni. Tak kuchyňu, ako kuchyňský riad drží si poriadna gazdina čisto. Obzvlášte veľkú starosť vyžaduje medený riad, ktorý po upotrebení treba nie len umyť, ale i na sucho utrieť, lebo najmenšia vlhkosť na medi zapríči-

ňuje zeleno-barevnú hrdzu, ktorá je nebezpečným je-  
dom a môže otráviť celú rodinu.

## 8. Príčiny ľudskej biedy.

*Ludia trpký ponos  
na zlé časy vedú,  
žalujú sa často  
na psotu a biedu.*

*Kto v krčme deň po deň  
pri skleniciach svätí,  
nie div, keď mu celý  
dom na zkažu letí.*

*Ale nepomyslia,  
zkaže sa im berie:  
že jej sami neraz  
otvárajú dvere.*

*Kto na čele nosí  
bielu nepravosti,  
nie div, keď ho celý  
svet má v ošklivosti.*

*Bo po akých cestách  
človek v svete chodí,  
obyčajne sa mu  
podľa toho vodí.*

*Oj, darmo sa ľudia  
na biedu sťažujú,  
tým sami na seba  
najväčšmi žalujú.*

## 9. Opojné nápoje.

Medzi nápoje patria aj liehoviny, aké sú: víno, pivo, pálenka. Mierne užívanie vína a piva odrastenému človeku nie je škodlivé. Starým a chorľavým ľuďom práve napomáha prácu ústrojov tela. Vo veľkej miere užívané ale, ponevác v nich je istá miera alkoholu, ktorý dráždi človeka, sú rozhodne škodlivé. Malé deti vôbec nemaly by ani okúsiť opojných nápojov. Ne-  
potrebuje toho ich telo. Žiaľ Bohu, najde sa medzi ľuďmi mnoho takých, ktorí užívajú opojné nápoje, obzvlášte zhubnú pálenku v takej miere, že sa činia zveru po-  
dobnými. Na pálenku, ponevác je v nej mnoho alko-  
holu, by ľudia nemali ani pozreť. Niet škodnejšieho nad tento nápoj. Užitá pálenka žalúdok páli a zničí pod krátkym časom, následkom čoho človek stane sa práce neschopným. Jeho telo soslabnuté nemôže vzdorovať chorobám a tak im aj podľahne pod krátkym časom. Nemierne pitie opojných nápojov účinkuje zhubne i na dušu. Kolko zločinov, strašných



spáchali ľudia v opilom stave! Koľko slz a plaču ro-  
dinných svárov zapríčinil alkohol! Koľkým nadaným a  
mnoho sľubujúcim mladikom podfal nohy a budúcnosť!  
Poneváč sa človečenstvo presvedčilo, jakým zhubcom  
je alkohol, preto utvárajú sa všade po celej zemi  
spolky miernosti, ktorých cieľ je údiv zadržat od alko-  
holu. Je to cieľ krásny a šlachetný, bo so sebou nosí  
polepšenie zdravotného stavu, majetku ľudstva. Varujme  
sa alkoholu!

## 10. Čo kto hľadá, najde.

Zloboh Jano v opilosti  
nikdy neznal, čo robí,  
hrešil, kričal po ulici  
a vystrájal nezdooby.

„Kto si, čo chceš?“ zavolá chlap  
a nemyslí si veľa,  
mocnou rukou jedným razom  
búši o zem korheľa.

Raz tiež v noci, ako hlásnik  
jedenástu vyhlási,  
z krčmi idúc, stretne chlapa  
a dá sa s ním za pasy.

Svitne ráno; — na ulici  
so všetkých strán veľký shon;  
leží krvou tam zaliaty  
mrtvý človek, to bol on.

Čo si hľadal, to už našiel,  
nebude sa viacej biť;  
slopal vždycky, ale teraz  
nebude už viacej piť.

## 11. Oči.

Každý zdravý človek má päť smyslov. Ľudské  
telo je majstrovské dielo Stvoriteľa, pri ktorom ačpráve  
je mnoho čiastok a ústrojov, pracuje všetko krásne,  
v súlade. Strážcami tela sú naše čuyy, ktoré oznamujú  
mozgu každú premenu. Bez smyslov by človek ne-  
mohol žiť. Každý jedon mysel má svoj ústroj. Medzi  
nimi najvzácnejší a najväčší dar Boží je zrak, ktorého  
ústrojom sú oči. Že máme oči, vidíme krásny tento  
svet. Bez očí by človek bol najbiednejším, najpoľuto-  
vaniahodnejším stvorením. My vidíme tak, že sa každý  
predmet, na ktorý pozremo, zobrazí v našom oku.

To privedie v oku sa nachádzajúce nervy do pohybu a mozog nám potom povie, že predmet aký, kde, čím je. Všetci ľudia nemajú rovný zrak. Sú i takí, ktorí vidia slabo, na krátko, to sú krátkozrakí. Takým naložia lekári okuliare nosiť. Očiam našim veľmi škodí prach, dým, náhla premena povetria. Človek si aj sám môže pokaziť zrak. Nesmieme čítať pri svetle mesiaca alebo na súmraku, hľadať do slnka. Oči, ako i celé telo máme si držať čisto. Keď nám pri práci alebo pri čítaní oči ustanú, nesmieme ich presílať. Slepý človek je jedon z najnešťastnejších tvorov Božích, lebo toho obkľučuje ustavičná tma. Oči si treba od úrazov chrániť. Nesmieme niešť nôž blízko k očiam, ani ihlu, končiťe veči, tým menej dovoliť to deťom. X

## 12. Trachoma.

Táto nebezpečná choroba dostala sa k nám z Egypta, preto ju i menujeme egyptskou očnou chorobou. Nebezpečná je preto, lebo sa veľmi rozširuje, ľahko prenáša a veľmi napadnuté oči pozbaví zraku. Na túto chorobu trpiaceho človeka poznať možno po tom, že sú mu oči stále zapálené. Vnútoraná strana mihalnic alebo víček chorého je obsypaná drobnými púčkami, z ktorých jedné sú zralé, iné zase len na počiatku vývinu. A práve tieto zralé rozširujú chorobu. Nečistota púčkov dostane sa do kútikov očných, odtiaľ veľmi snadno na ruku, šaty, alebo pri umývaní sa na uterák, ktorým keď si zdravý človek utre tvár, veru ľahko dostane ju i on. X Keď si ju človek zanedbá, nelieči, prechádza z mihalnic na očnú guľu. V tom páde je už s okom veľmi zle, lebo očnú blanu puk môže prehrýzť a následok toho je úplné oslepnutie. Akonáhle teda zbadáme, že sú nám oči zapálené, zaraz obráťme sa ku zkúseným lekárom. Trachomu vie len lekár liečiť. — Liečenie trvá za dlhý čas. Nech sa nám neťažá všetky nariadenia lekára plniť na vlas. — Nebezpečné je, keď sa zahniezdi do rodiny z viac údov pozostávajúcej. Ak nedajú prísny pozor, dostane ju celý dom. Keď zbadáme, že niektorý úd rodiny má

zapálené oči, po umývaní neutrime si tvár do toho istého uteráka, čo on. Takého treba ohladom šiat oddeľiť, obrátiť sa k lekárovi a zachovávať najväčšiu čistotu.

### 13. Ústav pre slepých.

Slepý človek je polutovania hodný! Stisne srdcom každého súciteľného človeka, keď vidí slepca ísť po ulici. Ako pozorne on našmatkáva palicou, či niet pred ním nejaká prekážka, aby si snád neublížil nejakou. Jak smutné je ale, keď sa uderí o strom. — Chudák, darmo jemu vychádza a zapadá slnko, on ho nevidí. Darmo je zem posiatá utešenými kvetami, on nemôže sa v ich kráse pokochať, bo pred ním je večná tma. Odkázaný je jedine na svoj veľmi vyvinutý hmat a sluch. Súcitné ľudstvo nezanechá ani takýchto úbožiacov samých na seba. Dľa príkazu Božieho, že milujte svojich bližných, ich smutný los hľadáť poľahčivým, že im zakladá ústavy. V týchto naučia ich čítať, písať, rátať. Pravda, že to nejde z takých kníh, aké my, zrakom obdarení máme. K tomu cieľu v ústavoch majú zvláštne, vypuklé písmeny. Tieto ohmatávajú nebožiaci, a že je ich hmat veľmi dobrý, naučia sa rozoznať podoby písmen. Následkom cvičenia, hmat im zjemnie natoľko, že sú vstave knihy čítať. Slepých naučia ale nie len čítať, písať, rátať. V ústavoch učia ich aj niektorým remeslám, aby si mohli vyrábať každodenný chlieb. — Akú radosť môže mať úbožiak, keď si prácou a usilovnosťou vyrobí prvý groš. — Takéto ústavy máme v krajine na viac miestach. ~~Nachádza sa jeden i v Budapešti.~~

Slepotu si donesie človek čo nemluvňa na svet alebo zapríčiní si aj sám. Koľko dieťok prišlo pre nepozornosť starších o zrak!? Starší nebránili dieťaťu hrať sa s nožom, ihlou, klincom, alebo očnú chorobu dieťaťa nedali liečiť skrze lekára. Zrak je jeden z najväčších darov Božích. Ďakujme Pánu Bohu, že nás obdaril ním a chráňme si ho pečlivo.

Spoločenstvo zakladá pre sirotu, hluchonemých,

choromyseľných, na suchotiny chorých ústavy, v ktorých týchto ošetruje, lieči, učí, aby sa z nich stali jemu užitoční údovia.

## 14. Šaty.

Telo naše proti premenám počasia chráni šaty. Naše telo totižto stále má vnútornú teplotu, ktorú brániť proti premenám môžeme len šatstvom. Pri človekovi by väčšie klesanie alebo zvýšenie teploty vnútornej zapríčinilo smrť. Aby teplota tela stála vždy na jednom stupni; k tomu sú nám nápomocné krem šatstva i jedlá. To nám napomáhajú v zime mastnejšie jedlá, v lete ale hojný pot nám odvedie zbytočnú teplotu. Na zdravotný stav náš veľký vplyv má aj šatenie sa. Nie zvyk núti ľudí, aby nosili v lete jasné, biele, ľahké šaty, ale skutočná potreba. Jasné a biele šaty totižto pohlcujú horúčosť a teplo celkom málo, ba práve ho odrážajú, kdežto tmavé práve opak toho robia. Tmavé šaty teda máme nosiť v zime. Šaty nikdy nesmú byť úzke alebo priveľké, lebo v takých sa človek nemôže dobre cítiť a prekážajú mu v pohyboch, v práci. Hlava nemá byť veľmi teplo pokrytá. Už samé vlasy sú došť teplou pokrývkou. V izbe nemáme klobúk alebo čiapku trpet na hlavu. Nech nám je pravidlom ohľadom tohoto: v lete ľahký, slamenný, v zime ťažší klobúk. Čím väčšmi zakrúca si človek hrdlo do hrubých ručníkov, tým snadnejšie ono prechladne. Práve preto je najzdravšie a najlepšie hrdlo si vôbec nezakryť. Žalúdok a nohy držme si v teplom a suchom. Veľmi škodí nášmu zdraviu, keď nemôžeme alebo nechceme premoknuté šaty suchými zameniť. Škodlivé je to preto, lebo nám odoberá teplotu. Ohľadom látky šiat zapamätajte si, že veľmi do očí bijúce, krikľavo farbisté šaty môžu v sebe obsahovať i jed, ktorý vniknúť môže do nášho tela cez potné dieročky v čas potenia sa. Tak tiež varujeme sa šiat pochodiacich od neznámych alebo na chytľavú chorobu zomrevších, ktorými sa nemoc môže preniesť i na nás.

Keď si dáme šaty šiť, nech nás pri tom nevedie

marnomyseľnosť. Nesmú byť úzke, malé. Niet trápnejšieho, ako keď šaty držia tak, ako v kliešťach. Pre túto príčinu zatracujú aj šnorovačku, ktorou sužujú mladé panny a mladé ženy svoje telo.

Šaty si máme čisto a v poriadku držať. Nie je hanbou nosiť šaty zaplátané, rozhodne tým je ale chodiť v roztrhaných a nečistých. X

## 15. Práca.

Kto nechce pracovať, nech ani nejie, hovorí príslovie. Práca je človeku potrebná nie len k nadobývaní každodenného pokrmu, ale aby otužovala telo naše. Práca nám krem tohoto spríjemňuje ešte aj život. Jak dlhý čas má chorý, keď sa nemôže pohybovať. Kdežto pilnému človekovi beží čas pri práci veľmi rýchlo; po skončenej práci cíti radosť a spokojný je sám so sebou. Usilovná práca človeku i v tom čini veľikú radosť, že môže spatrovať jej ovocie. Odkiaľ, z čoho že by choval, živil a šatil chudobný človek seba a svojich, keď by práce nebolo? Práca je peniaz, ľudia teda i odmeňujú ju. Poriadny človek krem zapotrebnia svojich odloží, zgazduje si groš i na staré dni, keď nebude vladať zarábať. V rukách pilného a schranlivého človeka zveľaďuje sa majetok, kdežto pri lenivcovi upaduje a celkom rozpadne sa. Aj pri práci máme zadržať istú mieru. Čo je mnoho, škodí, hovorí príslovie. Múdry človek nepresíla, nezabíja svoje telo. Ku práci nám Pán Boh dal šesť dní. Sebe si ale zadržal deň sviatočný, keď máme odpočinok dopriať telu. Tým viac dbajme ale, aby sa v ten deň zveľaďovala duša naša, čo sa stane vtedy, keď budeme pilne navštevovať chrám Boží a budeme nie len pilní poslucháči Slova Božieho, lež i činitelia jeho.

## 16. Kto nechce robiť, nemá jiesť.

Otec svojho syna  
pekne napomína:

«Rezko sa do práce maj,  
keď má byť s teba šuhaj!»  
«Ach, — povie syn — mne je robiť milo,  
keby sa len čelo pri tom nepotilo.»  
«Či je len tá chyba, — otec sa usmeje —  
že sa ti pot z čela leje?  
Tomu my pomoc najdeme,  
tvoj pot ľahko odženieme!»  
Na druhý deň pekne spolu,  
matka, otec, sadnú k stolu  
a sami si  
ujedaju z misy.  
Syn len čaka, čaká, hladí divo,  
bo mu je v žalúdku clivo:  
«Či — vraj — ja dnes nemám jiest?»  
Otec sa usmeje: «Ach, syn môj,  
či nebadáš, aký sa nám, čo tu jieme,  
valí z čela znoj?  
Vidíš, len pred potom ochrániť ta chceme!»

## 17. Odpočinok.

Telo naše nevyhnutne potrebuje odpočinok. Najprirodzenejší odpočinok tela nášeho je spanie. V ňom si oddýchne celé telo a jeho jednotlivé častky a tak stane sa po pár hodinovom oddychu schopným ku ďalšej práci. Keď by si telo nemohlo odpočínúť, človek by od umdletia padol na zem. Odpočinok nám je teda tak isto potrebný, ako aj požívanie pokrmov. Odpočívať máme za taký čas, kým si telo neoddýchlo. — Dlhé, časté spanie slúži telu nie k dobrému, ale rozhodne k zlému. Telo od dlhého spania nie žeby sa stalo sviežim, ale práve ťažkým, lenivým. Noc je na spanie. — Ohľadom miesta zachovajme si, že mäkká posteľ rozmazná telo. Na studenej zemi spať je nebezpečné. S plným žalúdkom, alebo keď človeka potkal žiaľ, hnev, nech človek nejde spať. Tak isto aj vtedy, keď spánok obchádza jeho oči. — Nenie zdravé spať v jednej posteli viacerým, taktiež vo veľmi teplej alebo v studenej izbe. Jedna hodinka spania pred polnocou



je hodna viac, než po polnoci dve. Poriadny kresťan pred spaním oddá sa vo vŕcnej modlitbe do laskavej ochrany Otca nébeského a keď ráno vstane, nezamešká Jemu ďakovať za preukázanú mu lásku a ochranu.

## 18. Zamrznutie.

Starý Pavel Slivka jednu stredu po obede zapriahol svoje bystré koníky do sanií, aby si syna-vojaka doviezol domov z obďalečnej železničnej stanice. — Mladší syn Janko, žiak IV. triedy, prosil otca dotedy, kým neprivilil, že aj jeho vezme sa sebou. «Nedbám, nemáš i tak školu, môžeš ísť — hovoril, — ale že sa mi obleč do teplých šiat, lebo vonku je ostrá zima.» Keď kone stály zapriahnuté, náš Janík bol už celkom pripravený, len sadnúť na sane. Na saniach zakrútili ho ešte do bundy a potom sa to už sankovalo veselo. Janík v teplej bunde ani necítil veľmi, že sa strhnul silný vietor, nebo zaoblačilo sa a padal sňah. Vlak dorazil na stanicu pred štvrtou. Po uvítaní sa so synom pohnul otec koníky do tuhšieho behu. Vietor už vtedy až tak burácal. Sotmilo sa úplne. Bystré koníky, ako by i samé žiadaly čím dŕiev teplú maštal, nečakaly na napomínanie gazdovo, ponáhľaly sa samé. Odrazu ále, keď už prešli asi pol cesty, brázdný odskočil na stranu, strhol so sebou i sane, a keďby nebolo gazdových mocných rúk, boli by sa prevrhli do jarku. — Starý Slivka zastavil kone, lebo sa mu zdalo, ako by bol spatril nejaký kopec, z ktorého sa černelo niečo. Opraty dal staršiemu synovi a zvedavý odišiel pozreť, čoho sa naľakaly kone. — Synovia videli, ako otec kráča a zatým ako zažiha zápalku. O pár okamihov počuli hlas otcov: «Pod, syn môj, pomôž, tu leží zamrznutý človek.» Starší syn ihneď skočil rezko a Janko po chvíli rozoznal oboch, ako nesú na rukách telo zamrznutého. Vyložili ho na sane. Potom už neľutujúc koní, leteli domov. Zamrznutý ležal nepohnute. Čo chvíľa boli v dedine. Brána bola do korán otvorená a tak bez čakania vbehly sane na priestranný dvor. Ako očula gazdina, že sa blížia otec a synovia, položila

lampu do kuchynského obloka a vyšla von vítať muža a deti. Starý zástavil kone. Nedal jej prísť ani k slovu, ale naložil, aby zavolala susedov, lebo že zamrznutého človeka, ktorého oni dovezli, treba kriesiť. Syna-vojaka poslal po lekára, ktorý na šťastie býval neďaleko od nich. O krátky čas už bol dvor plný ľudí, prišiel i lekár. Zamrznutému rozstryhli a dolu svliekli šaty, potom lekár rozkázal ho na dvore sňahom trieť. — Pri čom nezameškal pochváliť starého Slivku, že dokázal lásku k svojmu bližnému, keď dovezol zamrznutého do dediny a nedal ho hneď do teplej izby, lebo by bol tam istotne vypustil dušu. Dlho, dlho treli úbohého. Po hodnej chvíli potom lekár naložil chlapom, aby telo pozorne zodvihli a odniesli do kuchyne. Keď ho i tam ešte dlho treli sňahom, zvolal zrazu lekár: «Vracia sa mu život, hľa, už vystúpila na telo ľadová kôra.» Po dlhom trení mokkými handrami úbohý ukazoval vždy viac a viac znakov života. Po tomto dal ho lekár odniesť do prednej studenej izby a požiadal gazdinu, aby zakúrila pec. Ako postupovala teplota v izbe, tou istou mierou vracal sa i život chudáka. Zručnému lekárovi podarilo sa konečne, že úbožiak otvoril oči.

Pozdejšie, keď po dlhom liečení vyzdravel, rozprával úbohý, ako sa pohnul zo sídelného mesta okresného, ako ho zastihol na ceste vietor, sňah, a on ustatý sadol na kraj cesty, na hrbu tlčeného kameňa, kde ho spánok opanoval na toľko, že sa mu brániť nevedel. Náš starý Pavel Slivka veľkú radosť mal nad tým, že zachránil život ľudský. Radosť jeho bola ešte väčšia, keď sa dozvedel, že zachránený je zo susednej dediny, otec päť dietok, človek triezvy, statočný, ktorý práve svoje záležitosti bol zariadovať v okresnom meste, keď ho potkalo nešťastie.

## 19. Nákazlivé choroby.

Medzi chorobami sú aj chytľavé, ktoré zdravý človek dostať môže od nemocného. Tieto inak menujeme aj nákazlivými. Takáto nemoc je: týfus, záškrt,

suchotiny, cholera, drobnice, trachoma atď. — Jedné z nich rozširujú sa tak, že malé, nemoc rozširujúce hubky dostanú sa do povetria a tie následkom vdýchnutia vniknú do vnútorností človeka; iné zase šatmi, telom prenášajú sa na iného, také sú: trachoma, rigle, drobnice. — Cholera je najnebezpečnejšia, lebo šíri sa povetrim i jedlom. Aby sme si zachránili zdravie proti týmto, nesmieme sa stýkať s takým chorým, ktorý trpí na bársjakú takúto nemoc. Nemúdre robia tie matky, ktoré nie len samé navštevujú takého nemocného, ale vezmú so sebou ešte i dievky. V takej izbe, v ktorej leží chorý na nákazlivú nemoc, nemal by bývať krem ošetrovateľa žiaden, ani tam zdržiavať sa. Zárodoky chytľavej choroby sú totižto najviac v takejto izbe rozšírené a tam ju dostane človek najskôr.

Keď vypukne v dedine nákazlivá nemoc, potrebné je krem opatrností, aby sme si telo, príbytok, šaty držali čisto; v jedení, v práci zachovali miernosť; chránili sa opojných nápojov; zahnali od seba strach, bázeň a dúfali v Toho, ktorý je dobrým Otcem všetkých nás.

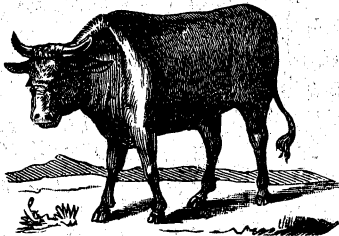
## VIII. PRÍRODOPISNÉ ČLÁNKY.

### 1. Krava.

Poriadny hospodár drží pri svojom dome rozličné zvieratá. Jedné z nich pomáhajú mu pri prácach, iné zase poskytujú iný osoh. Medzi najužitočnejšie domáce zvieratá patrí krava. Toto krotké zviera je takmer po celom okršleku zeme rozšírené. Tak horúčosť, ako i miernu zimu znáša dosť dobre. V nadmier studených krajoch najst' ju nemožno, tam ju ale nahradzuje iné zviera. Telo kravy je pokryté srstou, farba ktorej je rozličná: čierna, žltá, červenková, biela, tarkavá. Chod má lenivý, lebo telo jej je tlstejšie, než telo koňa. Na štvoruhlastej hlave nachádza sa jej okrasa: duté, zohnuté rohy. Týmito môže klať. V pysku má: drapľavý jazyk, a zuby. Vo vrchnej čelusti nemá predných zubov. Nohy končia sa jej v kopytách. Krava je dvojkopytné zviera. Hlavu s driekom spája hrdlo, na ktorom visí dole dlhá koža, tej meno je: lalok. X

Počnúc od jari až do pozdnej jaseňi kravu vyhánajú do poľa, aby sa tam pásala. V poli má kraviar starosť o kravy. Pred večerom stádo kráv pastier

doženie do dediny. Uliciami si každá jedna z čriedy vážne štúpa k domu. Ak že je bráňa zatvorená, dáva domácim znak ručaním, že ju treba dnuka pustiť. Človekovi a zvieratu ublíži málokedy. Keď sa naplaší, alebo zdvie, zodvihne chumačo-



vitý chvost do hora a cvála, zem hrabe, rohami kole a chce újsť svetom. Zdivelý býk je veľmi nebezpečné zviera. Krava nosí z poľa ťažké, plné vemäno. V maštali stojí pri viazaná o jaslé, do ktorých jej hodí hospodár v istom čase rastlinový pokrm. Taký je i jej obrok. Zvláštne je, že krava raz prehltnutý pokrm prežúva na novo, preto ju menujeme i prežúvavým zvieratom. Ráno a predvečerom vezme gazdina šochtár a stolčok a ide do staje, aby jej vydojila mlieko. Vydojené mlieko potom preciedza a nalieva do mliečnikov, pri čom nezabudne napojiť svojho Janička teplým, sladkým, čerstvo vydojeným mliečkom. Jestli že si toto mlieko postojí pár dní, vysadne naň smotana, z nej múti sa masle. Pod smotanou ale nenachodí sa viac sladké, lež kyslé, sädnuté, menej tekúce mlieko. Z takéhoto odhrieva gazdina syr (tvaroh). Len tá krava dojí hojne a dáva dobrého mlieka, ktorú hospodár náležite krmí, obročí, čistí, opatrí. Jej mladé voláme telatom.

Krava ale i potom poskytuje ľudom veľiký úžitok, keď ju mäsiar zabil. Jej chutné mäso slúži ľudom za pokrm, kožu vyrobia garbiari a obuvníci zhotovujú z nej obuv, rohy zase hrebenári potrebujú na hrebene, gombíky.

Vól patrí k najmocnejšiemu zápražnému statku.

## 2. Chlapec a pes.

*Starý Dunčo na retazi,  
akonáhle koho čuje,  
že sa k nemu približuje,  
veľký jazyk vyplazi,  
okátami iskry kreše  
a hrozným hlasom zabreše.*

*Janík chlapec rozpustený,  
prostopašný a šialený,  
často drážil psa starého,  
na retazi lapeného;  
líčal skalami do neho,  
striekal vođu na psa zlého.*

*Dunčo vrčí a len sedí,  
raz sa ale rozpajedí:  
skočí — retaz sa pretrhne  
a pes sa na chlapca vrhne.*

*Kričí tu Janík o ratu,  
volá matku, volá tatu;  
ale darmo — pes pluhavý  
chlapca drhne a zadlávi.*

*Smutne zvony vyzváňaly,  
keď Janka pochovávali.*

### 3. Sviňa.

Keď sa roľník chystá ráno do poľa, jeho manželka pripraví mu do kapsy jedlo, aby nemusel hladovať. Roľník berie si do poľa obyčajne chlieb a slaninu. V čas veľkých poľných prác, tieto sú mu každodenným jedlom. Tie sa jemu nikdy nezunujú. Poneváž je tedy slanina roľníkovi tak potrebným jedlom, preto sa i stará o to, aby ju stále mohol mať v dome. Tento pokrm dáva ľuďom jedno z menších domácich zvierat a to je sviňa (ošipaná). Hospodár pre svine má na dvore z tehál alebo dosák vystavený krmník alebo chlieb. V krmníku nachádza sa válov, do neho sype gazdina zrna a iný pokrm, taktiež lieva vodu k napájaniu. Pokrm sviň záleží tiež z rastlín a nápoj z čistej vody. Do jedla oddá sa sviňa hltavo a keď napije sa vody, behá po dvore, rypákom ryje zem alebo sledí za odpadkami. Pri tomto si podlhovatú hlavu nakloní až k zemi. Keď si najde kosť, rozmrví ju ostrými zubami na mŕku. Zuby má ostré. Medzi nimi očné, takzvané kly sú tak dlhé, že vyčnievajú z pysku. Týmto bráni sa alebo napáda. To sa stáva, keď samopašné deti chytajú jej mladé prasce. Na kvikot prasiec naježí svoju škutinu, dlhú to srst po vrchu drieku, seká zubami. Beda dieťaťu, jestli že ho zastihne. Môže ho aj usmrtiť. Nasýtená alebo suchá si telo o nejaký stĺp, strom alebo lahne do bahna, vody. Vo veľkých horúčostiach ochládza si telo vode, taký čas jej telo krem pysku leží vo vode, v blate. Nenie čistotné zviera.

Následkom pažravosti rastie, ztučnie veľmi, chytro. Tučenie sviň započne sa pod jaseň. V hojnej miere

dostane vtedy kukurice, jačmeňa, prosa. Kde sa nachodia hory, tam tučia svine na žaludi. Slanina takýchto sviň ale má divú chuť a vôňu, preto krmia ju pár týždňami pred zabíjaním kukuricou.

Možnejší hospodári držia pri svojom dome dvorné a krmné svine. Dvorná alebo prasačka máva do roka dvakrát po 5—12 prasiec.

Keď sa už zazimilo na tolko, že sa netreba ani múch, ani zkazenia sa mäsa obávať, bravery ale ledva stoja od tučnosti na nohách; vyriekne sa nad nimi ortel smrti. O krátky čas je zabijačka. Ustávanie hospodára odmenené je, že dostal masti, slaniny, mäsa v hojnej miere. A klobásy, hurky, škvarky, kto že čaká najtvrdšie?

Škutinou upotrebuju na štetky. A

#### 4. Dve kozy.

Postretly sa dve kozy na úzkom mostíku, ktorý slúžil za priechod, cez vodu veľikú.

Ani jedna nechcela vystúpiť sa druhej, ale zaraz do bitky pustily sa tuhej; raz-dvaráz sa hlavami do vedna búšily a na tretom: člup dolu! tam sa potopily.

Dietky! ľudom zlobivým ustupujte rady, tak nešťastie pominie, keď nebude vady.

#### 5. Herčok.

Medzi tie zvieratá, ktoré robia hospodárovi v dome, v poli na úrodách veľkú škodu, patria z hlodavých zvierat: myš a herčok. Zvlášte toto posledné je opravdivým zlodejom, lebo dežmuje dozierajúce obilie, žito, kukuricu. Herčok býva v podzemných dierach. Tu si on pripraví nie len pohodlné bydlisko, lež i svoj osobitný sklad. Do bydliska má šikmú dieru, do skladu ale koľmú. V pysku na oboch stranách má licové vaky, tie denne naplní veľmi mnohokrát obilím a potom sa už ponáhla ku otvoru svojho skladu a tam obilie

nožičkami vytisne z vakov a vsýpa koľmou dierou do skladu. Takto nanosí si cez leto hodnú hľbu obilia, čím robí hospodárovi škodu. Na zimu zasype si otvor skladu zemou a potom už spokojný sám so sebou vtiahne do bydliska, odkiaľ keď je lačný, zabehne si podzemnou chodbou do skladu. Pre túto príčinu hospodár netrpí herčoka na svojej zemi. Akže zpozoruje dieru, vyleje votrelca vodou. V poli, vonku zastihnutý herčok škreči špatne a skáče do očí, ale človek nezľakne sa ho preto, lež zabije ho nemilosrdne. O človekovi, ktorý sa hneď nahnevá, kričí, vadí sa, hovoria, že skáče, ako herčok.

## 6. Veverička.

Raz pod jaseň čata detí  
vybrala sa na oriešky,  
a už jeden, druhý, tretí  
plné mali miešky.

A že vyzeral tak pekne,  
velkú hneď naň chuť dostala,  
zchrapštal orech — ale Marka  
bez zuba ostala.

Idú domov. Tu raz ešte  
Marka bystrým očkom švihla  
a napokon jedon veľký  
lieskovec si zdvihla.

Ej, ty malá veverička,  
nepočula si to ešte,  
že aby sa nepopálil,  
tríma kováč kliešte?

Keby si sa popri ceste  
pre dve skalky bola zohla:  
pekne krásne si na mieste  
svoj zúbok mať mohla.

## 7. Medveď a vlk.

V lese, pri potoku, sišiel sa vlk s medveďom. Vlk postonával, kríval a bol veľmi zronený. Zbadal to medveď a spýtal sa svojho súseda: »Čo že ti je, sú-sedko, prečo si mi taký smutný?« »Ach! odpovedal vlk, nezpytuj sa ma veľmi.« »No veď už len povedz.« Na čo vlk vyžaloval svoju biedu takto: »Včera večer zašiel som si do dediny, bol som veľmi lačný, hladal som teda niečo pod zuby. Šťastne som natrafil na je-



den ovčinec. Už som mal jednu ovcu v hrsti, keď tu zrazu vyskočí ozrutné psisko, dobehne a oddá sa do mňa. Ja som sa usmial a myslel, pod' len sem, veď ťa ja naučím móresu. Bolo by sa stalo tak, ale na štekot zobudil sa valach, skočí, dobehne. Videl som hneď, že je zle, veď čo že si počnem proti človekovi? Pustil som ovcu a chcel utiecť, ale psisko ma držalo, ťahalo na zad. No a valach mi potom už dodal svojou baltou. Ledva som utiekol.« ~~X~~Medveď sa na toto zasmial a odvetil: »Počul som už aj od iných našich kamarátov, že je človek veľmi mocné stvorenie, ale či je to tak, nemal som dosiaľ príležitosť zksúsiť. Iste to budú len také povedačky. Ja myslím, že vy touto bájkou zakrývate len svoju zbabelosť.« »Súsedko, neprenáhľuj sa so svojim súdom, prv oprobuj, zksú a potom súd.« »Veď keby mi už len ukázal niekto toho človeka, nech by sa presvedčil, či je tomu tak!« »No, keď ti len to chýba, však ti ja ukážem človeka, ale potom nebež!« Pekne sa dohovorily, že na druhý deň ráno ukáže vlk medveďovi pri hradskej človeka, na ktorom by zksúsiť mohol pravdivosť slov, že je človek najmocnejší tvor. V určenom čase ustanovily sa oba na dohovorenom mieste, utiahly sa za jeden ker a pozeraly odtiaľ, či po hradskej nejde očakávaný človek. Nečakaly dlho. Cestou išiel jeden starec. Medveď opýta sa vlka: »To je človek?« Vlk odvetil: »Nie, ten len bol.« O chvíľu kráčalo hradskou jedno malé chlapča. Medveď opýta sa na novo: »No, či je to ten človek?« »Nie, tento ešte len bude«. — Konečne priblížil sa k nim jeden husár, vykračoval si cestou bezstarostne, tu i tu pohvizdával, spieval. Na čo ohlási sa medveď: »Ale, toto je už len človek?« »Áno, chod', to je on« odvetil vlk. Keď to počul medveď, vyšiel a sadol si na cestu. Náš husár nelenivý vytiahne pištol a spustí dva razy na medveďa. Ten rozpajedený s veľkým revom vrhne sa na husára. Ale husár chytí svoju ostrú šablu a počne obrábať milého medveďa, tne ho do chuti. Za istý čas sa držal milý medveď, ale keď sa mu uliezalo vždy viac a viac rán, vzal nohy na plecía a tam ten, ušiel do hory.

Vlk sa prizeral za istý čas na toto divadlo, pozdejšie ale utiahol sa do hory. Po chvíli krivajúc, zakrvavený došiel k nemu medveď: »No, susedko, či uznáš už teraz, že je človek najmocnejšie stvorenie?«

»Tak je, — odpovie medveď — nepochopujem ale, ako sa to všetko mohlo stať. Zprvu mi fúkol medzi oči, že som sa striasol celý, hneď za tým počal ma lízať jazykom s prava, s ľava, že som takmer zhynul tam na mieste.«

## 8. Góľa (Bocian).

Či jesto človeka, ktorý by sa neradoval klekotu zvestovateľa jari gólou (bocian) menovaného? Iste nie. Na širokých rovinách vlasti našej gólu považujú takmer za domáce zviera. Góľa zdržuje sa v krajine našej len cez teplejšie dni roka. Cez zimu živí sa v teplejších krajoch, odkiaľ vráti sa k nám len vtedy, keď je tam už horúčosť neznesiteľná a započnú sa u nás teplejšie dni. Takého vtáka menujeme sťahovavým. Na jar s veselým klekotom dáva na známosť gazdovi: »Tu som, nesiem radostnú novinu, tu je jar, vrátila som sa pozreť svoju druhú domovinu«. Ponapráva si hniezdo, usalaší sa a akoby nič, ponávštevuje svoje obvyklé miesta. Potom už denne vychádza na lúky do močarín, loviť žaby a iné lahôdky. Hodiny a hodiny vykračuje si po vode, kedy-tedy strčí svoj dlhý zobák do vody, raz-dvarazy mikne ním a chutná pečienka je už v žalúdku. Góľa nepláva vo vode, lež kráča.

Taký vták volá sa brodivým. Keď sa už vyliahly jej mladé, putuje denne viac ráz na lúky, tam naplní hrdlo a pysk korisťou a pod nazaď chovať mladé. V zobáku obyčajne nesie alebo žabu alebo i hada. Prijdúc domov, mladým vytrasie z hrdla ulovenú potravu, tú ony čosi-kamsi pojedia. Len vrtkému hadovi pošastí sa niekedy ujst pred



mocným zobákom góleniec. Pod jaseň góle opustia dediny, vysadujú v poli a zrazu ani chýru, ani slýchu o nich, odišly za hory, vrchy, more, do ďalekých krajov.

## 9. Chlapci a vtáčky.

„Poďte, chlapci, zvolal Miško,  
nechajte tie hračky;  
ukážem vám jedno hniezdo,  
vyberieme vtáčky.“

Dopočul to starý vtáčik  
a bol veľmi smutný:  
„Nechajte mi moje mladé,  
nebuďte ukrutný!“

Ale samopašní chlapci  
nič na to nedbali,  
len hore vysokým stromom  
k hniezdu sa driapali.

V tom, keď už pri vtáčkoch boli,  
konár sa odlomil,  
a ten, ktorý druhých zväbil,  
tresk! nohu si zlomil.

## 10. Ďateľ.

V zime do zahrád našich zavíta jeden pekný, užitočný vták. Málokedy by ho zbadal človek, keby klepotom po stromoch na seba neobrátil pozornosť. Tento tesársky majster menuje sa ďateľom. Ďateľ lezie po stromoch a silným zobákom dobe do stromu, až tak odfrkujú triesočky. A prečo že to robí, čo tam hľadá? Potravu pre seba. Všetelijaký hmyz na noc, na zimu utiahne sa do škár stromových. Náš tesárik vyhľadáva práve týchto hostí. — Znaleckým okom popozereá do okola kôru stromovú, či nenie odutá, puknutá? a jestli je tak, dá sa do roboty. Chrobáky, červíky majú zlé tušenie, obávajú sa nebezpečenstva a preto i tisnú sa do hrby. Ujsť ale nemôžu. Úder za úderom nasleduje a zrazu náš tesár vtisne zobák a hákovitý jazýk do diery a hostí sa na najdenom hmyze. Vo väčších, ďateľom vytesaných dierach umiestia si menší vtáčkovia svoje hniezda. Telo ďatla je



pristrojené ku takémuto spôsobu vyhľadávania pokrmu. Na nohách má dva prsty napred, dva nazad. Týmto drží sa a podopiera sa mocným chvostom. Že vie chodiť sem-tam po stromoch, lozit (liezt), preto je i lezcom. Ľudia nebantujú datľov, lebo sú užitočné vtáky. Poznáme: čierneho, zeleného a tarkavého datľa.

## 11. Žaba.

Miško išiel s otcom na prechádzku. Bol krásny jarný čas. Ako tak išli popri potoku po tráve, skákaly do vody pred nimi takmer s kroka na krok



zelenkásté zvieratá. Vedel o ných, že sú to žaby, ale nebolo mu jasné, že prečo skákajú do vody a hneď sa i opýtal otca. Otec mu na jeho otázku odvetil na krátko: »Boja sa o život.« Miško sa na to opýtal: »Otecko, chcem to vedieť, ako môžu žaby žiť vo vode za dlhší čas, veď by pes nemohol pod vodou vydržať!« »Syn môj drahý, — rečie otec, — veľmi ma teší, že si taký vtipný, vedochtivý chlapec, preto, aby si sa poučil, rozpoviem ti o žabách, kde a ako žijú a aby si si všetko dobre zapamätal, pod, ukážem ti, čo ti môžem ukázať, na tento čas ohľadom ich života a vývinu. Pozri do vody, čo tam vidíš?« Otec a syn priblížili sa ku vode. Miško dlho pozeral, až zkríknul po chvíli: »Hľa, tam je mnoho malých rýb.« Otec ho ale upozornil: »Prizri sa dobre, aké telo majú?« Na čo Miško: »Hlavy majú dosť veľké a chvostik široký.« »Vidíš, syn môj, nie sú to rybky, lež žubrienky, z ktorých časom vyvinú sa žaby. Staré žaby svoje malé vajíčka umiestia na vrch vody a keď prihreje slniečko a zohreje vodu, vyliahnú sa z nich takéto rybám podobné beznohé zvieratká. Ony len preto môžu žiť vo vode, lebo nedýchajú pľúcami, lež žiabrami. Keď sú už dosť veľké, počnú im riasť nohy a akonáhle ztratily chvostik, narastú im i pľúca. Vtedy su už pravé žaby,

aké si videl len pred chvíľou na trávniku. Žaby už potom žijú vlastne na suchej zemi, ale vodu nemôžu zabudnúť, preto ju i rády vyhľadávajú. Žaba môže veľmi dobre plávať, pretože má dlhé nohy a medzi prstami plávacia blanu. Na suchej zemi viac skáče, než chodí, lebo zadné nohy má dlhšie. Vo vode im nenie zima, bo ich krv je studená. «

Za ten čas, kým vysvetľoval otec Miškovi, viac žiab osmelilo sa prísť na kraj vody a odtiaľ kukaly vypuklými očami na oboch. — Práve v ten čas letela po nad žaby jedna mucha. Ako to zočila jedna z nich, vyskočila máličko a už hostila sa na ulovenej koristi. »Teraz vidíš, syn môj, čím sa živí toto zviera, že pokrm jeho sú muchy, hmyz a červač. Ku lovu týchto má veľký pysk a v ňom jazyk tak pristrojený, že je na predku prirastený a dnukajší jeho koniec svobodný. Môže si ho teda hodne vyplaziť a že je celý lepkavý, tým snádnejšie chytí letiace muchy a hmyz.«

Na ďalšej ceste spozoroval Miško, že väčšie žaby vystrekujú zo seba akúsi zelenkavú šťavu. Otec mu i to vysvetlil, že žaba má kožu studenú, vždy vlhkú, v nej že nachodia sa jamky a v nich mnoho zelenkastej vody. Očiam je táto šťava nebezpečná. Pre to veľmi zle robia samopašný chlapci, keď prenasledujú žaby. Žaba je užitočné zviera.

Žaby spia v zime do blata alebo do zemi zano-rené. Len jar ich zobudí zo zimného spánku.

## 12. Kapor.

V potokoch, riekach a rybníkoch žije veľmi mnoho rýb. Medzi ryby patrí aj kapor. Telo kapra je podlhovaté, so dvoch strán stlačené, člnku podobné a na chrbte zelenými, na bruchu žltkastými šupinami pokryté, ktoré tak ležia jedna na druhej, ako črep na dome. Hlava končí sa v pysku, na ktorom nachádzajú sa štyri fúzy. Ku plávaniu má na oboch stranách (bokoch) plutvy a čo kormidlo chvost. Vo vode pláva si veselo a isto. Ku snadnému plávaniu má ešte v sebe

i mechúr. Ten si môže naplniť povetrim alebo vyprázdniť. Chce-li na hor ísť, naplní si mechúr povetrim, jestli ale na dno, vtedy vyprázdni si ho. Kapor nemôže žiť na suchej zemi, lebo nedýcha pľúcami, ale žiabrami. Žiabre sú mu na oboch stranách hned za hlavou, sú to mäsité strapky, ktoré chránia pohyblivé pokryvky. Pomocou týchto žiabrov vyberá povetria z vody. Krv kapra je studená, červená. Rád má tichšie vody. Pokrm jeho záleží z hmyzu. Rozmnoží sa veľmi chytro, lebo kladie mnoho tisíc ikier do vody, z ktorých slnko vyliadne malé rybky. Ľudia radi majú toto zviera, lebo im dáva chutné mäso. Lovením rýb zaoberajú sa rybári.

### 13. Jašterica.

Jednu sobotu po poludní hralo sa viac chlapcov na trávniku. Lobda veselo lietala sem-tam. V najväčšom prúde hry zkríkne jeden z chlapcov: »Pozrite, jašterica.« Všetko to tam bežalo. Jeden z chlapcov pristúpil v behu chvost splašeného zvieratka. »Máma« skríknuť. Radosť chlapca bola, ale privčasná. Nastrachaná jašterica radšej obetovala hodný kus svojho chvosta a poď v nohy do jarku, kde sa i ratovala.

Chlapci dlho pozerali na kus chvostika, až jeden múdrejší povedal im: »Škoda bolo bantovať to užitočné, nevinné zvieratko. Veď nám tým, že chytá muchy, škodlivý hmyz, robí len osoh. Len pred neďávnom sme sa to učili v škole.«

»Veď som jej ja nechcel ublížiť, bránil sa ten, ktorý bol stupil na chvost. Ja som si ju chcel len náležite obzreť.«

»Nič to — odpovedali druhí chlapci — chvost jej narastie došť friško.«

Pri zvieratách spatrujeme, že mnohé z nich, aby si ratovaly život, radšej obetujú svoj úd. Líška do klepca chytená odhryzne si nohu a radšej bude chodiť o troch nohách, len aby si zachránila život. Život je drahý poklad nie len človeka, lež i všetkých zvierat.

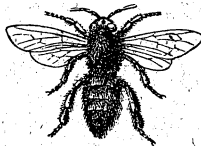
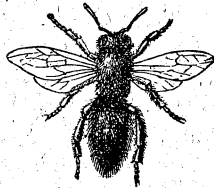
## 14. Včela.

Jednoho jarného dňa rozkázal otec svojmu synovi, aby pomáhal pri presádzaní kapusty. Usilovný, poslušný syn s chuťou konal jemu sverenú prácu, pre to mu dala maminka na svačinu kus chleba a mädu. Bolo že radosti, chutnalo mu to výborne. Otec a matka usmievali sa nad radostou syna. Keď bol so svačinou hotový, spýtal sa ho otec: »Vieš ty, syn môj, odkiaľ máme mäd?« »Nasnášaly nám ho včely,« bola odpoveď. »Tak je, — hovoril otec — keď ti ale mäd tak chutná, poučím ťa máličko o tom zvieratku.

Trúd.



Kráľovna.



Robotnica.

Včela je malé zvieratko a telo má cele odchylné od tela domácich zvierat. Nemá ani kostí, ani červenej krvi. Vlásokami pokryté telo včely dá sa rozdeliť na tri častky: na hlavu, prse, brucho. Hore na prsách nachádzajú sa jej lietacie ustroje: štyri krídla. Dole má 6 nôh. Na konci tela osadená je jej zbraň: žihadlo. Na zadných nohách nosí obnôžku, prášok kvetový, lebo tie sú ustrojené na spôsob štetky. Včela lieta od včasného rána až do pozdneho večera, prekuta každý kvietok, či by v ňom nenašla mäd alebo prášok kvetový. Najde-li mäd, vystre dlhý cucáčik a vycicia štavu do poslednej kvapky. Keď toho nasbierala už dost, vracia sa domov, do úla. Z toho zhotovuje vosk a

stavia si šeststenné buňky jednu popri druhej a to je plášť. Do plášťa ukladá mäd, prášok, alebo kráľovna nesie vajíčka, z ktorých sa potom vyliahnú mladé včely. V prajnom roku rozmnoží sa jedna čelaď veľmi, že sa neprace do úla. Z takého potom vyletí mnoho včiel a sadne na konár. To je rôj. Je-li celý rok hojná paša pre včely, jeden úl nanosí mnoho mädu. Z tohto im hospodár vezme jednu čiastku, ostatnú nechá v úle, aby prezimovať mohli.

Mäd je zdravý pokrm. Včela je veľmi pilné a užitočné zvieratko.

Také zviera, ktoré v tele ani kostí, ani červenej krvi nemá, menujeme hmyzom.

## 15. Jablň.

Pilným, poslušným dieťkam privdačí sa ich maminka častokrát ovocím: jablkom, hruškou. Jablko je ovocie a rástie na jabloni. Tak jablň, ako i iné ovocné stromy sadíme do zahrad a dvorov. Jablň žíví sa a zadržuje v zemi koreňami. Tieto nevidíme. Z koreňov vyrastie peň. Dobre vysoko od zeme na pni rozvetvia sa a vyrastú haluzy. Všetky tieto čiastky (koreň, peň, haluzy) sú mocné, lebo pozostávajú z dreva a hore na tom je kôra. Na haluziach najdeme puky. Strom má dvojaké puky: kvetové a listové. Z kvetových pukov na jar vyvinie sa kvet a z listových vyrastú listy. Kvet jablone je červenkový. Po odkvitnutí na tom mieste, kde bol kvet, počne riasť jablko. To je zprvu zelené. Takéto nezrelé, zelené jablko jest neslobodno. Pod jaseň jablko dostane farbu žltú, červenú a vtedy hovoríme, že dozrelo. Zrelé jablko je veľmi príjemný pokrm. Jablň žíví sa tak, že jej podzemné korene cicajú šťavu a tá ide cez peň do konárov, listov, kvetu a plodu. Listy i z povetria berú do seba potravu. Čo sú ľudom plúca, to sú stromom listy. Jablň sa nemôže pohybovať, lebo je priviazaná koreňami stále k zemi. Ona zo zeme rastie do vysoka, preto je rastlina.



## 16. Mladý stromček.

*Na deň môjho narodenia  
posadili štep do zeme,  
a na naše potešenia  
už jablčko z neho jieme.*

*Na to otec: „Že za včasu  
dal sa čistiť a zhybovať,  
preto dostal takú krásu  
a moc jablčka dochovať.*

*Raz prídeme do zahrady:  
„Otec — reku — ako je to,  
že tento môj štepík mladý  
už na piate rodí leto?“*

*Tak hľa, bratia moji milí,  
kým sme ešte v mladom veku,  
vyvíňujme naše sily,  
podobne tomu stromčoku.*

*Každé dobré mileradi  
prijímajme naučenie,  
rastme hneď od našej mladi  
rodičom na potešenie.*

## 17. Dub.

Kráľom našich listnatých hôr je dub. Na veľkosť, silu, trvácnosť málo ktorý strom sa rovná jemu. Driek má pravý, vysoký a mnohokrát tak hrubý, že ho občiahnuť nemôže viac ľudí. Široká, košatá koruna na hrubom, mocnom drieku taký dojem robí na človeka, ako by bol tam nejaký oblak. Môžeme si myslieť, aké sú jeho korene, ktoré musia takú ťarchu držať, krmiť. Veru sú mnohokrát tak hrubé, ako driek človeka. Na konároch alebo haluziach nachádzajú sa listy, kvet a plod. Plod menuje sa žaludom, tento sedí v malej misočke. Z tohoto malého plodu vyrastie ten ozrutný strom. Kým ale vyrastie na velikánsky strom, prejde i 200 rokov.

Dub je pravým skladom jedla pre mnohé zvieratá. — V jeho dopukanej kôre najde si datel červač, hmyz; hladná



kukučka, spevavé vtáky denne hostia sa na húseniciach, ktoré obsypú jeho listy; veľký roháč cicia šťavu jeho mladých konárov; dubovka (osa dubová) tiež navštívi dub, aby vyvrátila jeho listy a tam zniesla svoje vajčka. Na tomto mieste potom narastie šuška, ktorú potrebujú pri dorábaní atramentu. Jeho plodom, žaluďom ľudia krmia mnohé ssavce. Drevo duba dáva kurivo a upotrebuje sa na rozličný hospodársky riad, na stavivo. Kôru mladých dubov kúpia, osušia, pomeľu a to je tak zvané trieslo, ktoré garbiari potrebujú k vyrábaniu kože. Peň poskytuje dosky, ktoré vďačne kúpí stolár, aby z nich robil náradie. Sudy robia sa tiež z tohoto dreva.

Pre tento veľký osoh bol dub za starodávna a je i teraz váženým, obľúbeným stromom.

## 18. Zemiaky.

Zemiak alebo krumplá je jedna z najpožehnanějších rastlín. Pestuje sa nie len v horúcom, ale i v miernom pásme. Nedarí sa len v najstudenšom kraji. Rastie tak v čiernej zemi, ako i v piesku a v inej slabšej zemi, teda penie rastlina háklivá. Zemiak sa sadi na jar alebo do brázdy alebo do hniezda. Množíme ho z jeho starého, lanského plodu. Každý zasadený zemiak musí mať očká, lebo ináč nepohne. Z týchto onedlho vyrastú štvornaté stebľa. Na stebľách ukážu sa malé, tmavozelené, chlpkaté lístky. Steblo rastie čo deň vyššie, až potom v lete zjaví sa na ňom kvet. Tento je farby bielej, belasej, svetlej. Z kvetov bude plod. Plod zemiaka je guľatý, zelený a menujeme ho bobuľou. Taká bobuľa nie je k jedeniu, môže človeka i otráviť, lebo nosí v sebe jed.



Bobuľa skrýva v sebe malé semiačka. Zemiaky treba viac rás do roka kopať a od pľeveľe čistiť. Na podzemných stebľách behom leta narastú mladé zemiaky, ktoré dozierajú až pod jaseň. Zemiak má viac druhov, z nich jeden doziera včiasšie, druhý pozdejšie. Znak zralosti je obyčajne, keď uschne steblo. — Vtedy hospodár s čeladou vychádza do poľa a motykami vykope plod. Na zimu treba zemiaky dobre opatřit, aby nezamrzly. Osoh zo zemiakov je: upotrebuje sa na jedlo, na dorábanie krochmeľu a špiritusu. Menší alebo poranený dáva výtečný krm pre kravy, svine. Uvarený, rozträtý a do múky zamiešaný, udržuje mäkkoť chleba.

Zemiak je jeden najkrajší dar a požehnanie Pána Boha. Nahradzuje chlieb každodenný a jestli pre nepriaznivé počasie donese slabú úrodu, celé vidieky trpia núdzu.

## 19. Huby.

V lesoch a po trávnikoch, zvlášte po teplom daždi, rastú podivné rastliny. Nemajú žiadnych listov, ba ani kvetu, ani plodu. To sú huby. Huba pozostáva: z okrúhleho stebľa a klobúka, ktorý leží na stebľe. Rastie veľmi rýchlo. Pasáci pred večerom na trávniku nespatrijú z nich ešte ani jednej a ráno ich je už toľko, ako by ich bol nasial niekto. Z čoho že sa tedy množia? Spodok klobúka je rezikávý, a keď huba dozreje, nachádza sa v rezikoch mnoho žltej múky, vý-



trusu, to je semeno húb. Po dozretí vyprší semeno, vieťor roznoší ho na všetky strany a akonáhle dostane sa do vlhkej zeme, z každého vyrastie huba. Huby rastú najradšej v tmavých, vlhkých lesoch. Ale ako rýchlo vyvíňujú sa, tak i dozrú, umierajú. Do zrelých húb oddá sa červač, chrobáky a pod krátkym časom už ani

chýru o nich. ✕ Farba týchto rastlín bezsemenných je rozličná: červená, žltá, sivá, čierna. Rozdeľujeme ich dľa toho, či sú nášmu zdraviu nebezpečné, alebo nie. Sú tedy jedlé a jedovaté huby. Ťažko je rozoznať jedlé huby od jedovatých. Znak jedovatých ohľadom miesta je, že rastú najviac len tam, kde smiečne lúče vôbec prísť nemôžu; ohľadom farby, že je tá veľmi krásna, živá; ohľadom zápachu, že je ostrý, často odporný. Jedovaté huby po ich prelomení premenia barvu a vymoká z nich šťava mlieku podobná. Jedovatá huba je na príklad: muchotrávka.

Jedlé huby na proti tomu majú príjemnú vôňu, chuť, ich mäso je bielé a farbu nemenia. Taká je na príklad: hríb, kuriatka, pečiarika.

Huby dávajú nám záživné, ale ťažko strovitelné jedlo. Jedovaté otrávia človeka. Znaky otrávenia sú: ospanlivosť, boľenie žalúdka, kŕče. Otrávenému treba dať: liadkovú alebo mydlovú vodu, aby vydávil pojeďené huby. K otrávenému treba lekára zavolať. Pri menej nebezpečnom páde spomôže i čierna káva, mlieko, drevený olej. Aby človek vyhnúť mohol nebezpečenstvu otrávenia, treba sa držať pravidiel: Čo nepoznáš, nejedz.

## 20. Ruža.

Ruža je kráľovna kvetín. Medzi ostatným kvetím vypína sa ona čo kráľovná. Jej krásu dosiahnuť nemôžu iné. Nemyslíme ale pod touto kráľovnou ružu stolistovú, ktorá do roka len raz donáša kvet alebo snáď divú, šípom zvanú. Nie. — Kráľovnou kvetín je sošlachtená ruža. Kto chce mať v kvetiníku takúto ružu, musí si presadiť koreňové výhonky šípovej ruže a do takej založiť očko z dobrej, sošlachtenej. Tedy očkovaním dosiahneme utešené ruže. Ružový prútik na kruček



pníku a konároch má tíne, na krajoch zúbkaste, vajcovité listy. Na konci halúzok alebo bočných výhonkov ukáže sa v mesiaci máji puk. Tento je zprvu v zelených listoch zaobalený, pozdejšie rozvíja sa. Kvetové listy sú farby červenej, žltej, bielej. Ruža je voňavá. Keď opadajú kvetové listy, narastie šípka, v nej sú zrná. Dozretá šípka je žltá a varí sa z nej lekvár. Z kvetových listov dorábajú voňavý olej, a ružovú vodu. Ruža je ker.

## 21. Človek a rastliny.

K žitiu nám je nevyhnutne potrebné aj jedlo. Pokrmu naše sú mäsité a rastlinné. Väčšina našich jedál pochádza z riše rastlín. Chlieb každodenný máme z obilia a to je rastlina. A čo-že je: bôb, kapusta, hrach, šalát, uhorky, zemiaky, zeleniny, ovocina?

Ale ani mäsité jedlá by človek nemohol mať bez rastlín. Krm tých zvierat, ktoré nám dávajú mäso, záleží z rastlín. Iné rastliny dávajú nášmu pokrmu príjemnú chuť alebo voňu, aké sú: paprika, korenie, kôpor. Mnohé z nich poskytujú olej, také sú: konopa, orech, mak. Varené jedlo by sme veľmi ťažko mohli mať na stole, jestli by mnohé neslúžily kúrivom. A z čoho máme stavivo, náradie, všelijaký riad? V roľníckych domoch ženy pradú, na jar tkajú plátno a z toho šijú šaty. Tie dávajú nám tiež rastliny, a síce: konope, lan. Keď upadneme do choroby, vtedy nás liečia liekmi, i tie su zväčša z rastlín.

To všetko nás presvedčuje o tom, že sú nám rastliny prepotrebné, bez nich by sme sa nemohli zaobiť. Oslávujme tedy Hospodina, že nás tak otcovský zaopatril nimi.

## 22. Železo.

Železo je tiež jedno z najpotrebnejších, najužitočnejších darov Božích. Tak je rozšírené, že ho najdeme v každom dome. Roľník, remeseľník by vôbec nemohol byť bez neho. Z čoho že by mal svoj riad?

Železo nachádza sa v zemi, len že nie také čisté, aké ho vidíme po dome. Rydže, čisté železo v zemi najst je zriedkavosť. Ono je v zemi smiešané s inými nerasty. Taká zemina, v ktorej nachádza sa železo, menuje sa rudou. Túto kopú baníci a vyvážajú z baní. Dobre roztličenú rudu roztápajú vo veľkých peciach pri veľkom ohni. Takéto pece voláme mašami. Pri silnom ohni železo čo tekúca hmota, vylúči sa zo zemín, a tečie z pece do furie. To je liatina. Liatina je slabá a nedá sa kovať. Z nej sú: hrnce, stlpy, sporáky.

Keď liatinu roztopia ešte raz a rozpálenú skujú ohromnými mlatmi obyčajne na štangy, dostanú kovaninu. Kovanina je mocná a upotrebujú ju kováči, zámočníci, aby z nej robili rozličný potrebný riad.

Jestliže kovaninu pri silnom ohni roztopia s prachom uhlovým, máme ocel. Ocel je tvrdá a pružná, dá sa zohybovať. Z ocele dorábajú šable, flinty, nože, perá atď. Železo má tú veľkú vadu, že na vlhkom povetří hrdzavie. Ak že sa dostane do zeme, hrdza ho celkom zničí. Pre túto príčinu natierajú kováči železo smolou. Opatrní ľudia očistia svoj železný riad po jeho upotrebení a natrú na zimu mastou, olejom. Takto opatrený riad trvá dlhšie a zachová sa od hrdzavenia. Železo nerastie, necíti, nežije, preto je nerast.

### 23. Kuchyňská soľ.

Tento nerast každodenne máme lebo na stole alebo v jedle. Soľ kopú zo zeme. Takú soľ, ktorú kopú baníci v celých kamenných kusoch (zvány), voláme kamennou soľou. V prírode nachodia sa i také vody, ktoré obsahujú v sebe mnoho soli, taká voda je na príklad: more, i z takýchto vôd sa môže soľ dobývať. Značne slanú vodu varia vo veľkých kotloch alebo vyparujú ju na slnku. Následkom tepla voda sa vyparí a na dne kotla ostane čistá soľ. Meňo takej soli je: variienka.

Kamennú soľ roztlkajú na kusy a melú na múku a tak pustia do kupectva. Farba soli je biela a chuť

slaná. Vo vode sa rozpustí veľmi snadno. Nenie veľmi tvrdá, preto sa dá mleť. Soľ potrebujeme do jedál. Zabíjačku nemožno bez soli odbaviť, solou zasálajú mäso, aby neprišlo na zkažu. Soľ zamedzuje hnilobu.

Nie len ľudia potrebujú tento nerast, ale i statok. Pre tú príčinu gazda nezamešká do válova alebo rebriny položiť kus solného kameňa, aby ho rohatý statok lízať mohol.

## 24. Kamenné uhlie.

Popri mestách a dedinách beží viacrás denne po železných šínach za rušnom mnoho vozňov, to je vlak. Rušeň ženie para, ktorá ~~vyvínuje~~ sa v ňom následkom veľkého ohňa. Tento oheň strojník a kurič nerobí z dreva, ale potrebuje k tomu jedon nerast, ktorému meno je: kamenné uhlie. Kamenné uhlie kopú baníci v uhľových baniach. Farbu má čiernu, šedú, tvrdosť nie veľkú a dá sa štiepať. Z čoho že povstalo uhlie? Pred tisíc a tisíc rokmi, možno keď bola potopa, celé hory prišli pod vodu a zem. Na tieto pochované hory potom nanosila voda viac a viac zeme. Keď už prišli dosť hlboko, následkom ohňa, ktorý je v našej zemi, chytily sa horeť. Že ale povetrie malo k ním prístup len slabý, nemohly cele shoreť. Vyhorely na drevenné uhlie. Toto drevenné uhlie behom tisíce rokov ostalo také tvrdé, ako kameň. Obrátilo sa na kameň.

Kamenné uhlie výborne horí a vydáva veľkú pálčivosť. Oheň a pálčivosť jeho je šesťkrát väčšia, než dreva. Pre túto vlastnosť upotrebujú ho vo fabrikách, na železniciach, lodiach na kúrenie strojov. Pri horení vydáva nepríjemný zápach.

Z uhlia dorábajú i plyn na osvetľovanie, potom krásnu anilinovú farbu, decht (kátráň), koks.

Že v ohni horí, voláme ho horľavinou. —

## 25. Pilnosť a lenivosť.

*Povedz, zlatá, krásna pilnosť,  
jak sa má u vás lenivosť?*

*Keď ja poriadne pracujem,  
ju zaháľať pozorujem.*

*Ja som čerstvá, dobrej vôli,  
a ju zavše hlava bolí,*

*keď mne dávajú poctivosť:*

*ona si získa ošklivosť;*

*keď ja stojím v požehnaní,*

*ona chodí po žobraní.*





## IX. Pán Boh a jeho kráľovstvo.

---

### 1. Gláva Tworcowa.

Ty si, Bože, wečná láska,  
Ty si prameň krásnych swetow!  
Tvoju slávu deň, noc hlása,  
welebí ju množstvo swetow.  
Kde len widím Tvoje swety,  
z nich rúk Tvojich veľkosť swieti.

Keď slnko tam z poza hory  
wo welebe slawnej wstáva;  
keď sa wšsetko zo sna budí  
a nový život dostáva:  
wtedy wolám tu z nízkosti:  
sláva Ti buď na wýsosti!

Keď noc čierne krídla wystre  
a wšsetko je ticho-tmawé;  
keď bez počtu lampád jasných  
wýjde swetlo ligotawé:  
wtedy Ti na slávu spiewam,  
wtedy w duchu sa foriewam.

## 2. Trojjediný Pán Boh.

Človek, čo najkrajsšie a najdokonalejšie stvorenie na zemi, ~~opanoval~~ túto veľkú zem a zariadil si na nej mnoho krásnych vecí, aby mu bola čím príjemnejším bydlom. Jeho musia poslúchať i zvieratá, i rastliny, nerasty, po-  
 wetrie, voda, slovom všetky živly. On je pánom zeme. Moc človeka ale nenie nekonečná. Za každým krokom musí zľusovať, že je nad nim jeden newiditeľný, všemocný Pán; pred ktorým sa musí i človek, i všetko, čo je na svete, do prachu zeme korit. Ten najvyšší pán je Pán Boh. Pána Boha vidieť nemôžeme, lebo je on newiditeľný duch. Jeho diela ale vidíme a tie nás ujiskujú; že On je a poučujú nás i o Jeho moci, vlastnosťach.

Um ľudský wie mnohé veľkolepé, majstrovské diela uskutočniť, preukázať. A týmto ale vždy potrebuje istú hmotu. Z ničoho niečo urobiť žiaden človek nenie wstave a dowiesť nemôže. To je len w moci Božej. Že z ničoho niečo urobiť znamená stvorit', preto hovoríme, že Pán Boh všetko stvoril a tak je Stvoriteľ. On stvoril: nebo, slnce, mesiac, hviezdy, zem, rastliny, zvieratá, powetrie a na-  
 posledy človeka. Tieto veci stvoril Pán Boh svojim wse-  
 mohúcim slovom. „Nebo on řekl, a stalo se; on rozkázal, a postavilo se.“ Semu, tedh len slovičko bolo a je treba powedať, rozkázal a hned sa všetko stalo a stane. Keď tedh on môže všetko učiniť, hovoríme, že je wšemohúci.

Človek žije na tejto zemi len za krátly čas. Jeho časnému životu smrť učini koniec, ktorý je priechodom do života wečného. Pán Boh je wečný. On nezomre. On bol, je a bude na weky. Bol pred stvorením sweta, bude i wtedh, keď sa swet pominie. Nemá ani počiatku, ani konca.

Pánu Bohu je powedomo, čo bolo, je, i bude. Wie, čo sa deje na nebi, i na zemi. Jeho oko preniká i skalh,

tie najtemnejšie skrýšie. Známe mu je i to najtajnejšie myšlenie, milovanie a skutky človeka. On nazre i do duše človeka. Pán Boh je vševědúci.

Nieto na svete takého miesta, že by sa človek skryť mohol pred tvárou Božou, že by ho nemohla ruka Božia zastihnúť a najst. Pán Boh je na každom mieste a tak teda je všadeprítomný.

Každá stvorená vec upomína, presvedčuje nás, že jať múdry je Pán Boh, že jať majstrovský je všetko na tomto svete stvorené, usporiadané. Nekonečnú múdrosť Božiu hlása nám hviezdnaté nebe, krása zeme, stvorených vecí, poriadok tohoto sveta.

Ku životu potrebujeme veľmi mnohé veci. Tieto všetky nám dáva On sám. Od neho máme život, telo, duffu, pokrm, nápoj, slovom všetky potreby v tej najhojnejšej miere. Či nám toto nepripomína, že je Pán Boh dobrý a lafkavý?

Za všetky dobrodenia, ktorými nás obhospáva bo-hate a sstredre, nežiada od nás iného, než aby sme boli dobrí, aby sme sa chránili zlého, nečinili proti jeho svätej wůli. On nenávidí a tresce zlého, hriessnika; naproti tomu mi-luje a požehnáva dobrého, bohabojného. Pán Boh nehľadí na hodnosť, stav, osobu človeka, nenie prijímač osôb, pred nim je rovný každý. On spravodlive súdi, je sprá-wedlivý.

— Ale v svojom spravodlivom hneve pre nasse zlé skutky netresce nás Pán Boh hneď a zaraz, lež popraje nám času, aby sme sa polepsili, pokanie z hriechow činili. On je showiewavý.

Človeka nad všetky iné zemské tvory powyšuje to, že je stvorený k obrazu Božiemu, má nesmrteľnú duffu, rozum, reč a slobodnú wůli. O toto svoje krásne stwo-renie pečuje Stworiteľ každodenne, aby zaopatrené bolo

wšetkým potrebným, tak ako to dobrý otec čini s dieťkami svojimi. Pán Boh je nám najlepšíim otcom. On nás, i celý svet riadi a opatruje. Tohoto najlepšíieho Otca nebeského máme milovať, jemu slúžiť, w neho veriť, jeho swätú wölu plniť, jemu sa modliť, za prijaté dobrodenia srdečne mu ďakovať, chwáľiť ho a welebíť, a tak jeho dobrými, pravými dieťkami byť. — O tom, ako majú ľudia Pána Boha milovať, w neho veriť a jeho poznať, učí nás Wismoswäté alebo Biblia swätá. Najlepšíie nás ale naučil jednorodenný Syn Boží, Spasiteľ sweta: Pán Ježiš Kristus.

## II.

Hriech je prestúpenie zákona Božieho. Spáchaný hriech ľahá za sebou trest Boží. Následkom pádu prvých rodičov stali sa wšetci ľudia hriessni a smrteľni. Pán Boh potrestal prvých rodičov, Adama a Ewu pre ich neposlušnosť, hriech tak, že ich vyhnal z raja. Ale ich hned potessil tým, že ľubom possle Wykupitela. Swoj slub zopakował skrze svojich prorokow wiac ráz. A čo On slúbil, to i splnil. W plnosti času, keď už padlé človečenstvo w hriechoch malo zahynúť, preukázal nám tú najswäčšiu lásku otcowskú, že poslal na tento swet svojho Syna jednorodenného, aby ho wykúpil a spasil. To wšettko on učinil len z nekonečnej lásky k nám. „Tak Bůh milował swět, že Syna swého jednorozeného dal, aby každý, kdož wěří w něho, nezahynul, ale měl život wěčný.“

Spasiteľ sweta, Pán Ježiš Kristus prišiel w najwäčšej chudobe na tento swet. Jeho život počnúc od narodenia až po križowú smrť bol samé utrpenie. Z Ducha swätého počatý, narodil sa z čistej panny Marie w mestečku Betleme; čo malé dieťa ležal w mäsťali na slame, pred Herodesom musel utiecť do Egypta. W meste Nazarete wo veľkej chudobe wychowaný, potom w 30. roku dal

Ja pokrstit od Jána Krstitela, za tým chodil medzi ľuďmi, učil, diwy robil, dobre činil a wolaľ ľuďi ku kráľowstwu Božiemu. Od nepriateľow zaznáwaný, pomlúwaný, prenasledowaný predsa hlásal: „Milujte i swojich nepriateľow. Ale najwiac trpel w posledný, križowý týždeň. Či tie slová: „Jeden z wás ma zradí,“ „Wy wšsetci sa zhorššite nado mnou,“ „Smutná je duffa moja až k smrti“ neprežradzujú, aký to bol bôľ weliký, ktorý naplnil jeho duffu. Potom ďalej, keď ho opustili učedníci, sám stál pred žalobníkmi, tie wšsmechy, trápenia, bičowanie Beránka newinného, odsúdenie na smrť, wšsmechy biskupow a starššich esšte i na križi, k tomu to jasanie, radosť zawedeného ľudu, či nie sú znakom a príčinou najwäčššieho duffewného i telesného utrpenia?

A ten newinný jednorodný Syn Boží, „který hříchů neučinil, aniž jest lešť nalezena w ústech jeho,“ trpel tie najhroznejššie muky, aby náš wykúpil. To wšsetko podstúpil ten pravý Boh a pravý človek, čistý, swätý, ktorý powedal: „Ja a Otec jedno sme!“

Nad neludským skutkom trýžnitelow sa zhrozil i sám Otec a to hneď dal wedieť, keď pri smrti swojho najmilššieho Syna zatmelo sa slnce, škaly sa pukaly, hroby otwáraly.

Ukrižowaný a pochowaný Spasiteľ náš w tretí deň wstal z mrtwých. Po swojom z mrtwých wstání esšte za 40 dní chodil po zemi a potom wstúpil do neba, kde sedí na prawici Božej, kraľuje nad swetom, odtiaľ sa wráti nazpät, súdiť žiwých a mrtwých.

Kristus Pán trpel a obetowal seba len pre nás, aby sme sa s nim w nebi mohli wečne radowat. Wy sme jeho majetkom, on nás swojou swätou krvou a newinným umučením wykúpil samému sebe. Pre túto newyšlowne welikú milosť jeho powinní sme w neho weriť, jeho osla-

wował, s nassimi modlitbami k nemu sa utiekať, jemu slúžiť, celý život náš jemu posvätiť a žiť dla jeho príkladu a príkazaní. Kto takto činí, právom zaslúži meno kresťana a učedníka Pána Ježiša Krista.

### III.

Ku wštekému tomu, aby sa ľudia stali pravými dieťkami Božími, dopomáha nám tretia osoba Trojice swätej: Duch swätý, ktorý je wo wšetkom rovný Pánu Bohu a Pánu Kristu. Duch swätý privádza ľudí ku Spasiteľowi, keď naplní ich srdcia tým sladkým potešením a istotou, že Pán Ježiš trpel za wšetkých nás a len skrze neho môžeme byť spasení. On svojimi nebeskými darmi preporodí srdce človeka, by toto donásslalo najkrajšie owocie pravej wiery, by človek „w spravedlnosti a w čistote života žil,“ pred Bohom denne sa znomu zrodil. Duch swätý dáwa zbraň, že by w čas pokúšenia neodstúpil človek od pravej wiery, ale bojoval boj wýborný. On je „tesťitelem w nassích tesťnostech, lékařem nemocných, bludných napravitel, sprostných učitel, zástupce opustěných, naděje ztrápených, pomoc i síla omdléwajících, život umírajících.“ „Bez jeho pomoci, w člověku není žádné moci,“ „Swětlo, které zahání noc.“ — To wšetko činí on skrze Slowo Boží a welebné swiatosti. „W rozličných jazykoch Slowo zwestuje Dtcowo.“

Sláwa Trojjedinému Bohu Dci, Synu i Duchu swatému, jakož byla na počátku, tak buď i nyní, i wždycky, i na wěky wěků. Amen.

### 3. Odmena.

Ukrutný cisár Nero dal zamordovať tisíce a tisíce kresťanov. Obete krvožižnivca wo velikánskom divadle, inak «amphiteatrom» menovanom hádzali pred divé

šielmy alebo ich križovali. Divadelné stavisko bolo veľmi majstrovské dielo, do ktorého mohlo sa vmestiť blízko 100 tisíc divákov. Sám cisár mal veľikú radosť nad umeleckým dielom svojho oblúbeného staviteľa. Svojej spokojnosti i výraz dal pred nim a prisľúbil mu, že ho skvele odmení v deň otvorenia divadla.

Keď bola budova do posledného klinca hotová, Nero určil a ohlásil deň otvorenia. A v ten deň nahrnulo sa do divadla ohromné množstvo ľudstva; prišiel i cisár Nero aj so svojim dvorom. Oblúbeného staviteľa v tento deň posadil na čestné miesto, blízko seba. Na to dal znak, aby sa započalo predstavenie. Na daný znak sluhovia otvorili dvere prízemných žalárov a hnali na prostred arény úbohé obete kresťanské. Veľký huf starcov, mužov, žien, detí žalmy spievajúc, očakával smrť. Zatým sluhovia otvorili mreže klietok, z ktorých počali sa diví, vyhladovení dravci rútiť na divadelný priestor. Dlhو obchádzali obete, až potom hladom nútení oborili sa na ne. — Po chvíli nebolo nič iného počuť, ako pukot kostí. Strašné to divadlo! Krv usmrtených obetí hltavo pila do seba pôda arény, ich telá dravci fahali sem-tam. A či toto strašné divadlo snáď vzbudilo zhrozenie alebo súcit u divákov? Svojmu cisárovi rovný ľud s nadšenosťou privolával: Nech žije náš cisár!

Z divákov ale nad takou ukrutnosťou a krvepre-  
lievaním zhrozil sa predsa jeden, a to bol slavný stavitel divadla. Ten vstal so svojho miesta a zvolal hromovým hlasom, aby ho všetko počulo: «I ja som kresťan!» Na tieto slová povstalo veľiké zdesenie. Sám cisár nedôverčive hľadel na staviteľa. Ten ale stál tam neohrozene. Za krvou bažiaci zaslepený ľud počal kričať zprvu tichšie, pozdejšie vždy hlasnejšie: «I jemu smrť, i on je kresťan!» Keď videli pohania, že sa proti tomu nezpiera ani sám cisár, chytli staviteľa a hodili medzi dravcov, ktorí ho tam usmrtili.

To bola odmena oblúbeného staviteľa cisára Néra.

#### 4. Hospodin naša ochrana.

Dost' ďaleko od dediny, kde železnica križovala hradskú, postavená bola drevená búda železničného strážnika. Bol to človek veľmi bohabojný, triezvy a povinnosť svoju svedomite konajúci. Temer celý čas svoj strávil v tejto búde. Svoju tiež veľmi bohabojnú ženu a dietky videl len vtedy, keď zabehol na krátky čas domov alebo keď mu priniesol jedlo niektorý z domácich. Že v jeho domácnosti pravidlom bolo: modli sa a pracuj, pod krátkym časom usporil si hodnú summu peňazí. Vedeli o tom občania, veď niejednoho vypomohol s požičkou. Jednu jar trafoval sa mu pozemok, ktorý by bol rád kúpil, preto si počal vypožičané peniaze sbierať. Jedno ráno, odchádzajúc do služby, pochválil sa ženičke, že má peniažky všetky pospolu a že sa má dnes ohľadom pozemku s majiteľom dohodnúť a peniaze vyplatiť. Žena vypravdila ho a keď si poupratovala v dome všetko a poslala dietky do školy, odišla do poľa robiť. Muž si odniesol obed, mohla tedy pracovať celý deň. Pred večerom pripravila večeru a oddeliac z nej jednu čiastku, sobrala sa, že ju odnesie mužovi. V búde nenašla nikoho. Jedlo položila na stôl a sadla pred domčekom na lavíčku, aby dočkala muža. Ten nešiel. Počalo ju to znepokojovať. Vedela, že večerný vlak má doraziť pod krátkym časom a muža ešte nebolo. Čakala ďalej, v tom začula bliženie sa vlaku. V strachu, aby neprišiel o službu, vzala signál a lampu a zastala si na miesto predpísané, volajúc: «Hospodine Bože, smiluj sa nad nami!» Vlak dobehnul, rušeň pred ňou prebehnul. Nápadné jej bolo ale, že vlak rýchlosť počal zmenšovať. Jedno silné hvizdnutie a zastal. Ona len stála, ako stĺp. S krikom pribehnul vlakvedúci, že čo sa stalo, prečo výstrčila signál nebezpečenstvo oznamujúci. Úbohá od vlaku nevedela prehovoriť ani slova. Videla, že v náhlosti vzala nepravý signál. Zrazu ale zpredu vlaku počuli všetci hlas strojvedúceho: «Nieкто leží pred rušňom.» Všetko to tam pospiechalo. Bežala ta i žena strážnikova. V ležiacom s hrôzou poznala svojho muža.



Ruky, nohy mal sviazané, v ústach ručník vtlačený, tak že sa ani hnúť, ani hlas zo seba vydať nemohol. Keď ho oslobodili a prišiel k sebe, vyrozprával, že ho napadli dvaja zlosynovia a pripraviť chceli o peniaze, ktorých ale na šťastie už nemal pri sebe, a potom sviazaného položili na trať železničnú, aby ho vlak rozmiesil. Dobrý Boh ale, v ktorom tak dúfal a jemu verne slúžil, zachránil ho.

Pán Bůh jest má síla i doušání,  
Botěšsni,  
We všsem mém zarmoucentí:  
Jáť w jeho moci,  
We dne, taťe w noci,  
Sledám pomoci.

Protož žiw jsa budu ho chwáliti,  
Welebíti,  
Skutky jeho sláwiti,  
Reknut wesele:  
Nuž, dušse má, směle  
Chwál Stwořitele.

## 5. Cirkew.

Ľudia, ktorí sú pokrstení a veria v Trojjediného, ktorým sa ewanjelium káže a welebné swiatosti prísluhujú, tworia spoločnosť, shromaždenie swätých, ktorému meno je cirkew kresťanská. Cirkew kresťanská je kráľowstwo Božie, jehož zakladateľom, pánom a kráľom je sám Pán Ježiš Kristus. Toto kráľowstwo založené je pre celý swet a tať údom jeho môže byť bez rozdielu reči každý človek. Hlavné je, aby weril w Boha a toho, ktorého on poslal, „neboť není w žádneťm jiném spasení, a neníť jiného jména pod nebem daného lidem. Ikrze kterěz bychom mohli spasení býti“, a zachowával jeho prikázania. Cirkew kresťanská menuje sa i kráľowstwom milosti, lebo len w ňom dostahue weriaci odpustenie hriechow, milosť a spasenie. Tať túto milosť Božiu, ako i Jeho swätú wůli alebo to, čo Boh chce a žiada od nás, učíme sa poznáwať z Pisma swäteho.

Kristus Pán poweril swedkow swojho žiwota, sw. apofftolow, aby idúc po celom swete, učili a křtili národy, zwestowali ewanjelium a priľuhowali meľebné swiatosti. Apofftolowia sriadili jednotlivé cirkewné sbory, oni složili a ustalili wyznanie wiern, snejenje apofftolské, ktoré každý křestan opravdowý wyznáwał a werit musí. Ich listy, epifftolami menované, s ewanjeliami, so zjawením sw. Jána tworja knihy Nowého Zátona, ktoré sa kážu a wyswetľuju ľudu Božiemu. Krem Nowého Zátona



Dr. Martin Luther.

je i Starý Záton, w ňom je i desať Božich prikázani obsažené. Oba tieto Zátony tworja Bibliu swätú alebo Wismo swäté a sú studnicou milosti a spawenia.

Sbory křestanské schádzajú sa w deň swiatočný k službam Božim do kostola, kde nábožným spewom, wrúcnymi,

modlitbami oslawujú Trojjediného. W stánku Božom káže sa Slovo Božie. Wšetci kresťania majú jednu modlitbu, najdokonalejšiu a najlepšiu medzi wšetkými, a tá je: Modlitba Páně alebo Otče náš.

Cirkew kresťanská je len jedna, časom ale rozdwójila sa na dve čiastky: na ewanjeličú a katolícku. Katolícka cirkew delí sa na rímsko- a récko-katolícku. Cirkew ewanjeličá rozpadá sa na troje: na ewanjeličú dla augšpurškého-, helwétškého- a anglikánskeho wyznania.

My priznávame sa k cirkwi ewanjelickej dla augšpurškého wyznania. Ewanjeličmi menujeme sa preto, lebo wérime len čisté ewanjelium Pánowo; augšpurškého wyznania sme preto, lebo nasse wierowyznanie prečítané bolo na sneme w meste Augšpurku roku 1531. wydržítawanom. — S lutheránmi náš wolajú a to od mena veľikého muža Božieho, reformátora Dra Martina Luthera, ktorý cirkew kresťanskú očistil od bludow a wýmýšlow ľudských a ju prítwedol na jej prawý základ, ktorý je ewanjelium.

Okrem kresťanského náboženstwa sú ešte i židowské, mohamedánske a pohánské náboženstwa. Najlepšie a najdokonalejšie náboženstwo je ale kresťanské, lebo učí weriť w Trojjediného Boha, zvláštne ale Krista Pána, bez neho niet spasenia. „Já jsem cesta i prawda i žiwot: žádný nepřicházi k Otci, než skrze mne.“

## 6. Deň swiatočný.

K obrazu Božiemu stworený člowek pozostáva z duffa a z tela. S duffa i telo má svoje potreby. Pán Boh, čo dobrotiwý Otec, wšetky tieto potreby nám dáwa w hojnej miere. Člowek si ich ale musí wydobýwať. K nadobudnutiu telesných potrieb nassich máme šesť pracovných dní, siedmy deň je deň Boží a je určený, aby sme slúžili Bohu a šh-tili duffu swoju duffewným pokrmmom. Deň Boží je nedela. Prwi kresťania swätili sobotu, čo deň swiatočný. Pozdejšie, aby sa oddelili od Židow, ustanowili nedelu za deň swiatočný, k čomu ich pohlo to, že Kristus Pán w nedelu ráno wstal zmrtvých a w nedelu ráno wylial Ducha swätého na apóstolow. Bobožný kresťan nedelu tať zaswätí, že

w chráme Božom opravdu slúži Pánu Bohu. Okrem nedeľného dňa máme i iné dni sviatočné.

Judia, čo Adamovi potomkovia, ztratili obraz Boží, stali sa hriechymi a smrteľnými. Keď už človečenstvo zahynúť malo w hriechoch, smiloval sa Pán Boh nad ním a poslal mu svojho Syna jednorodeného. Jeho narodenie spôsobilo swetu veľkú radosť. „Zvestujem wám radosť veľkú, ktorá bude wšsemu swetu,“ tak sa anjeli prihovorili pastierom betlehenským. Túto celému swetu radosťou pamiatku narodenia Spasiteľa swätíme w deň Božieho narodenia alebo na *Wianoce*, kračun. Po *Wianociach* za tžždeň je *Nowý rok*.

Narodenie Syna svojho zvestowal Pán Boh i pohanom sŕdze jednu veľikú ligotawú hwiezdú. A keď sa tá ukázala na wýchode, pohli sa traja mudrci, aby sa klaňali nowonarodenému králowi. Pamiatku tohoto milostného skutku Božieho swätíme na *Zjavenie Krista Pána* mudrcom alebo na *Tri Krále*.

Pán Ježiš Kristus počnúc od toho času, ako ho pokrstil Ján Krstiteľ w Jordáne a na púšti pokúšaný bol od diabla, za tri roky učil ľudí poznáwať Otca nebeského a jeho swätú wölu; robil diwy, uzdrawowal slepých, kulhawých, malomocných, nemých, kriesil mrtvých. Celé zástupy ludu ho poslúchaly, sprewádzaly. Wár, dňami pred jeho umučením ho veľiký zástup odprewádzal do Jeruzalema, keď mu na cestu prestierali šaty, sekali a metali ratolesti. Na pamiatku tohoto máme *Swetnú nedeľu*.

W zelený štwrtok ustanowil Pán sw. večeru swoju, wtedy bol i w *Getsemane* polapený. Ten zástup, ktorý pred pár dňami odprewádzajúc Pána spiewal s weselosťou: „*Hosanna*,“ kričal o pár dní pozdejšie s najwäčšou žúriwosťou: „*Ukrižuj ho, ukrižuj!*“ To sa stalo w piatok po zelenom štwrtku. W ten deň skonol Pán na križi a ako najtruchlivejší swiatok kresťanstwa, nosí meno: *Veľký Piatok*.

Pán ale nezostal w hrobe, lež w treťi deň wstal z mrtvých. Po smutnom *Veľkom piatku* nasleduje radosná *Veľká noc*, na pamiatku zmrtvýchwstania Pána. To je náš druhý veľký swiatok.

Bo zmŕtvýchvstani chodil Pán Ježiš za 40 dní po zemi a potom vyhvedol svojich učedníkov na vrch a keď ustanovil kŕst svätý, wstúpil do neba. Pamiatku tohoto svätíme na: **Wstúpenie**.

Pred wstúpením na nebe, Pán svojim učedníkom slúbil poslať Ducha svätého a rozkázal im, aby čakali na tohoto w Jeruzaleme. Na desiaty deň po Wstúpení apoštolowia aj obdržali Ducha svätého. W ten deň wyšli na rýnky a smelo hlásali, že ten ukrižovaný je Syn Boží, Messias, Spasiteľ sweta a hneď w ten deň založená bola cirkew kresťanská. — Tento radostný, tretí veľký sviatok menujeme: Sosláním Ducha svätého alebo Turicami. O týždeň po tomto je sviatok Trojice svätej.

Čisté učenie ewanjeliim Páne ale časom zatemnené bolo wmyšľami ľudskými. Do cirkwi kresťanskej uvedené boli bludy a neriady. Následkom toho Pán wzbudil takých mužow, ktorí smelo a mužne powstali proti týmto a s pomocou Božou očistili, obnovili cirkew Kristowu. Medzi týmito najväčší je dr. Martin Luther. Práca obnovenia cirkwe kresťanskej sŕdze tohoto muža Božieho započatá bola dňa 31. októbra r. 1517. To je deň pamiatky reformácie.

Nasse dni sviatočné sú opravdové, od Pána Boha nariadené alebo na Neho sa wŕšahujúce, Jeho počtám určené dni sviatočné, keď sa utiekame len k Nemu samému o pomoc k ďalšiemu žiwobytiu a ďakujeme za preukázané nám dobrodenia a lásku a oslawujeme Jeho.

## 7. Pomni, abys' deň sviatočný svätil.

Celý vidiek z viníc sa živiaci v jednej jaseni dožil sa úrody dosiaľ nevidanej. Srdce hospodárov až tak riastlo od radosti a vrúčne vdaky vzdávalo tomu najvyššiemu Darcovi všetkého dobrého. Oberačka bola dosť blízko, preto si každý hľadel dostatočné nádoby zaopatriť. Debnár Breza mal tolko práce, že pracoval od včasného rána do pozdnej noci. V sobotu večer ostal mu ešte jedon sud. Ráno, keď vstal, nemyslel, že je deň Boží. Myšlienka, že slúbil zákazníkovi prácu,

nedala mu pokoja. Nehľadiac na sviatočný deň, vzal svoj riad a počal pracovať. V práci nepočul hlasu zvona, upomínajúceho na to, že je dnes deň Boží a na prikázanie: «Šesť dní pracovati budeš, ale dne sedmého odpočinití jest Hospodina tvého: nebudeš dělati žádného díla.» On si obíjal sud bezstarostne, až sa tak ozývalo. Zamrzelo to do kostola idúcich občanov a jeden prišiel do jeho dielne: «Neviete vy, majsterko, že je dnes nedeľa, deň Boží a že svojim hrmotom pohoršujete ľudí a hrešíte proti Pánu Bohu?» hovoril. Debnár na tieto výčitky neprestal ďalej pracovať a občanovi odvetil na krátko: «I nechže je nedeľa nedeľou, ale tento sud, čo je hneď aj storáz nedeľa, musí byť dnes hotový.» «Majsterko, — odvetil občan — bojte sa hnevu Božieho, trest jeho vás iste neminie.» Debnár na toto neodvetil ničoho, ale složiac kladivo, vzal ostrý nôž, aby zarezal niečo na dúhe. V tom sa mu ako britva ostrý nôž skfzol a vbehol do pravej ruky. Hodil ho na zem. Stisol ranenú ruku a chcel čím dŕiev zastaviť valiacu sa krv. Občan vidiac náhly súd Boží, bez slova vyšiel von. Keď si debnár po dlhých námahách krv zastaviť nemohol, priuútený bol zavolať lekára. Ten mu po prezkúmaní rany oznámil, že žilu má prerezanú a rana potrebuje asi dva mesiace, dokým sa zahojí. Majster od strachu temer spadol na zem. V čas jasenný, keď je tolko práce a zárobku, nemôcť pracovať, bolo pre neho veľikým trestom. Lekár mu obviazal ranu. Pomáľy sa utíšil. Čím ďalej, tým väčšmi prichádzal k tomu poznaniu, že to bol súd Boží a trest zaslúžený, lebo prestúpil tretie Božie prikázanie. Umienil si, že keď mu uzdraví Pán Boh ruku, nepodujme v deň nedeľný viac žiadnej práce a zasväť deň Boží i on, i jeho dom. Tak sa aj stalo. Dobrý Boh ho požehnal. «Já a dům můj sloužiti budeme Hospodinu.»

## 8. Boh nenie náhlivý, ale pamätlivý.

V dávnej minulosti žil jeden veľmi bohatý veľmož. Ako horlivý evanjelik staral sa o svojich poddaných otcovsky. Na rozsiahlom panstve jeho založené

evanjelické dediny prekvitaly. Dobrý zemský pán veľmi pečoval o to, aby sa rozšírilo svetlo viery medzi jeho poddaným ľudom. On sám príklad dával v bohabojnosti, v zachovávaní Slova Božieho i v láske, milosrdenstve naproti bližným.

Prišli ale pre našu cirkev neblahé časy. Protivníci naši hľadeli si najprv veľmožov získať. To sa im podarilo pomocou ženy i pri tomto veľmožovi. Nad týmto veľmi žalostil jeho horlivý evanjelický poddaný ľud. Vieru evanjelickú opustivší veľmož, ako otcovsky staral sa predtým o vieru evanjelickú, takým ukrutným nepriateľom stal sa jej napozatým. Proti evanjelikom bol najnetrpelivejším. Rozhodne žiadal, aby i oni zanechali svoju vieru. Keď sa ale títo krčovite pridržali viery svojich otcov, siahol i k násiliu. Chodil so sluhami po dedinách, zatváral evanjelické chrámy, duchovných utiskoval, z fár vyhánal a na ich miesto osádzal katolíckych. Ľud si ale radšej volil kríž a súženie, nežby opustil vieru svoju. Bolo to plaču a žiaľu, keď videli, že je stánok Boží v cudzích rukách a spatrili svojho duchovného z fary vyhnatého, jeho náradie von vyhádzané. Nepohlo to ale veľmoža k milosrdenstvu, ba práve aby im žiaľ zväčšoval, rozkázal zvlášte knihy duchovného páliť. Nečakal, dokým by sluhovia pohádzali boli všetky knihy do ohňa, nehľadel na to, či je tam medzi knihami Biblia sv., v práci im ešte aj on pomáhal. — Raz, keď tak vlastnoručne do ohňa hodil práve Bibliu sv., strhnul sa prudkejší vietor. Ten z horiacej knihy vytrhol jeden list a odniesol ho do jeho lona. Veľmož zvedavý, čo asi na karte môže stáť napísané, pozrel a čítal nasledujúce slová: «Ale Slovo Boha nášeho zostáva na veky.» Ako prečítal tie slová, vyskočil a rýchlo sa ztratil.

Po pár rokoch povstal pohyb proti kráľovi, v ktorom on čo jeden z vodcov bral tiež účasť. O všetkom tomto dobre vedel kráľovský dvor. Nariadené bolo teda chytiť a zatvoriť v prvom rade hlavy pohybu. Medzi nimi bol i veľmož. Vedel dobre, že dvere ťažkého žalára otvorila sa jemu ešte raz, a to bude, keď pôjde

v ústrety smrti. Súd odsúdil ho, aby bol statý. Keď vystúpil na popravište, rozpamätajúc sa na svoje skutky a na Toho, ktorý všetko vidí, zvolal: «Boh nenie náhlivý, ale pamätlivý.» «Drž se toho, čož máš, aby žaden nevzal koruny tvé.»

Grad prepewný jest Pán Bůh náš,  
 Zbroj wýborná i síla:  
 Onť náš chrání, když satanáš  
 Proti náš swé wysílá.  
 Ten starý nepřitel  
 Zkazit by náš chtěl:  
 Moc a mnohá lest  
 Grozná zbraň jeho jest,  
 W swětě nemá rovného.

Slowu Páně ustoupi jistě,  
 Bez děkwaní wšseho:  
 Neb s námi jest i w tom místě,  
 Pán s dary Ducha swého;  
 Přijdelit' na zmatek  
 Čeť hrdlo, statek,  
 Nechť sobě mají,  
 Nic tím nezískají;  
 Nebež nám wšak nechají.

## 9. Služby Božie.

Pána Boha najdeme na každom mieste, lebo on je wšadepřitomný a tak i na každom mieste môžeme jemu slúžiť. Predsa ale najpríhodnejšie miesto k službám Božím je: chrám Boží. Kristus Pán powedal: „Dům můj, dům modlitby jest.“ Do tohoto swätého stánku k počtám Najwvyššieho schádzajú sa w nedelu, w swiatok, alebo i každodenne pobožné duffe kresťanské. A týmto wolajú ich zwohy. Keď zahlaholia zwohy, ponáhla sa malý, welitý, mladý, starý, aby účasť bral na službách Božích. W chráme Božom po dvoch stranách sú lawice, do nich si posadá ľud, a síce bez rozdielu stáwu, lebo sme wšsetci dietky jednoho Otca, ktorý je na nebi. Wo trefom zwohení za-



počnú sa nedelne alebo sviatočné služby Božie. Duchovní otec predstúpi pred oltár a kľaciac započne predspew: *Nej-swětejší*, ktorý potom cirkew dospiewa. *Nej-swětejší* sa obyčajne spiewa bez organu. Po dospiewaní predspewu zawznejee organ a weriaci ľud spiewa prvú pieseň: *Hospodine*. Za tým nasleduje druhá, tu kázni primeraná pieseň a tretia: *Weríme*. Každý má pred sebou objemnú knihu, dla jej sostawitela „*Tranoscium*“ menowanú, z ktorej spiewa wšsetky piesne. Po skončení jednotlivých piesní duchovní liturguje z pred oltára, modlí sa, číta sw. ewanjelium alebo epistolu tu sviatočnému dňu určenú. Počas čítania slow *Bisma swätého* stojí celé shromaždenie. Po tretej piesni wystúpi duchovní otec na kazateľňu a odtiaľ káže *Slowo Otca nebeského*. Každý ho poslúcha pozorne a nábožne. Po kázni nasleduje modlitba a za ňou zase spew. A keď duchovní udelil požehnanie Božie, každý vážne a ticho, sám so sebou spokojný bere sa domow, že w milom stánku *Hospodinowom* wdafy wzdáwal *Pánu Bohu* a wyprosil ľ *dalšej práci pomoc a požehnanie* a bol *Slowom Božím* poučený, wzdelaný a potessený.

Počas služieb Božích každý má sa držať vážne a nábožne. Kto w chráme Božom robí lomoz, hrmot, šfanuje, nesluffne sa drži, ten pohoršuje weriacích a nábožných a zneuctí swätý príbytok Boží.

„*Sať jsou milí přibytkové tvoji, Hospodine zástupůw! Žádoftiwá jest, a welice touží duffe má po stěncích Hospodinowých; srdce mé i tělo mé plesse ľ Bohu žiwému. Nebo lepšfi jest deň w stěncích twých, nežli jinde tisíc: zwolil sem sobě raději u prahu seděti w domě Boha swého, nežli přebhwati w stěncích bezbožníkůw.*“

## 10. Biblia swätá.

My sa kresťanskému učeniu učime z *Bisma swätého*. *Bismo swäté* alebo *Biblia swätá* je kniha wšsetkých knih a najwzácnejšia medzi wšsetkými, lebo sa w nej primlúwa ľ nám *Pán Boh*. Takú knihu nenie wstawe napísať žiaden člowek. *Bibliu swätú* sám *Hospodin* dal napísať skrze *Mojžišsa*, prorokow, apoštolow. Oni ju písali z wnutnutia *Ducha Božieho*. *Bismo swäté* obsahuje tedy čisté, prawé

Slowo Božie, z neho poznávame samého Trojjediného a jeho swätú wölu, z neho učime sa tomu, čo je milé pred Ním, ktoré máme wždy činiť a čo je Jemu nemilé, na čo sa On hnevá, a tohoto máme sa wždy chrániť. Z Pisma swätého nám dáwa Pán Boh znať, že je náš žiwot na zemi len dočasným a po ňom nasledowať bude večný.

Biblia swätá delí sa na dve čiastky. Prvá, pred narodením Krista Pána napísaná, menuje sa: Starým Zákonom, druhá, po narodení Spasiteľa napísaná ale: Novým Zákonom.

Pismo swäté má mať každý poriadny kresťanský dom. Jeho čítanie má byť našim najmilším pokrmom. Slowo Božie máme nie len počúvať, ale sa ho i učiť. A to do-  
stahneme, keď si každý deň najdeme chvíľu čítať túto stu-  
dnicu spasenia. Aké nešťastie by to bolo pre nás, keď by nastúpily také časy, ako za prenasledovania ewanjelikow, keď pod prísnou pokutou zabránené bolo predkom našim túto swätú knihu w dome mať, čítať, keď im ju brali, páliť. Učme sa od predkow našich, ktorým ona bola naj-  
wzácnejším majetkom a pokojne trpeli ztratu majetku, len keď si zachránili mohli Pismo swäté. Za časow predreformáčnych ludu Božiemu knazia len w reči latinskej čítali isté odseky Pisma swätého, ale ich newyswetľovali. Následkom čoho panowala w lude kresťanskom tma, newedomosť, powera.

Až naposledy wzbudil Pán Boh svojho veľitého muža, dra Martina Luthera, ktorý preložil Pismo swäté a dal do rúk ludu Božieho. Naša cirkew ewanjelická stara-  
rala sa wždy werne a stará sa, aby ľud ewanjelický za-  
opatrený bol Bibliou swätou.

Wážme si teda tento najwzácnejší a swätý dar Boží, berme ho do rúk, pilne ho čítajme, on je prameňom sfla-  
stia, radosti, spasenia.

„Blahoslavený ten muž; ktorýž nechodí po rade bez-  
božných, a na ceste hřtissníkúw nestojí, a na stolici posme-  
wačú neseda. Ale w zákoně Hospodinowém jest libost jeho  
a o zákoně jeho přemyšlil dnem i nocí. Nebo bude jako  
strom sstipený při tekutých wodách, kterýž owoce své wy-  
dáwa časem swým, jehožto list newadne: a cožkoli činiti  
bude, sflastne mu se powede.“

## 11. Cirkevná obec, seniorát, dištrikt, všeobecná cirkev.

V niektorej dedine nachádza sa viac kostolov. Obyvatelia tých dedín nechodia do jedného chrámu Božieho slúžiť Pánu Bohu. — Jedna čiastka chodí do jedného, druhá do druhého. Tí ľudia, ktorí idú spoločne do jedného kostola, sú jedného náboženstva a tvoria cirkevnú obec alebo sbor. Krem kostola postaví si cirkevná obec i školu, aby sa dietky tam vyučovali. Na čele cirkevnej obci stojí jej duchovný a cirkevný dozorca. Všetky záležitosti cirkve vybavuje z pomedzi starších údov volené presbyterium a cirkevný konvent, ktorému predsedom je: miestny farár a dozorca. — Z pomedzi starších a hodnejších údov cirkevný konvent volí si kurátora a pokladníka, aby pri dozore predsedníctva šafáрили s majetkom cirkve.

Viac cirkví tvorí jeden seniorát. Na čele seniorátu stojí: senior a dozorca seniorálny. Oni dozerajú, aby predstavení cirkve svedomite konali svoju povinnosť. Seniorát každoročne aspoň jeden raz vydržiava svoj konvent, na ktorý každá cirkevná obec vysiela svojich zastupiteľov.

Viac seniorátov tvorí jeden dištrikt. Na čele toho stojí: biskup a dozorca dištriktuálny. Oni dozerajú na senioráty, cirkevné obce a ich predstavených. I dištrikt odbýva každoročne svoj konvent. Vo vlasti našej sú štyri dištrikty: baňský, preddunajský, zadunajský a predtisský dištrikt.

Tieto dištrikty tvoria všeobecnú cirkev evanjelickú augšpurského vyznania vlasti našej. — Vyslanci dištriktov schádzajú sa ročne riadne jeden raz na generálny konvent. Tohoto predsedom je: najstarší biskup a dozorca generálny. Toto je naša najvyššia cirkevná vrchnosť.

Všetky tieto konventy, radia sa o tých veciach a záležitostiach, ktoré slúžia k dobrému cirkve našej.

Každý statočný človek miluje si svoju vieru, náboženstvo; toho sa pridrža, keď je potreba, to i bráni a hotový je priniesť zaň i tú najväčšiu obeť.

## 12. Modlitba křesťanských dětí.

Ó Ježíši Spasiteli, Ty útlých dětí příteli! Dej nám křesťanský věřiti, dle Tvé vůle živu býti, pobožně život trávit, v kříži trpělivost míti, blahoslaveně zemřít: Potom s Tebou věčně žiti. Amen.

---

Sláva Bohu Otci, Synu i Duchu svatému, jakož byla na počátku, tak buď i nyní, i vždycky, i na věky věků.

A m e n.



# OBSAH.

## I. Škola.

Strana

1. Modlitba.	5
2. Na počiatku školského roku. <i>Dla viacerých.</i>	5
3. Knižka. <i>Dla viacerých.</i>	7
4. Školský poriadok. <i>Dla viacerých.</i>	8
5. Suhaj bez páru. <i>Rečňovanky I.</i>	9
6. Spachtoš.	10
7. Povinnosť je najprednejšia. <i>Dla viacerých.</i>	10
8. Dobré a zlé svedomie. <i>Rečňovanky I.</i>	12
9. Trpeliivosťou mnoho zmôžeš. <i>Dla viacerých.</i>	13
10. Včely. <i>Rečňovanky I.</i>	14
11. Lenivý žiak. <i>Dla viacerých.</i>	15
12. Priateľská vďačnosť. <i>Rečňovanky I.</i>	16
13. Úslužnosť. <i>Dla viacerých.</i>	17
14. Pokazená Dora. <i>Rečňovanky II.</i>	19
15. Zlaté srdce. <i>Dla viacerých.</i>	19
16. Žiacke časy dra Martina Luthera. <i>Dla viacerých.</i>	21
17. Terka, dobré dieťa. <i>Rečňovanky II.</i>	23
18. Pyšný a nesnášanlivý. <i>Dla viacerých.</i>	24
19. Naproti starobe úctu preukazuj! <i>Dla viacerých.</i>	25
20. Ukradený nožík. <i>Rečňovanky I.</i>	26
21. Vrabce má pod klobúkom. <i>Dla viacerých.</i>	27
22. Porekadlá.	28

## II. Rodina.

1. Otec — hlava rodiny.	29
2. Matka.	30
3. Láska k rodičom. <i>Rečňovanky II.</i>	32
4. Hodný syn. <i>Dla Amicisa.</i>	32
5. Dobrá dcéra. <i>Rečňovanky I.</i>	35
6. Vďačné deti. <i>Dla Gašpara.</i>	35
7. Dlhý si splácajme.	37
8. Milosrdná Katrenka. <i>Rečňovanky II.</i>	39
9. Bratská láska. <i>Hodž. čítanka.</i>	39

10. Keď je núdza najväčšia. . . . Dľa Benedeka.	48
11. Zobrák. <i>Rečňovanky I.</i>	47
12. Nehraj sa s ohňom. <i>Dľa Benedeka.</i>	47
13. Iskra. <i>Rečňovanky I.</i>	49
14. Čelaď služobná.	49
15. Porekadlá a príslovia.	50

### III. Dedina.

1. Dedina, mesto, okres, stolica.	51
2. Vzorný hospodár.	53
3. Salaš.	56
4. Jasenná práca roľníka.	57
5. Oberačka.	58
6. Zimná práca roľníka.	59
7. Aká práca, taká pláca. <i>Rečňovanky II.</i>	60
8. Zabíjačka.	61
9. Chlapci a starčok. <i>Rečňovanky II.</i>	63
10. Jarná práca roľníka.	63
11. Dievča a Ialia. <i>Rečňovanky II.</i>	65
12. Letná práca roľníka.	65
13. Leto. <i>Rečňovanky.</i>	67
14. Rýnok.	68
15. Kostol. <i>Dľa K. L.</i>	69
16. Neboj sa! <i>Rečňovanky.</i>	70
17. Kováč.	71
18. Priadky — tkáč. <i>Dľa viacerých.</i>	72
19. Telegraf. <i>Dľa viacerých.</i>	73
20. Mlyn. <i>Dľa viacerých.</i>	74
21. Pole — lúka.	75
22. Kvety a tráva. <i>Rečňovanky.</i>	76
23. Hora.	76
24. Starý bača (národná pieseň).	79
25. Peniaze. <i>Dľa viacerých.</i>	79
26. Porekadlá.	80

### IV. Bájky-rozprávky, mrav.

1. Zlatá priadka. <i>Dľa viacerých.</i>	81
2. Kráľ a košela. " "	84
3. Štedrý a skúpy. <i>J. Záborsky.</i>	85
4. Muška a jej matka. "	85
5. Vrabci a kohút. "	86
6. Dve motyky. <i>Dľa viacerých.</i>	86
7. Zahradník a jeho synovia. <i>Dľa viacerých.</i>	87
8. Mladá a stará liška. <i>J. Záborsky.</i>	88
9. Starý otec a vnuk. <i>Dľa viacerých.</i>	89
10. Vlk a baránok. <i>J. Záborsky.</i>	90

	Strana
11. Vtipné dievča. <i>Dľa viacerých.</i>	90
12. Pútnici. <i>J. Záborsky.</i>	91
13. Sedliak a Anjel. <i>J. Záborsky.</i>	92
14. Neohrozený chlapec. <i>J. Záborsky.</i>	92
15. Stehlík a slávik	93
16. Králik a orol.	93
17. Havran a líška	94
18. Veľká a malá ryba.	94
19. Žaba a vól.	95
20. Anekdoty. <i>Sl. čít.</i>	95
21. Hádanky. " "	96

### V. Zemepisné články.

1. Obzor.	97
2. Ráno. <i>Rečňovanky II.</i>	99
3. Povrch zeme	100
4. Vlast.	101
5. Zombor.	103
6. Tisza.	108
7. Budapest.	109
8. Budapest—Salgótarján.	112
9. Baňa.	114
10. Dobšiná.	115
11. Tatry.	116
12. Pltníci.	118
13. Ránk (Rankovce). <i>Dľa viacerých.</i>	119
14. Dolniak a Horniak. <i>Rečňovanky II.</i>	120
15. Debrecen. <i>Dľa viacerých.</i>	120
16. Kolozsvár.	121
17. Vaskapu.	122
18. Plavba na prieplave.	123
19. Balaton (Blatno).	124
20. Fiume.	125
21. Čas.	126
22. Povetrie a úkazy povetrné.	127

### VI. Dejepisné články.

1. Zázračný jeleň. <i>Dľa Benedeka.</i>	129
2. Hunovia.	130
3. Attila. " " <i>viacerých.</i>	131
4. Smrť Attilova.	133
5. Almos.	133
6. Árpád.	134
7. Botond.	135
8. Junácka smrť.	137
9. Keď Boh s nami, kto proti nám. <i>Dľa viacerých.</i>	138

10. Béla premôže Pomoránca. <i>Dla viacerých.</i>	139
11. Koruna a meč. <i>Dla viacerých.</i>	140
12. Béla IV. " "	141
13. Bojovník. <i>J. Kalinčák.</i> " "	142
14. Život svoj za kráľa obetoval. <i>Dla viacerých.</i>	143
15. Kráľ ratuje tonúceho vojina. " "	144
16. Tytus Dugovič. " "	144
17. Kráľ Matej a ľud. " "	145
18. Deň hrúzy. " "	147
19. Šlachetná pomsta. " "	148
20. Suhaj zabitý. <i>J. Kalinčák.</i> " "	148
21. František Rákócy II. <i>Dla viacerých.</i>	151
22. Pravá sloboda. <i>A. Sladkovič.</i>	152
23. Ludvik Kossuth. <i>Dla viacerých.</i>	152
24. Mládeneč. <i>A. Sladkovič.</i>	154
25. František Deák. <i>Dla viacerých.</i>	155
26. <del>Sláva šlachetným. <i>K. Kuzmány.</i></del>	<del>156</del>
27. Korunácia kráľa Františka Jozefa I. <i>Dla Benedeka.</i>	157
28. František Jozef I. <i>Dla viacerých.</i>	158
29. Snem. " "	159
30. Uhorská koruna. " "	159

## VII. Časť zdravotná.

1. Zdravie človeka. <i>Dla viacerých.</i>	161
2. Koža. " "	162
3. Pľúca a srdce. " "	163
4. Suchoty. " "	164
5. Zažívacie ústroje. " "	165
6. Pokrmy. " "	166
7. Nápoje. " "	168
8. Príčiny ľudskej biedy. <i>Rečňovanky I.</i>	169
9. Opojné nápoje. <i>Dla viacerých.</i>	169
10. Čo kto hľadá, najde. <i>Rečňovanky II.</i>	170
11. Oči. <i>Dla viacerých.</i>	170
12. Trachoma. " "	171
13. Ústav pre slepých. " "	172
14. Šaty. " "	173
15. Práca. " "	174
16. Kto nechce robiť, nemá jiesť. <i>Rečňovanky II.</i>	174
17. Odpočinok. <i>Dla viacerých.</i>	175
18. Zamrznutie. " "	176
19. Nákazlivé choroby. " "	177

## VIII. Prírodopis.

1. Krava. . . . .	179
2. Chlapec a pes. <i>Rečňovanky I.</i>	180



	Strana
3. Sviňa.	181
4. Dve kozy. <i>Rečňovanky II.</i>	182
5. Herčok.	182
6. Veverička. <i>Rečňovanky I.</i>	183
7. Medveď a vlk. <i>Dla Merénya.</i>	183
8. Góla.	185
9. Chlapci a vtáčky. <i>Rečňovanky II.</i>	186
10. Datel.	186
11. Žaba. <i>Dla Gašpara.</i>	187
12. Kapor.	188
13. Jašterica.	189
14. Včela.	190
15. Jabloň.	191
16. Mladý stromček. <i>Rečňovanky I.</i>	192
17. Dub.	192
18. Zemiaky.	193
19. Huby.	194
20. Ruža.	195
21. Človek a rastliny.	196
22. Železo.	196
23. Kuchyňská soľ.	197
24. Kamenné uhlie.	198
25. Pilnosť a lenivosť. <i>Rečňovanky II.</i>	199

### IX. Pán Boh a jeho kráľovstvo.

1. Sláva Tvorcova. <i>Rečňovanky II.</i>	200
2. Trojjediný Pán Boh.	201
3. Odmena. <i>Dla Čebratského.</i>	205
4. Hospodín naša ochrana. <i>Dla viacerých.</i>	207
5. Cirkev.	208
6. Deň sviatočný.	210
7. Pomni, abys deň sviatočný svätil. <i>Dla viacerých.</i>	212
8. Boh nenie náhlivý, ale pamätlivý. " "	213
9. Služby Božie.	215
10. Biblia svätá.	216
11. Cirkevná obec, seniorát, dištrikt.	218
12. Modlitby.	219

19938

U